

VLAANDEREN
CIRCULAIR

VLAANDEREN CIRCULAIR

TERUGBLIK 2017-2019

DE EERSTE PERIODE

powered by:

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM

1 / OVER ONS

- A. Een partnerschap
- B. Onze aanpak
- C. Onze partners
- D. Drie werven

2 / CIRCULAIR AANKOPEN

- A. De deal in detail
- B. De GDCA projecten
- C. Zij doen mee
- D. Tijdslijn
- E. Tools
- F. De volgende stap: Procirc

3 / CIRCULAIR ONDERNEMEN

- A. Green Deal Circulair Bouwen
- B. Werken aan hefboomen
- C. Jobs en skills
- D. Ecodesign

4 / CIRCULAIRE STAD

- A. Publiekswerking
- B. Urban Agenda
- C. Slimme circulaire steden
- D. Circulaire ruimte(n)
- E. Circulair metabolisme
- F. Productieve circulaire steden

5 / OPEN CALL

- A. Experimenteren in de CE
- B. Breed zaaien
- C. Financieel
- D. Output(s)

6 / MARKETING & COMMUNICATIE

- A. Producten & kanalen
- B. Loket
- C. In de pers

7 / INTERNATIONAAL

8 / CE CENTER

- A. Onderzoek en expertise
- B. Onderzoek op acht sporen
- C. Publicaties

9 / ONS TEAM

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

- ▶ Agoria
- ▶ Bond Beter Leefmilieu
- ▶ Departement Omgeving
- ▶ essenscia vlaanderen
- ▶ Departement EWI
- ▶ Fevia Vlaanderen
- ▶ go4circle
- ▶ Werkgroep Bio-economie
- ▶ KU Leuven
- ▶ OVAM
- ▶ Transitionetwerk Middenveld
- ▶ Universiteit Gent
- ▶ Vlaamse Confederatie Bouw
- ▶ VITO
- ▶ VLAIO
- ▶ VLAKWA & VMM
- ▶ VVSG

INTRO

Welkom in onze terugblik. In dit verslag geven we je **een overzicht van het werk dat het operationeel team van Vlaanderen Circulair in de voorbije twee jaar verzette**. Het is ook meteen de afsluiting van een eerste periode. Bij de oprichting van Vlaanderen Circulair maakten we immers met onze ‘Startverklaring’ een ‘rollend programma’ op voor de periode 2017-2019. Deze terugblik is een antwoord op de toenmalige plannen in de Startverklaring.

Onze belangrijkste vaststelling? **Er is meer gebeurd dan voorzien**. We kregen bijvoorbeeld de kans om drie Open Calls te lanceren en zo meer dan 130 innovatieve circulaire economieprojecten te ondersteunen. Ook de Green Deal Circulair Bouwen was een onvoorziene opportuniteit die we in de markt konden zetten. En de complementaire versterking van ons team met de OVAM-experten ecodesign en gebiedsgerichte werking verruimde onze scope.

Een belangrijke nuance bij dit verslag: we rapporteren hier enkel over de realisaties waar het operationeel team van Vlaanderen Circulair bij *betrokken* is. Ten eerste zijn **de meeste van onze realisaties uitgewerkt in partnerschappen** - met name samen met onze motor OVAM. Vaak zijn we trekker en initiatiefnemer, maar vaak ook ‘gewoon’ partner. We houden er dan ook aan om bij elk project onze partners te vermelden in dit verslag en danken hen bij deze nog eens voor de vlotte samenwerking! Ten tweede zijn er ook nog onze **stuurgroepleden**: organisaties uit de bedrijfswereld, de academische wereld, middenveld en overheden. **Ook zij namen hun verantwoordelijkheid** en zetten acties op het getouw om de circulaire economie in hun werkveld te promoten. Het zou ons te ver leiden om ook die acties hier uitgebreid in beeld te brengen. Daarom hebben we van elke stuurgroeppartner gevraagd om gebald de eigen visie en realisaties weer te geven. Je vindt de factsheets die daaruit voortkwamen verweven in dit verslag terug.

Vlaanderen Circulair staat op het moment van dit schrijven voor een **‘doorstart’**: de aansturing wordt herschikt en we timmeren aan een nieuw werkprogramma voor de komende jaren. Deze terugblik komt dus op een goed scharniermoment: we kijken terug om met de geleerde lessen de toekomst uit te stippelen.

We wensen je veel blader- en leesplezier.

Brigitte Mouligneau
Transitiemanager

HOE DEZE PUBLICATIE LEZEN?

- 1** Deze terugblik is een **interactieve pdf**. Bij elk project namen we externe links op naar downloads of online bronnen. Je kan dus eenvoudig doorklikken naar extra info.
- 2** De donkere balk bovenaan is een **navigatiebalk**. Die laat je toe vlot van hoofdstuk naar hoofdstuk te springen.
- 3** Bovenaan links zie je een pijltje: dat is de **‘terug-knop’**. Die brengt je naar de vorige pagina die je bekeken hebt.
- 4** Bovenaan rechts zie je een **‘hamburger-menu’**. Die brengt je naar de algemene inhoudstafel.

1/ OVER ONS

IN DIT HOOFDSTUK

- A. EEN PARTNERSCHAP
- B. ONZE AANPAK
- C. ONZE PARTNERS
- D. DRIE WERVEN

A. EEN PARTNERSCHAP

Vlaanderen Circulair is het knooppunt en de inspirator voor de circulaire economie in Vlaanderen. Het is een partnerschap van overheden, bedrijven, middenveld en kenniswereld die samen actie ondernemen.

Daarnaast is Vlaanderen Circulair ook een brede beweging van burgers, ondernemers, middenveldorganisaties, lokale overheden... die initiatieven in de circulaire economie willen opzetten. Hen verbinden en begeleiden we actief.

Het partnerschap Vlaanderen Circulair wordt ondersteund door een multidisciplinair team dat is ingebed bij de OVAM.

B. ONZE AANPAK

We vatten onze aanpak samen in zes kernactiviteiten:

01 NETWERK & COMMUNITY » We connect and cocreate.

Een circulaire economie realiseren doe je niet alleen. Samenwerking en gedeeld engagement van de partners van Vlaanderen Circulair – publiek en privaat – is daarbij cruciaal. We brengen diverse partners en projectpartners samen om de uitdagingen van de circulaire economie aan te gaan.

02 KENNIS & EDUCATIE » We build and share our knowledge.

Metten is weten. Daarom maken we werk van een onderzoeksagenda. Onder de noemer Steunpunt Circulaire Economie (CE Center) voert een consortium van wetenschappers onderzoek naar diverse aspecten van de circulaire economie. We delen deze kennis en sturen gerichte beleidsrelevante onderzoeksopdrachten.

03 INNOVATIE » We enable.

Met gerichte instrumenten stimuleren en versnellen we innovatie en ondernemerschap richting circulaire economie. 'Innovatie' zien we breed: van technologische innovatie, innovatie in productontwerp, verdienmodel, procesinnovatie, behoeftesystemen tot nieuwe vormen van samenwerking.

04 AANJAGEN » We make it happen.

We begeleiden pioniers en pragmatische doeners. Met challenges (collectieve trajecten om ondernemers te prikkelen hun ideeën een stapje verder te brengen), leertrajecten in sectoren en demonstratieprojecten proberen we risico's van experimenten te verkleinen (de-risking) en testen in de circulaire economie aan te moedigen.

05 BELEID » We support.

We zetten in op de afstemming en verbinding van de verschillende beleidsagenda's die relevant zijn voor de circulaire economie. Dit op lokaal, Vlaams, federaal tot Europees/internationaal niveau. Voor deze overheden zijn we het contactpunt voor de circulaire economie in Vlaanderen. We promoten daarnaast richtinggevend en ondersteunend beleid.

06 VERANKEREN » We make it grow.

We zorgen ervoor dat de principes en goede praktijken rond circulaire economie opgeschaald en verankerd raken bij Vlaamse bedrijven, overheden, middenveldorganisaties, het onderwijs, lokale besturen en burgers. We stimuleren burgers en ondernemingen om de eigen verantwoordelijkheid op te nemen in de circulaire economie. Mooie voorbeelden van burgerinitiatieven kunnen hierbij inspirerend werken.

C. ONZE PARTNERS

Beeld: Stuurgroep Vlaanderen Circulair.

© Alpha Photography

Een circulaire economie realiseren, is een zaak van iedereen. Daarom timmeren we aan een breed partnerschap van organisaties die mee engagement voor actie opnemen. We brengen partners samen uit de kenniswereld, het bedrijfsleven, overheden en het maatschappelijk middenveld.

Maak kennis met onze stuurgroep:

1. Dirk Van der Stede (VLAKWA)
2. Brigitte Mouligneau (transitiemanager CE)
3. Alex Verhoeven (VVSG)
4. Mieke Houwen (EWI)
5. Tom Quintelier (Fevia)
6. Dirk Van de Poel (Transitienetwerk Middenveld)

7. Erik Paredis (CDO, UGent)
8. Henny De Baets (OVAM)
9. Peter Vercaemst (VITO)
10. Frans Dieryck (voorzitter Vlaanderen Circulair)
11. Olivier Beys (BBL)
12. Paul De Bruycker
13. Karel van Acker (KU Leuven)
14. Patrick Vandenbossche (Agoria)

Niet op de foto

15. Marc Andries (VLAIO)
16. Frank Beckx (essenscia vlaanderen)
17. Peter Cabus (Departement Omgeving)
18. Bernard De Potter (VMM)
19. Marc Dillen (VCB)
20. Petra Ronda (VCB)
21. Stany Vaes (go4circle)
22. Dirk Vangijseghem (VLM)

D. ACTIE OP DRIE WERVEN

Tussen 2017 en mid-2019 werkten we aan drie thematische werven. Geleidelijk aan verbreedde onze werking met de Open Call, internationalisering en vraaggestuurde loketfunctie.

1. CIRCULAIR AANKOPEN

Overheden, bedrijven en andere organisaties kunnen via hun aankoopbeleid een boost geven aan circulaire producten en diensten. Circulair aankopen is dan ook een belangrijke hefboom om de circulaire economie te realiseren.

Circulair aankopen is een nieuwe manier van aankopen voor bedrijven, met oog voor mens, planeet én portemonnee. Het is een proces waarbij je 'verandering koopt', bijvoorbeeld door voor herbruikbare, bio-gebaseerde of biodegradeerbare materialen te kiezen, door middelen en producten te poolen of te delen met andere organisaties of door het gebruiksgenot van een product te kopen in plaats van het product zelf (as-a-service modellen).

[MEER WETEN >](#)

2. CIRCULAIR ONDERNEMEN

Het is niet eenvoudig om een kringloop volledig te sluiten binnen eenzelfde bedrijf. Meestal vraagt de circulaire economie om nieuwe samenwerkingen tussen bedrijven. Die zijn vaak verrassend en lopen door de hele waardeketen en over sectoren heen.

Het herdenken van businessmodellen en de creatie van nieuwe waarde staat centraal in de transitie naar een circulaire economie.

In 2017-2019 richtten we ons op de bouwsector, werkten we aan hefboomen in regelgeving, innovatiebeleid en financiering, ontwikkelden we projecten voor jobs en skills en bleven we ecodesign op de kaart zetten bij designers en designopleidingen.

[MEER WETEN >](#)

3. CIRCULAIRE STAD

Steden hebben grote troeven als proeftuin voor de circulaire economie. Stromen in en rondom de stad, zoals water, mensen, goederen en energie, vormen steeds vaker de basis van het denken over de toekomst. We beschouwen de stad of stadsregio als een ecosysteem: een complex, uitgestrekt en interactief **metabolisme** dat onophoudelijk werkt om in de behoeften van zijn bewoners te voorzien. **Het concept van de 'circulaire stad' streeft ernaar die 'stofwisseling' te verbeteren, duurzamer en veerkrachtiger te maken, kringlopen te sluiten.**

[MEER WETEN >](#)

“If it can’t be reduced, repaired, rebuilt, refurbished, refinished, resold, recycled or composted, then it should be restricted, redesigned or removed from production.”

Zero Waste Commission of the City of Berkeley, CA

.AGORIA

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

AGORIA

Agoria baant het pad voor alle technologisch geïnspireerde bedrijven in België die door de ontwikkeling en toepassing van technologische innovaties onze levenskwaliteit verhogen. “Improving quality of life”, daar gaan we voor.

“Agoria helpt zijn leden volop de opportuniteiten van de circulaire economie te grijpen.”

Patrick Van den Bossche, Lead Sustainability (L)
Jorn Verbeeck, Circular Economy Expert (R)

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De circulaire economie biedt tal van opportuniteiten voor de technologische industrie. Onze Vlaamse bedrijven staan aan de top van de recyclage van non-ferrometalen, maar ook in de maakindustrie pionieren tal van bedrijven met de kracht van de binnenste cirkel, met tal van strategieën zoals levensduurverlenging, retrofit, remanufacturing en nieuwe businessmodellen.

Daarnaast biedt de digitale technologie, naast het toepassen van eco-design, een groot potentieel om de circulaire economie te versnellen. Het digitale omvat daarbij zowel data management binnen een bedrijf, alsook platformen om transparantie en gegevensuitwisseling tussen bedrijven te verhogen. Agoria helpt de bedrijven uit de technologische industrie om deze opportuniteiten volop te grijpen.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We helpen bedrijven in de technologische industrie door het gericht **oriënteren** binnen de circulaire economie en vervolgens het voorzien in **geïntegreerde dienstverlening** (met o.a. businessmodel innovatie, fiscaal en juridisch advies, digital enablers en ecosysteem) om van inzicht in de meerwaarde tot **concrete circulaire implementatie** te komen.
- 2 We zetten een **Circular Economy Connect 2.0** op: een vernieuwende aanpak van ons lerend netwerk voor de circulaire economie met oog op het combineren van collectieve en individuele ondersteuning op maat.
- 3 We organiseren de **Circular Economy Day Belgium 2020** om bedrijven te inspireren de opportuniteiten van de circulaire economie volop te grijpen.

ONZE TOP-4 REALISATIES

- 1 Het **Circular Bytes case book** geeft een overzicht hoe de **digitale technologie** de transitie naar de circulaire economie kan versnellen en is een inspiratiebron voor bedrijven om hiermee aan de slag te gaan. ▶
- 2 **Circular Economy Connect**, een **lerend netwerk** waarmee Agoria in drie jaar tijd meer dan 60 circulaire projecten van bedrijven naar een hoger niveau heeft getild.
- 3 Hoe uw circulaire business boosten: een **case book** met inspirerende **voorbeelden** om bedrijven die een **circulaire strategie** wensen te implementeren **houvast** te geven om aan deze transitie te beginnen. ▶
- 4 Agoria heeft met succes reeds **meer dan 150 individuele begeleidings-trajecten uitgevoerd** bij bedrijven om hen te ondersteunen richting hun circulair businessmodel in vaak complexe waardeketens.

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

BOND BETER LEEFMILIEU

Bond Beter Leefmilieu werkt samen met organisaties, burgers, overheden en ondernemingen, met één doel: de transitie maken naar een duurzame, hernieuwbare samenleving. Om dat te realiseren maken we werk van een omslag op het vlak van energie, mobiliteit, grondstoffen, voeding en ruimtelijke ordening.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

We streven naar een circulaire, lokaal verankerde economie die grondstofgebruik tot een minimum herleidt en welzijn maximaliseert. Onze aanpak? In de eerste plaats zetten we in op beleidsbeïnvloeding. We trekken politici aan de mouw en geven hen duwtjes in de juiste richting. We zijn uitstekend geplaatst om ecologische duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid binnen de circulaire economie hoog op de agenda te zetten.

Daarnaast investeren we actief in onze groeiende groep van aangesloten organisaties. Van onderuit maken zij dagelijks werk van de circulaire economie, en maken ze burgers, overheden en bedrijven bewust van de voordelen. We zetten in op het versterken van de voorlopers in de bedrijfswereld en bij de brede bevolking, en trachten de obstakels waar ze tegenaan lopen op te lossen.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We bouwen een **online platform** uit rond **circulair bouwen: C-Bouwers Pro**. Daarop komt een databank van circulaire producten en diensten, good practices, kennis en referentieprojecten, draaiboeken voor professionals, opleidingen ... ▶
- 2 In Vlaams-Brabant werken we met lokale partners aan de **oprichting van zes gereedschapsbibliotheken** en verspreiden we het concept in de rest van Vlaanderen i.s.m. Riso en onze lidorganisatie Repair & Share.
- 3 Rond het thema **verpakkingen** werken we aan projecten voor **hergebruik en preventie**, zodat recyclage (en downcycling) zoveel mogelijk vermeden wordt. De eerste focus ligt op **(sport)evenementen** en herbruikbare **e-commerce** verpakkingen.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 Onder de noemer '**Gemeente voor de Toekomst**' bieden we 80 projecten en acties van onze lidorganisaties aan aan **lokale gemeentebesturen**. Dit **pakket** omvat **oplossingen** in de vijf transitithema's, waaronder de circulaire economie. ▶
- 2 We zetten in op het project **C-bouwers**. Hiermee stimuleren we circulair bouwen door **bouwheren** en **architecten** te sensibiliseren en **adviseren** - in eerste instantie in Vlaams-Brabant. ▶
- 3 BBL is samen met Vlaanderen Circulair een **drijvende kracht** achter de **Green Deal Circulair Aankopen**. Ruim 100 organisaties engageren zich in de green deal om in twee jaar tijd twee circulaire aankoopprojecten op te zetten.
- 4 In het project **Circuit**, in samenwerking met provincie Antwerpen, werken we een **standaardbestek** uit voor overheidsdiensten rond het '**circulair**' **aankopen van IT-apparaten** zoals laptops, desktops, tablets, smartphones
- 5 Met het project '**Circulaire Gemeente voor de Toekomst**' doen we samen met de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP) aan **circulair herbestemmen van leegstaande panden**. Het doel is een hoger ruimtelijk rendement in wijken en gebouwen te behalen met lagere milieu-impact van materialen. ▶

“

De economie zal circulair zijn of ze zal niet zijn. Laten we deze unieke kans niet missen!”

Olivier Beys, Beleidsmedewerker Circulaire Economie

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

DEPARTEMENT OMGEVING

Het Departement Omgeving voert het beleid rond leefmilieu en ruimtelijke ordening, binnen het netwerk van het beleidsdomein Omgeving van de Vlaamse overheid. Het departement steunt op drie organisatiepijlers:

- omgevingsstrategie;
- omgevingsbeleid voor ruimte en milieu;
- omgevingsbeleid voor energie, klimaat en groene economie.

“

Wij zorgen voor een duidelijk omgevingskader voor de circulaire economie.”

Peter Cabus, Secretaris-generaal van het Departement Omgeving

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

- We gaan voluit voor een kwaliteitsvolle leefomgeving met respect voor mens, dier en ecosysteem. We maken milieu-ecologische en ruimtelijke afwegingen en ontwikkelingskeuzes samen met en in het belang van de Vlaamse samenleving.
- We streven naar een duurzame omgang met diverse natuurlijke hulpbronnen in een koolstofarme, energiezuinige, klimaatintelligente samenleving.
- We realiseren een sterke band tussen ecologische, sociale en economische dimensies.
- Onze regiefunctie inzake klimaat, ruimte en energie laat ons toe om een stimulerende rol te spelen in de transitie naar een maatschappij die meer circulair functioneert.
- We ontwikkelen en gebruiken ons vergunningenbeleid om een kader te creëren waarin de circulaire economie de nodige kansen krijgt om zich te ontplooiën. Met onze handhavingsbevoegdheden zorgen we voor een gelijk speelveld.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We onderzoeken of de **Vlaamse economische ruimte klaar is** voor een overgang naar een circulaire economie en hoe het **omgevingsbeleid** die transitie mee kan opvangen.
- 2 We werken samen met het Departement EWI een **faciliterend Vlaams industrieel transitiekader** uit waarmee we de uitrol van ‘low carbon’ technologieën en een **synergie** op vlak van **materiaal, energie en CO₂** willen realiseren.
- 3 We onderzoeken welke de **ruimtelijke potenties** zijn van **producten-als-dienst** en economische **deelsystemen** als ze op een grote schaal doorbreken, en hoe we beleidsmatig kunnen **anticiperen** op potentiële negatieve effecten.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 We hebben de **green deal ontwikkeld** als **nieuw beleidsinstrument** om complexe problematieken aan te pakken, zoals de Green Deal Circulair Bouwen. We coördineren nieuwe green deals via ons Green Deal Loket. ▶
- 2 Met onze **educatieve werking** bereiden we jongeren voor op de duurzaamheidsuitdagingen. Samen met Vlaanderen Circulair werken we aan een performant **aanbod rond circulaire economie** voor leerkrachten, docenten en educatieve centra. ▶
- 3 Rekening houdend met de strategische visie van het **Beleidsplan Ruimte Vlaanderen**, startten we het ruimtelijk transformatieprogramma waarmee we via **verdichting en verweving** de transitie naar een **circulaire economie bevorderen**.
- 4 **LABO RUIMTE** -de samenwerking tussen het Departement Omgeving en het Team Vlaams Bouwmeester- was partner in ‘Metabolisme van Antwerpen, stad van Stroom’, dat onderzocht hoe we op **stadsregionale** schaal **kringlopen kunnen sluiten**. ▶
- 5 Met ons **omgevingsinspectieplan** zetten we voortdurend in op de handhaving van onder meer de afvalstoffenregelgeving. Zo dragen we bij aan de milieuveiligheid en de **betrouwbaarheid van materialen in de kringloop**.

2/ CIRCULAIR AANKOPEN

IN DIT HOOFDSTUK

- A. DE DEAL IN DETAIL
- B. DE GDCA-PROJECTEN
- C. ZIJ DOEN MEE
- D. TIJDSLIJN
- E. TOOLS
- F. DE VOLGENDE STAP: PROCIRC

Beeld: lancering Green Deal Circulair Aankopen op 8 juni 2017.

A. DE DEAL IN DETAIL

153 ENGAGEMENTEN

AANKOPEN ALS HEFBOOM VOOR VERANDERING

Via de Green Deal Circulair Aankopen (GDCA) engageren meer dan 150 organisaties zich om samen deze manier van aankopen toe te passen of te faciliteren. De GDCA werd in 2017 opgezet door Vlaanderen Circulair, in samenwerking met The Shift, de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten en de Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen.

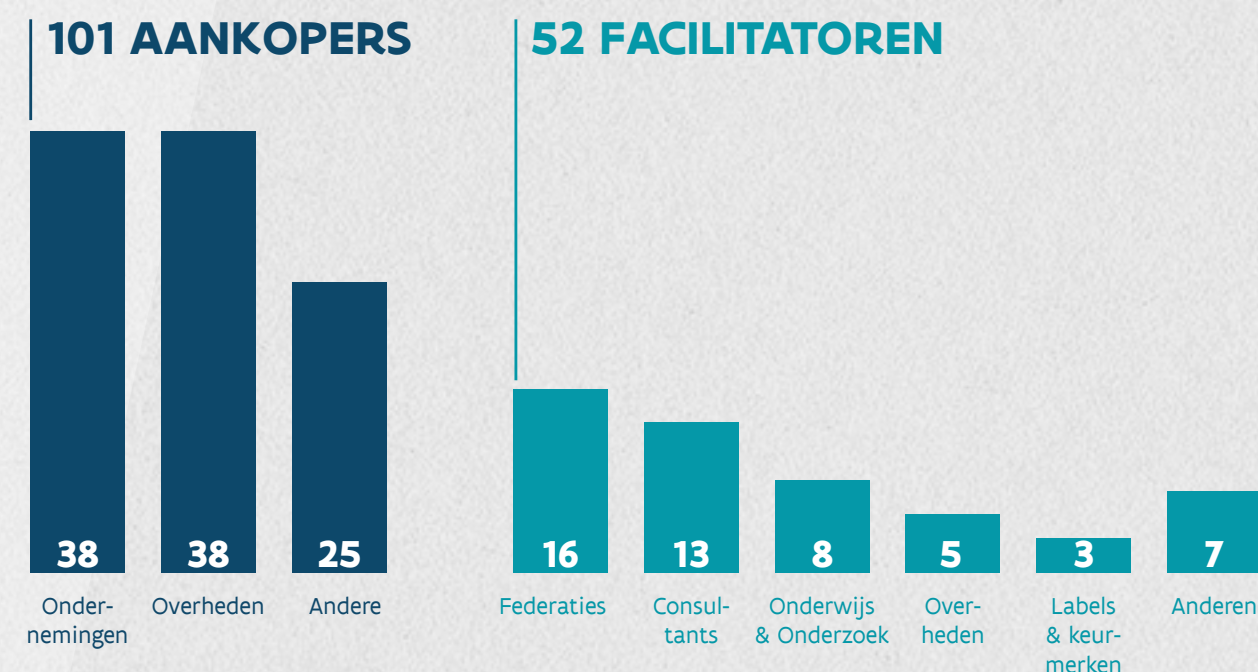
De aanpak is geïnspireerd op de Nederlandse Green Deal Circulair Inkopen (opgestart in 2013) ondertekend door een 40-tal organisaties. Initieel mikten we op een gelijkaardig aantal ondertekenaars in Vlaanderen, maar het werd in het voorjaar van 2017 snel duidelijk dat heel veel organisaties bereid waren om een engagement op te nemen. We klokten af op 153 deelnemende partijen. Dat is op zich al een succes.

WAAROM DOEN WE DIT?

Een circulaire economie heeft aanbod én vraag nodig. Enkel circulaire innovaties, producten en diensten ontwikkelen en aanbieden, volstaat niet. Je hebt ook aankopers nodig die deze innovaties begrijpen en willen aankopen. Daarom zien we actie rond circulair aankopen als een belangrijke hefboom om deze nieuwe markt op dreef te krijgen. Via de Green Deal Circulair Aankopen (GDCA) engageren meer dan 150 organisaties zich om samen deze manier van aankopen toe te passen of te faciliteren.

Wie doet mee?

CIRCULAIR AANKOPEN?

Circulair aankopen is een nieuwe manier van aankopen voor bedrijven, met oog voor mens, planeet én portemonnee. Het is een proces waarbij je 'verandering koopt', bijvoorbeeld door voor herbruikbare, bio-gebaseerde of biodegradeerbare materialen te kiezen, door middelen en producten te poolen of te delen met andere organisaties of door het gebruiksgenot van een product te kopen in plaats van het product zelf. Circulair aankopen is een belangrijke hefboom voor de overgang naar een circulaire economie.

A. DE DEAL IN DETAIL

153 ENGAGEMENTEN

Engagementen

Er zijn twee soorten deelnemers aan de Green Deal: aankopers en facilitatoren:

- **Aankopers** hebben zich geëngageerd om twee circulaire aankoopprojecten op te zetten en tot een goed einde te brengen tussen juni 2017 en juni 2019.
- **Facilitatoren** dienden een concreet uitgewerkt projectvoorstel in met een duidelijk engagement om hun expertise in te zetten om de aankopers te ondersteunen via opleidingen, onderzoek, uitwisselingsplatformen ...

Uniek lerend netwerk

De deelnemers van de Green Deal vormden samen een lerend netwerk. Dat was nodig omdat circulair aankopen nog voor iedereen nieuw was. Het resultaat van dit lerend netwerk is uniek in Europa: na twee jaar sloten we op 21 november 2019 af met **meer dan 100 circulaire aankoopexperimenten** waarin kennis en ervaring werd opgebouwd, tools en methodieken en nieuwe vormen van ketensamenwerking werden getest. Allen met oog op het behouden en zelfs creëren van (meer)waarde.

Ook de **producenten en leveranciers werden betrokken**. Want circulair aankopen kan enkel slagen in dialoog met de markt, en wanneer we in partnerschap naar circulaire oplossingen zoeken. De succesvolle Buyer meets Supplier-momenten waren een voorbeeld van dergelijke matchmaking.

Zo'n vier keer per jaar brachten we de aankopers en facilitatoren bij elkaar om te leren van Vlaamse en buitenlandse cases en om samen te werken aan **concrete vraagstukken** aangebracht door de aankopers van textiel, catering, kantoormeubilair en –materiaal, bouwmaterialen en verlichting. Tegelijk testten we ook **tools en meetinstrumenten** uit.

Zo ontdekten we samen wat transitie management betekent voor aankoop, exploreerden we de mogelijkheden van de nieuwe wetgeving op overheidsopdrachten, en nog veel meer.

Omdat sommige organisaties al enige ervaring hebben, terwijl anderen nog helemaal in de kinderschoenen staan, boden we een basisvorming aan via een [online leerplatform](#) (enkel voor deelnemers). Zo krijgt iedere deelnemer de kans om op z'n eigen ritme te leren, op momenten dat het hem/haar het beste uitkomt. Na het slotevent van de GDCA delen we deze **webinars, de belangrijkste geleerde lessen, de methodieken en goede voorbeelden** op onze website.

circulairaankopen.vlaanderen >

B. DE GDCA-PROJECTEN

Er zijn drie types GDCA-aankoopprojecten:

- aankoopprojecten die deelnemers uitvoeren in het kader van hun deelname aan de Green Deal;
- ondersteunende acties die facilitatoren uitvoeren in het kader van hun deelname aan de Green Deal;
- aankoopexperimenten met cofinanciering van Vlaanderen Circulair.

1. AANKOOPPROJECTEN

We registreerden 115 circulaire aankoopprojecten. In het najaar van 2019 worden de projecten in detail geanalyseerd. Hiernaast vind je een overzicht van de belangrijkste thema's van de projecten.

2. ONDERSTEUNENDE ACTIES

We registreerden 63 ondersteunende acties van facilitatoren.

Topics van de GDCA-projecten

3. AANKOOPEXPERIMENTEN MET COFINANCIERING

Vlaanderen Circulair lanceerde in 2017 en 2018 een projectoproep specifiek bestemd voor de deelnemers van de GDCA. In 2017 ontvingen we 21 projectenvoorstellen, waarvan 11 goedgekeurd werden (totaal subsidiebedrag 209.110 €). In 2018 ontvingen we 6 projectenvoorstellen, waarvan 4 goedgekeurd werden (totaal subsidiebedrag 65.255 €).

Overzicht goedgekeurde subsidieprojecten 2017 en 2018:

- [Circulair printen, kopiëren en scannen](#) (Zorgbedrijf en OCMW Leuven, 2017)
- [Circulaire linnen en werkkledij](#) (OCMW en Zorgbedrijf Leuven, 2017)
- [Circulaire aankoop van buizen in polyethyleen, testcase voor toekomstige dossiers](#) (Eandis, 2017)
- [Circulair aanbesteden fietsbrug Berchem](#) (Stad Antwerpen, 2017)
- [Berg van Termunt, Circulaire bouw van een multifunctioneel centrum](#) (Gemeente Tervuren, 2017)
- [Oefenhal PLOT, Provincie Limburg bouwt circulair](#) (Provincie Limburg, 2017)
- [Meritex, Businessmodel voor vier bedrijfstextielproducten](#) (Centexbel, 2017)
- [Werflink, App voor het delen van bouw materiaal en –materieel](#) (VCB, 2017)
- [essenscia CAN, Circulair Aankopen netwerk voor chemiesector](#) (essenscia, 2017)
- [Circulair bedrijfstextiel, Informatie- en communicatieplatform](#) (Centexbel, 2017)
- [Best Practice Tour Circulair Aankopen, Bedrijfsbezoeken bij circulaire projecten](#) (VIB 2017)
- Aankoop circulaire labojassen voor studenten (KU Leuven, 2018)
- [ProReMat, Onderzoek naar gebruik van herbruikbare en gerecycleerde bouwmaterialen](#) (Groep van Roey, 2018)
- 3C-platform, platform voor producenten/leveranciers dat circulariteitsinformatie bundelt (The Global Picture, 2018)
- Groen Witgoed, Mensen in armoede huren zuinige huishoudtoestellen (OCMW Temse, 2018)

C. ZIJ DOEN MEE

En zij faciliteren:

Federaties

Agoria, Creamoda, essenscia vlaanderen, Febelauto, Federatie van de Belgische Textielverzorging, FEDUSTRIA, FEVIA Vlaanderen, go4circle, IFMA Belgium, INDUFED, Katholiek Onderwijs Vlaanderen, PAPER CHAIN FORUM vzw, The Ppress, VIB - Vereniging voor Inkoop en Logistiek, Vlaamse Confederatie Bouw, Voka Kamer van Koophandel Oost-Vlaanderen, WOOD.BE

Opleiding & onderzoek

Centexbel, COBOT VZW, CSR CAMPUS, GoodPlanet Belgium, Hogent, IVOC vzw, Universiteit Antwerpen - Departement Productontwikkeling, Universiteit Gent

Consultants

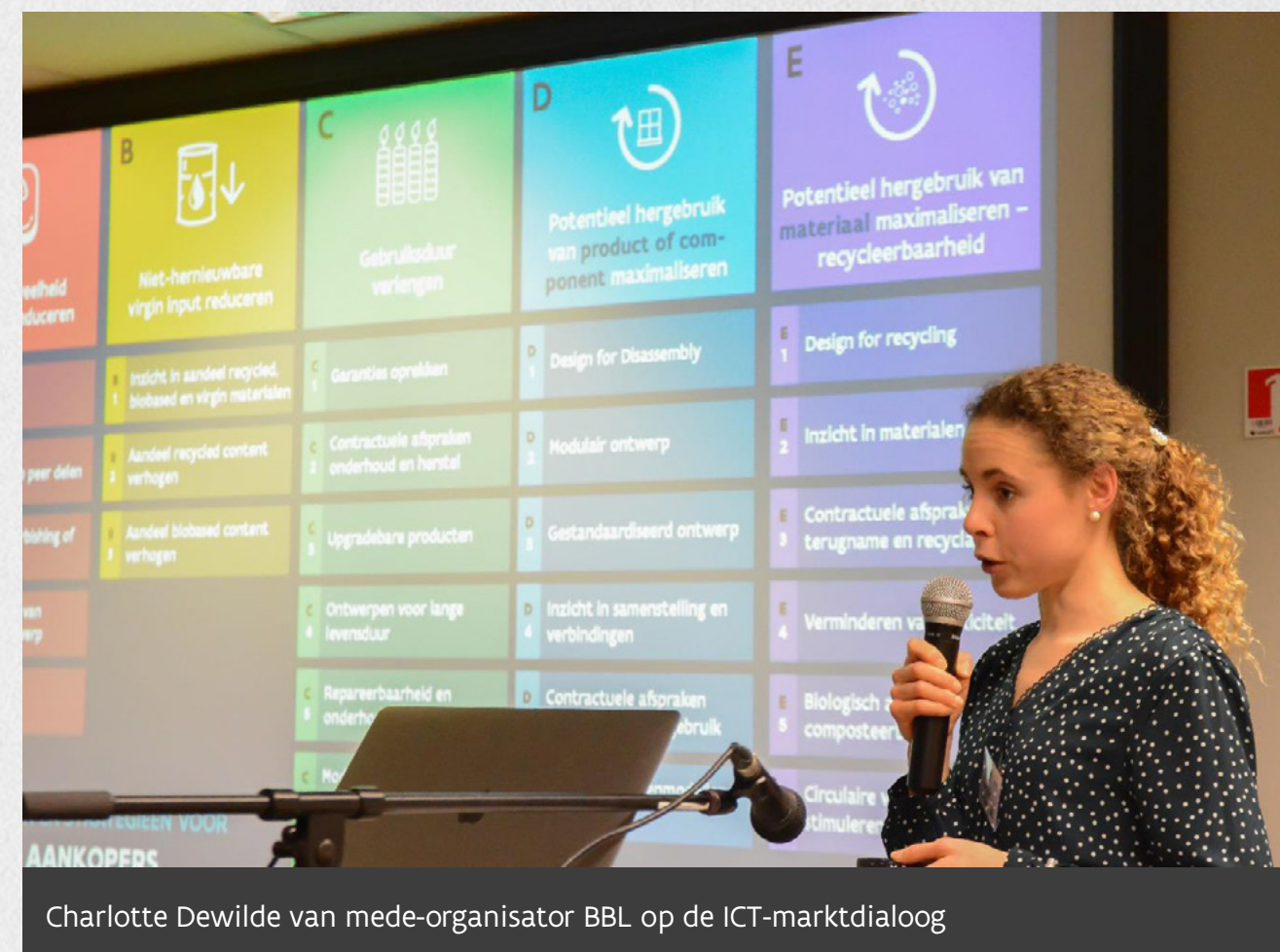
21 SOLUTIONS, APeXPRO GCV, Bopro, C2C ExpoLAB, Circular IQ, CO2logic, Ecofest, Econocom, Factor4, Group Casier Risk & Insurance cvba, Invensus, Rendemint B.V., Securitas ICT Solutions, StrinnLab vof, The Global Picture

Overheid

Departement Economie, Wetenschap en Innovatie - Programma Innovatieve Overheidsopdrachten, Departement Omgeving, Departement Werk en Sociale Economie - MVO Vlaanderen, Dubolimborg, IGEMO, POM West-VlaanderenLabel & keurmerk:Cradle to Cradle Platform, FSC Belgium, PEFC Belgium

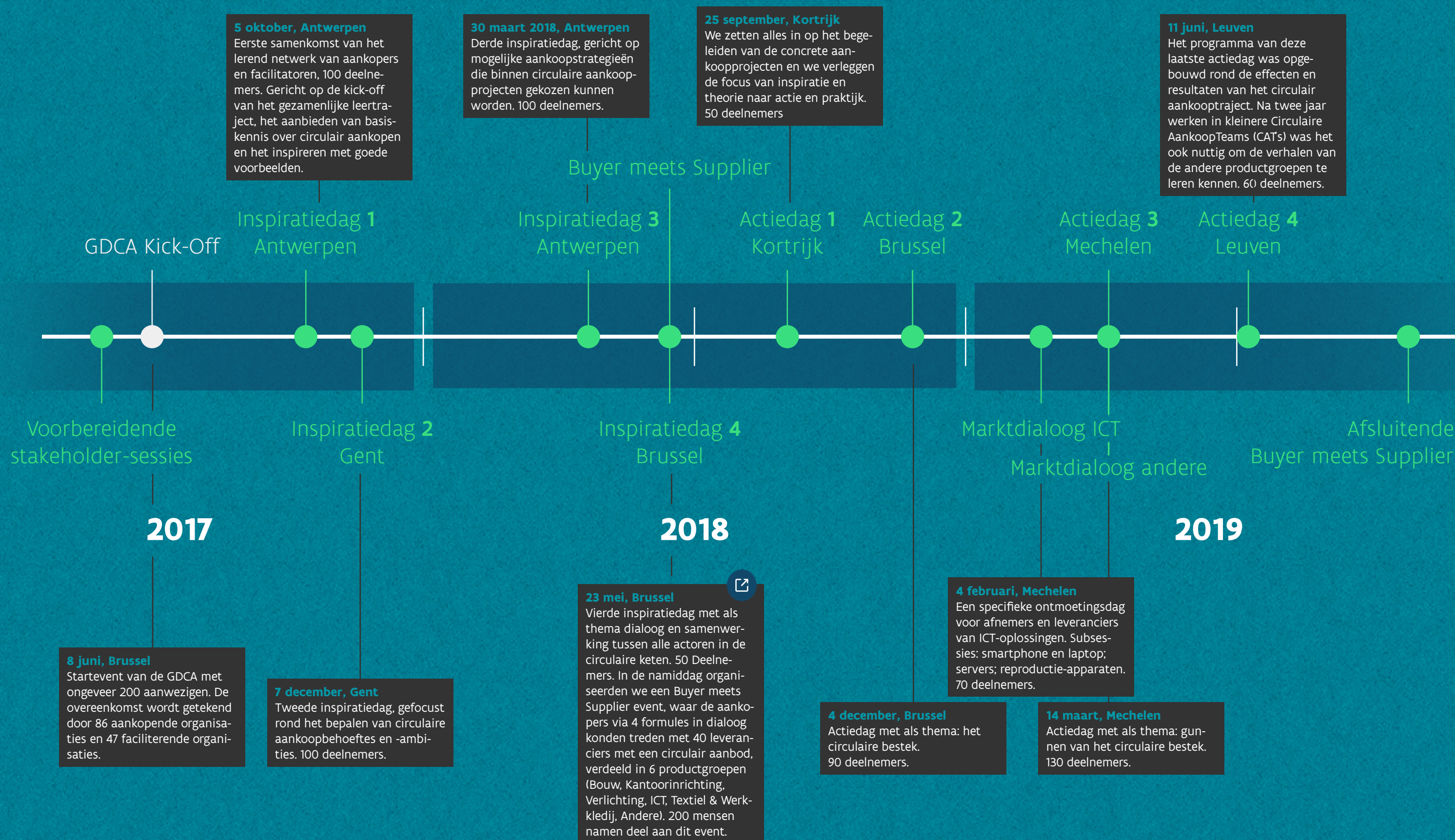
Andere

ACR+, Arbeid en Milieu vzw, Belfius groep bestaande uit Belfius Bank en Verzekeringen, Belfius Auto Lease en Belfius Lease, KOMOSIE, Responsible Office, Transitie Limburg, Vlaams Energiebedrijf, vzw DOEK

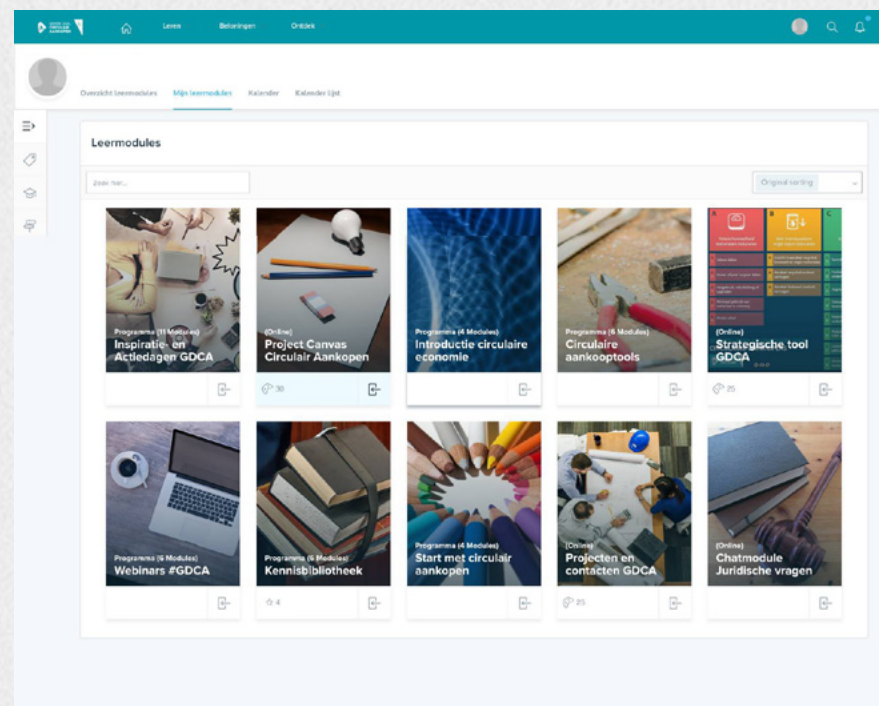
Charlotte Dewilde van mede-organisator BBL op de ICT-marktdialogo

D. TIJDSLIJN VAN DE GDCA

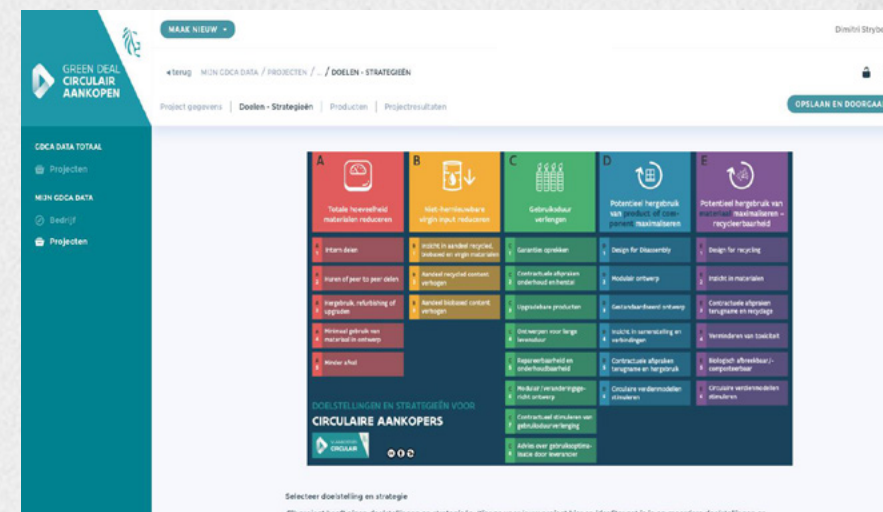
E. TOOLS

In de GDCA ontwikkelden we enkele toonaangevende tools en methodieken die nu in Europa als best practices gelden.

1. HET ONLINE LEERPLATFORM (BESLOTEN)

Vlaanderen Circulair biedt de deelnemers van de GDCA een besloten online leerplatform aan. Het is de toegangspoort tot alle info over de GDCA. De deelnemers kunnen er online basisopleidingen volgen over circulaire economie en circulair aankopen, hebben er toegang tot een kennisbibliotheek, vinden er de verslagen van de inspiratiedagen, een overzicht van alle GDCA projecten ... Na afloop van het project maken we alle verzamelde kennis en documenten publiek beschikbaar op onze website.

2. DE GDCA IMPACT TOOL

Via de GDCA Impact Tool helpen we de deelnemers om specifieke doelstellingen, strategieën en streefwaarden te bepalen voor hun circulaire aankoopprojecten. Nadat ze in de tool een selectie van doelstellingen en strategieën hebben aangevinkt, krijgen ze per gekozen strategie een of meerdere vragen voorgelegd, die ze kunnen invullen op drie verschillende meetmomenten. Het invullen van deze vragen helpt hen om inzicht te krijgen in de voortgang richting meer circulariteit in de aankoopprojecten.

MEER WETEN (LOGIN) >

3. PUBLICATIES

Doorheen het GDCA-traject ontwikkelden we tal van factsheets, publiceerden we (sfeer)verslagen en checklists.

Een greep:

- [Factsheets 40 circulaire leveranciers](#)
- [Schema van doelen en strategieën voor circulair aankopen](#)
- Sheets kernprincipes [bouw](#), [ICT](#), [kantoor](#), [textiel](#), [voeding](#)
- Verslagen marktdialog [bouw](#), [ICT](#), [kantoor](#), [verlichting](#), [werkkledij](#)
- Verslagen van de inspiratie- en actiedagen (op verzoek verkrijgbaar)
- [“Circulair aankopen: we zwingelen de markt aan”](#)
- [“Via de Green Deal kom ik in contact met circulaire oplossingen” \(Susanova\)](#)

A		B		C		D		E	
Totale hoeveelheid materialen reduceren		Niet-hernieuwbare virgin input reduceren		Gebruiksduur verlengen		Potentieel hergebruik van product of component maximaliseren		Potentieel hergebruik van materiaal maximaliseren – recycleerbaarheid	
A 1	Intern delen	B 1	Inzicht in aandeel recycled, biobased en virgin materialen	C 1	Garanties oprekken	D 1	Design for Disassembly	E 1	Design for recycling
A 2	Huren of peer to peer delen	B 2	Aandeel recycled content verhogen	C 2	Contractuele afspraken onderhoud en herstel	D 2	Modulair ontwerp	E 2	Inzicht in materialen
A 3	Hergebruik, refurbishing of upgraden	B 3	Aandeel biobased content verhogen	C 3	Upgradebare producten	D 3	Gestandaardiseerd ontwerp	E 3	Contractuele afspraken terugname en recyclage
A 4	Minimaal gebruik van materiaal in ontwerp			C 4	Ontwerpen voor lange levensduur	D 4	Inzicht in samenstelling en verbindingen	E 4	Verminderen van toxiciteit
A 5	Minder afval			C 5	Repareerbaarheid en onderhoudbaarheid	D 5	Contractuele afspraken terugname en hergebruik	E 5	Biologisch afbreekbaar /-composteerbaar
				C 6	Modulair/veranderingsgericht ontwerp	D 6	Circulaire verdienmodellen stimuleren	E 6	Circulaire verdienmodellen stimuleren
				C 7	Contractueel stimuleren van gebruiksduurverlenging				
				C 8	Advies over gebruiksoptimalisatie door leverancier				

DOELSTELLINGEN EN STRATEGIEËN VOOR
CIRCULAIRE AANKOPERS

F. DE VOLGENDE STAP: PROCIRC

De geleerde lessen en ervaringen van de GDCA worden sinds 2018 op een Europees niveau getild met het Interreg-project Procirc. Vlaamse spelers delen hun expertise en tegelijk openen we een nieuw kanaal naar kennis uit onze buurlanden.

ProCirc is een transnationaal Noordzee-regio-project dat gaat experimenteren, implementeren en leren wat circulair aankopen de regio te bieden heeft. Procirc bundelt in totaal 30 pilootprojecten die de meerwaarde van circulair aankopen op het terrein zullen demonstreren.

Elk pilootproject streeft ernaar om het gebruik van grondstoffen en de uitstoot van afval en CO₂ met 20 à 25% te reduceren. Een begeleidend netwerk zal de gegenereerde inzichten en tools voor specifieke sectoren -zoals bouw, meubilair en ICT- verspreiden over de hele regio.

Looptijd van het project

2018 – 2022

Partners

Rijkswaterstaat (NL), OVAM (BE), Business in the Community (SC), Netværk for Bæredygtig Erhvervsudvikling (DK), Kamp C (BE), Direktoratet for forvaltning og ikt (NO), Kolding Kommune NordDanmark (DK), ACR Plus (BE), CLEAN (DK), City of Malmo (SE), Zero Waste Scotland (SC)

MEER WETEN >

WAAROM DOEN WE DIT?

Door 'Europees te gaan', boren we in een sterk consortium nieuwe kennis aan om aankopers en aanbieders op de Vlaamse markt te versterken. Ook creëren we via pilots en kennisdeling Europese zichtbaarheid - en dus marktkansen - voor Vlaamse ondernemingen.

“Plots had ik een lumineus idee:
en als we nu eens niét al onze
meubelen weggooiden bij onze
verhuizing?”

Frank Geets, het Facilitair Bedrijf

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

ESSENSCIA VLAANDEREN

essenscia is de Belgische sectorfederatie van de chemische industrie en de life sciences. De organisatie behartigt de belangen van bedrijven die actief zijn in chemie, kunststoffen, farma en biotech en groepeerd ruim 720 ondernemingen, zowel internationale bedrijven als kmo's. De sector levert een belangrijke bijdrage aan de welvaart van Vlaanderen.

“

De kennis en expertise van onze chemiesector bieden heel wat kansen om mee te werken aan oplossingen voor het klimaat en de circulaire economie.”

Frank Beckx - Gedelegeerd Bestuurder essenscia vlaanderen

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Onze wereld staat voor uitdagingen op het vlak van het gebruik van grondstoffen. De chemische industrie heeft kennis en expertise over valorisatiemogelijkheden van materialen en moleculen en is een cruciale partner in de transitie naar een circulaire economie. Omdat de sector aan de basis ligt van de meeste andere industrieën zoals de textiel-, de bouw-, de gezondheids-, transport- en energiesector, werken we nauw samen met onze partners om de circulaire producten en diensten van morgen te ontwerpen en te produceren.

Ecosysteendenken is ingebed in het DNA van de sector en komt tot uiting in de sterk onderling verbonden chemische clusters waar via pijpleidingen bij- en afvalstromen worden uitgewisseld tussen productiesites. Tal van innovatieve, veelbelovende technologieën gaan richting opschaling: chemische recyclage van kunststoffen, het gebruik van biomassa als grondstof, biotechnologische processen, waterstof als energiedrager ...

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 essenscia PolyMatters is één van de nationale coördinatoren van het **MORE Platform** (Monitoring Recyclates for Europe) om het **gebruik van recycalaat** door de kunststofverwerkende industrie nauwkeurig **in kaart** te brengen. ▶
- 2 essenscia werkt samen met zijn partners in Vlaanderen Circulair een **Green Deal Circulaire Kunststoffen** uit om recyclage van kunststoffen én het gebruik van recycalaat te stimuleren.
- 3 Catalisti zal ook volgend jaar 2 tot 3 nieuwe innovatieprojecten opzetten binnen het Innovatieprogramma **“Sidestream Valorization”**. **Recyclage** van **kunststoffen** en gemengd plastic afval, hergebruik van **water** en **CO₂** zijn daarin belangrijke thema's. ▶

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 essenscia is facilitator in de Green Deal Circulair Aankopen en richtte een **essenscia CAN (Circulaire Aankopen Netwerk)** op. Drie workshops werden georganiseerd om leden warm te maken en ervaringen te delen over circulair aankopen. Informatie over tools om circulair aankopen te introduceren en te incorporeren in het bedrijfsmanagement werden gebundeld en beschikbaar gemaakt.
- 2 essenscia organiseerde samen met speerpuntcluster Catalisti in februari 2019 een **workshop** op het toonaangevende **World Resources Forum** om te demonstren hoe de sector **circulaire duurzame kunststoffen** ontwerpt en produceert. ▶
- 3 Vanuit Catalisti, de speerpuntcluster voor innovatie in chemie en kunststoffen, is met succes geijverd voor een **‘Moonshot’-innovatieprogramma** dat in maart 2019 door Vlaams minister van Economie en Innovatie Philippe Muyters is gelanceerd. Dit strategisch innovatiebudget van 400 miljoen euro over 20 jaar laat Vlaamse universiteiten en onderzoekscentra toe te werken aan **doorbraaktechnologieën voor een klimaatvriendelijke industrie**. ▶
- 4 Samen met Agoria organiseerde essenscia de tweede editie van de **Belgian Plastics Day** om relevante spelers uit de waardeketen samen te brengen en via een matchmaking event de circulaire innovaties uit de kunststofsector een boost te geven. Met de steun van PlasticsEurope werd een studie over de circulariteit van kunststoffen gepubliceerd. ▶
- 5 essenscia zette haar **jaarevent 2018** in het teken van **circulaire economie**. Bijna 1.000 deelnemers kwamen luisteren hoe de chemie haar rol ziet in de circulaire economie. ▶

DEPARTEMENT
ECONOMIE
WETENSCHAP &
INNOVATIE

STUURGROEPPARTNER IN BEELD DEPARTEMENT EWI

Als kern van het beleidsdomein focust het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) in de eerste plaats op het voorbereiden, het monitoren en het evalueren van het beleid. Departement EWI streeft naar excellentie in fundamenteel onderzoek, strategische kennisontwikkeling en de valorisatie van deze kennis.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Voor de transitie van een lineaire naar een circulaire economie, is zeer veel innovatie nodig. Innovatief onderzoek, maar ook innovatie-instrumenten die deze omslag bevorderen en een gedragsaanpassing bij de gebruikers van de producten en diensten die worden geleverd.

Daarom blijven we het Steunpunt Circulaire Economie mee financieren en ondersteunen we via ons innovatie-instrumentarium de bevordering van een circulaire economie.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We zorgen voor **continuïteit** van het beleid via een **volgehouden ondersteuning** van de circulaire economie.
- 2 We **versterken** het **strategische competitiviteitsvoordeel** van de Vlaamse circulaire economie.
- 3 We stemmen ons beleid verder af op het **Europese beleid** rond circulaire economie.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 Samen met OVAM trok EWI het Vlaams Materialenprogramma dat **aan de wieg** stond van **Vlaanderen Circulair**.
- 2 We ondersteunen **onderzoek** bij onze universiteiten ter bevordering van een **circulaire economie** voor meer dan **50 miljoen euro** per jaar.
- 3 We **cofinancierden** van bij de start het **Steunpunt** Duurzaam Materialenbeheer/Circulaire Economie.
- 4 We zorgen voor een **continue afstemming** van het **Vlaamse beleid** met het **Europese**, inclusief de **verbreding** van circulaire economie naar bio-economie, ruimte, water en energie.
- 5 Via **steun** aan de **Vlaamse strategische onderzoekscentra** zorgen we voor een stevige wetenschappelijke capaciteit voor innovatie in de circulaire economie. Dit gebeurt vooral bij **IMEC** en **VITO** voor duurzame technologie.

“

Onderzoek en innovatie zijn
cruciaal voor de omslag naar
een circulaire economie!”

Johan Hanssens, Secretaris-generaal van het Departement EWI

3/ CIRCULAIR ONDERNEMEN

IN DIT HOOFDSTUK

- A. GREEN DEAL CIRCULAIR BOUWEN
- B. WERKEN AAN HEFBOMEN
- C. JOBS & SKILLS
- D. ECODESIGN

Het is niet eenvoudig om een kringloop volledig te sluiten binnen eenzelfde bedrijf. Meestal vraagt de circulaire economie om nieuwe samenwerkingen tussen bedrijven. Die zijn vaak verrassend en lopen door de hele waardeketen en over sectoren heen. Het herdenken van businessmodellen en de creatie van nieuwe waarde staat centraal in de transitie naar een circulaire economie. In dat opzicht zetten we in op verschillende hefbomen:

Een belangrijk thema voor Vlaanderen is de bouw. Louter al omwille van de enorme materiaalimpact van de sector. Daarom kozen we ervoor om met de ervaring van de Green Deal Circulair Aankopen een Green Deal Circulair Bouwen te initiëren. Binnen dat kader ontwikkelen en delen we samen ervaringen en kennis. Doel is om binnen vier jaar tot een zelfversterkend systeem te komen dat circulair bouwen definitief als goede praktijk verankert.

Een stimulerende context is belangrijk om circulaire businessmodellen kansen te geven. Daarom werken we op Vlaams, federaal en Europees niveau aan hefbomen in het (innovatie)beleid, regelgeving en financiering.

Hoe bereiden we zowel de huidige als de toekomstige arbeidsmarkt voor op de circulaire economie? Dat verkennen we met onze lijn 'jobs en skills'. We zetten sterk in op opleidingen te verrijken en om hun studenten extra competenties en goesting te geven om met de circulaire economie aan de slag te gaan.

Producten, processen en systemen hebben een ander ontwerp nodig in de circulaire economie. Daarom is eco-design een logische eerste stap in elk circulair businessmodel.

A. GREEN DEAL CIRCULAIR BOUWEN

Beeld: lancering Green Deal Circulair Bouwen op 22 februari 2019.

© Alpha Photography

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER
OVAM

**Vlaamse
Confederatie Bouw**
Bouw, energie & milieu

Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw Koen Van den Heuvel lanceerde samen met Vlaanderen Circulair, de Vlaamse Confederatie Bouw (VCB) en de OVAM de Green Deal Circulair Bouwen. In het voorjaar van 2019 schreven – in twee golven – meer dan 300 organisaties zich in. Dat maakt deze Green Deal tot de meest succesvolle ooit.

Wat houdt de Green Deal Circulair Bouwen (GDCB) in?

In de Green Deal staat **samen doen en leren centraal**. De deelnemers starten experimenten en brengen hun kennis en ervaring samen in een lerend netwerk. We testen tools, methodieken en nieuwe vormen van ketensamenwerking uit.

Daarnaast werkt een **onderzoeksgroep** ondersteunend aan de zogenaamde ‘randvoorwaarden’: dat zijn juridische, economische en andere drempels die we gaandeweg tegenkomen. Data en ervaringen uit de experimenten voeden dit onderzoek. Samen formuleren we oplossingen.

Zo'n vier keer per jaar brengen we de deelnemers van de Green Deal samen om hen te **inspireren** met Vlaamse en buitenlandse cases. We gaan tijdens deze dagen ook echt aan de slag met concrete vraagstukken die de deelnemers aanbrengen, met **tools en meetinstrumenten**. We ontdekken samen wat de omslag naar een circulaire economie betekent voor de bouwsector.

MEER WETEN >

WAAROM DOEN WE DIT?

Zo'n 30 tot 40% van ons afval komt uit de bouw. De wijze waarop we bouwen en wonen heeft bovendien een grote impact op onze CO₂-voetafdruk. Daarom maakt een gezamenlijke omslag naar circulair bouwen een groot verschil. De bouwsector is bovendien in Vlaanderen erg lokaal georganiseerd. Dat maakt het makkelijker om kringlopen in de keten te sluiten. Een keuze voor de Green Deal Circulair Bouwen is dus een keuze voor maximale impact in Vlaanderen.

CIRCULAIR BOUWEN: WAT EN WAAROM?

In een circulaire bouweconomie worden producten en materialen zoveel mogelijk hergebruikt en het restafval geminimaliseerd.

Onze definitie

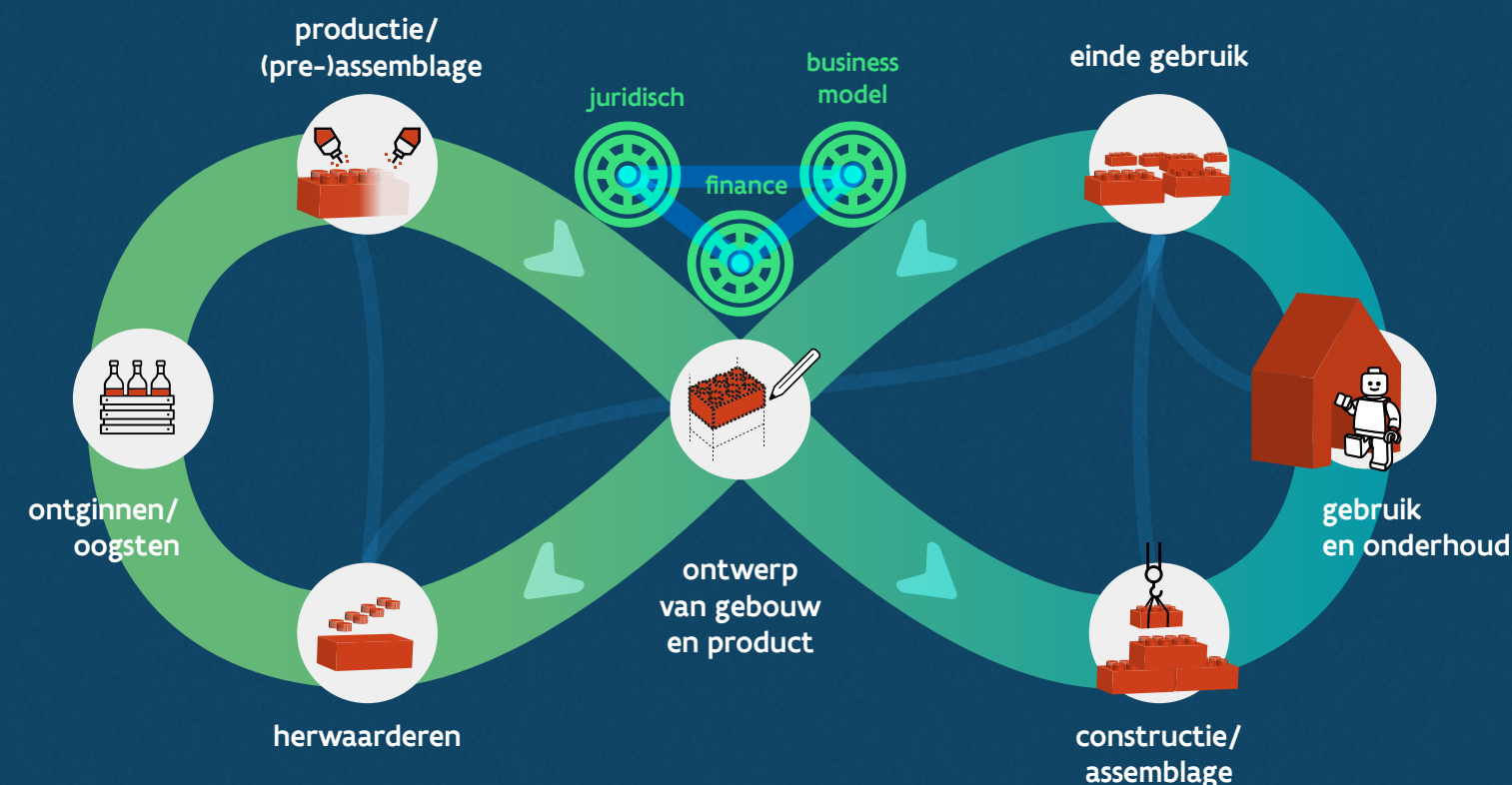
Circulair bouwen is een bouwpraktijk die streeft naar een efficiënt en effectief gebruik van hulpbronnen om economisch, sociale én ecologische (meer)waarde te creëren of minstens te behouden, rekening houdend met de bestaande erfenis en de toekomstige opportuniteiten eigen aan onze bouwwereld. Dit doen we via een intense samenwerking binnen het waardenetwerk.

Drie hoofdambities

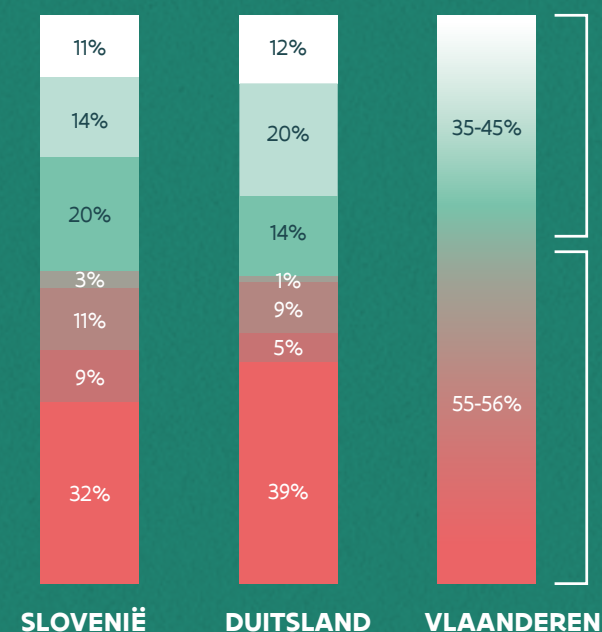
Concreet kan je inzetten op drie hoofdambities:

1. systeemverandering op vlak van ontwerp, bouw en/of ontmantelpraktijk;
2. aanpassen van het businessmodel om maatschappelijke waarde te creëren naast financiële winst;
3. via partnerschappen kennis, data en praktijkervaring opbouwen, delen, toepassen en bijsturen.

MEER WETEN >

AANDEEL UITSTOOT PER LAND

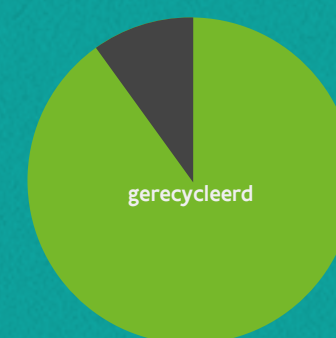
NIET-MATERIAAL GERELATEERD

MATERIAAL GERELATEERD

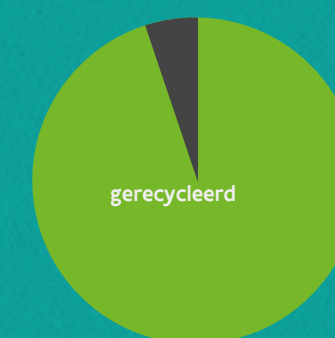
60% van de CO₂-uitstoot is materiaal-gerelateerd

60% van onze CO₂-uitstoot heeft te maken met het ontginnen, transporteren, bewerken, onderhouden en recyclen van materialen.

90% van bouw- & sloopafval hergebruikt

95% van uitgegraven bodem hergebruikt

afval

De bouwsector heeft een belangrijke impact op het totale materialengebruik in Vlaanderen: zo'n 30 tot 40% van ons afval komt uit de bouw.

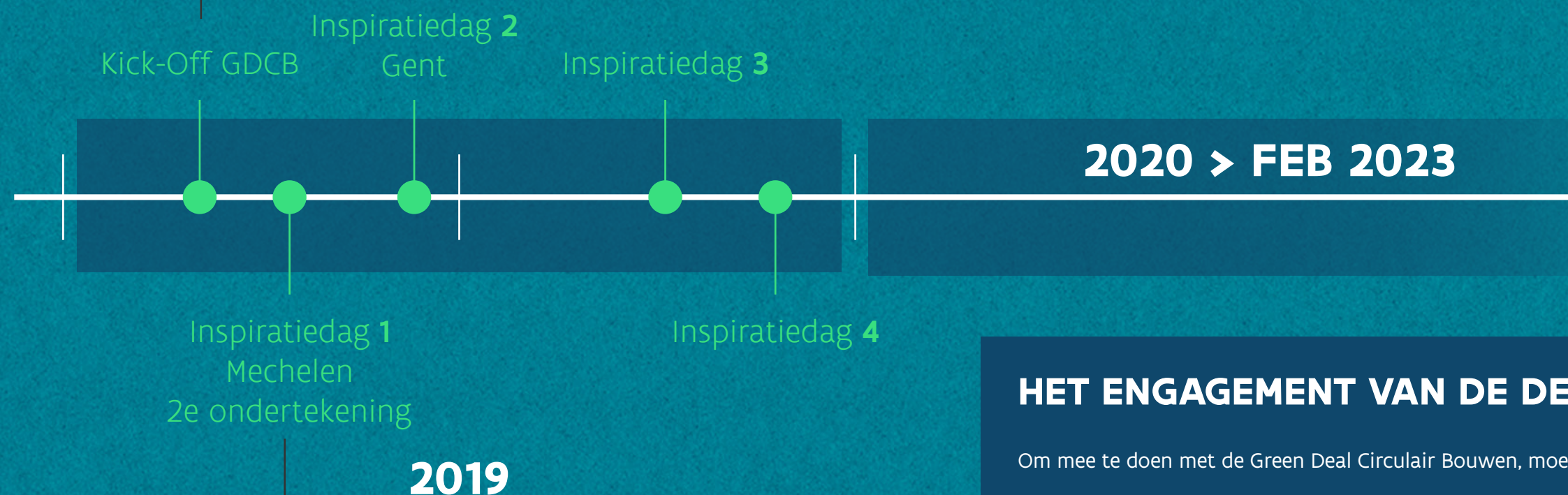
TIJDSLIJN VAN DE GDCB

22 februari, Brussel

Op 22 februari lanceerden we samen met onze partners en 200 deelnemende organisaties de Green Deal Circulair Bouwen. **270 deelnemers.**

23 mei, Gent

Tijdens deze tweede Inspiratiedag op 23 mei keken we via de keynotes en het panelgesprek naar de fase van ontwerp. In de workshops van de namiddag lieten we die focus wat los om zo maximaal inbreng te krijgen van de cases van de deelnemers zelf. **270 deelnemers.**

26 maart, Mechelen

Tijdens de inspiratiedagen willen we in eerste instantie iedereen inspireren om een ambitieus circulair experiment op te zetten en anderzijds helpen een netwerk uit te bouwen waarin de deelnemers van de Green Deal elkaar helpen en zo kennis uitwisselen. De focus van de eerste plenaire sessie lag op de sloopfase als start voor een nieuwe circulaire ambitie. In de namiddag gaven de deelnemers input voor het uitbouwen van het verdere leertraject. **300 deelnemers.**

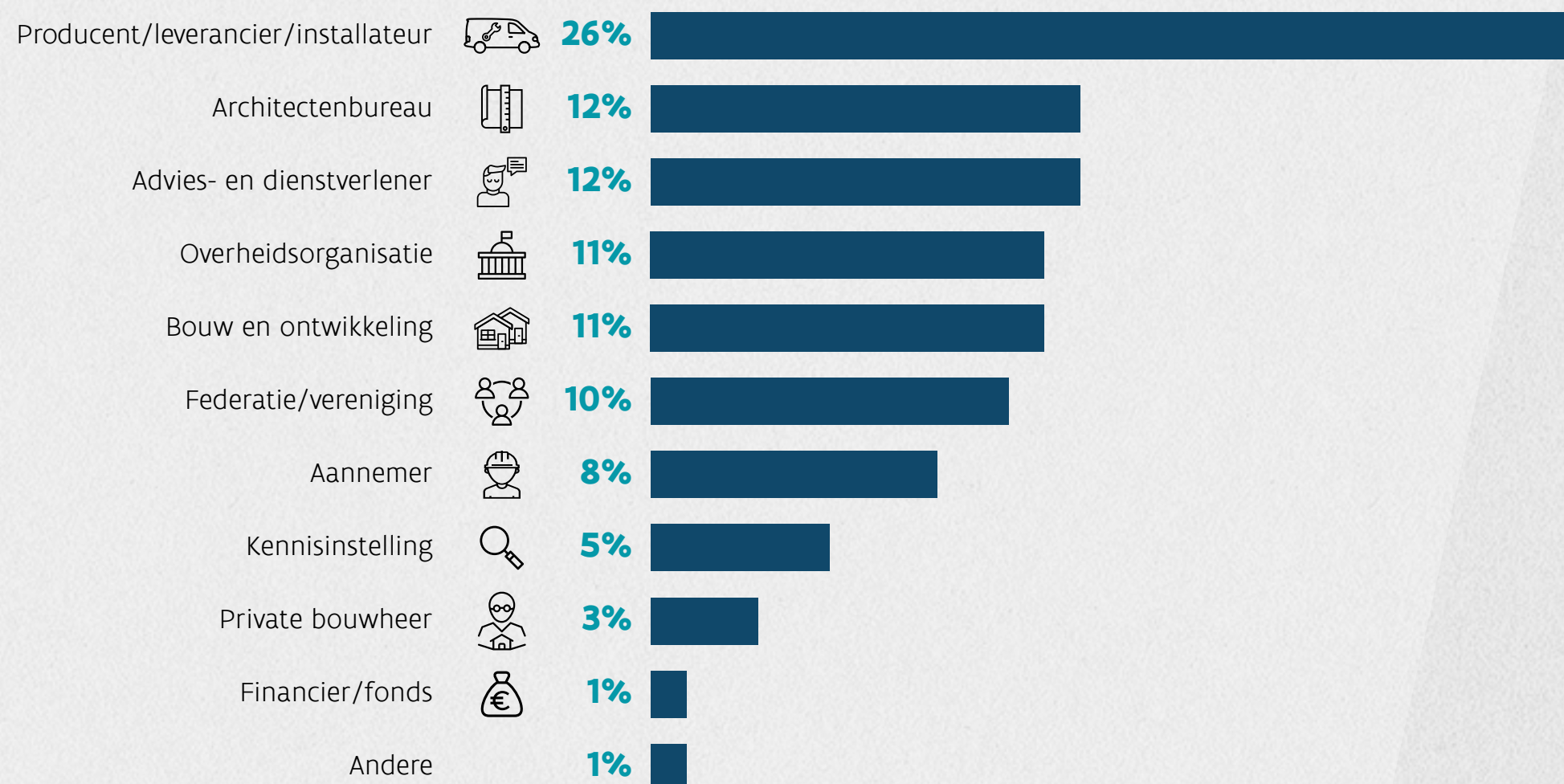
HET ENGAGEMENT VAN DE DEELNEMERS

Om mee te doen met de Green Deal Circulair Bouwen, moeten deelnemers:

- ten minste één **pilootproject** uitvoeren tijdens de looptijd van de Green Deal (mogelijkheden: een bouwproject uitvoeren, een werf aanbieden, onderzoek uitvoeren, circulaire producten of diensten aanbieden, circulaire materialen ontwikkelen, circulaire bouwtrajecten faciliteren...);
- actief **deelnemen aan het lerend netwerk** waarbinnen deelnemers kennis en ervaringen uitwisselen;
- akkoord gaan dat de **onderzoekers** van de proeftuin Circulair Bouwen kunnen beschikken over alle **relevante data**, resultaten en lessen van de pilootprojecten
- de nodige stappen zetten om de **principes van circulair bouwen structureel in te bedden** in de eigen organisatie.

320 DEELNEMERS

Wat is het profiel van de GDCB-deelnemers?

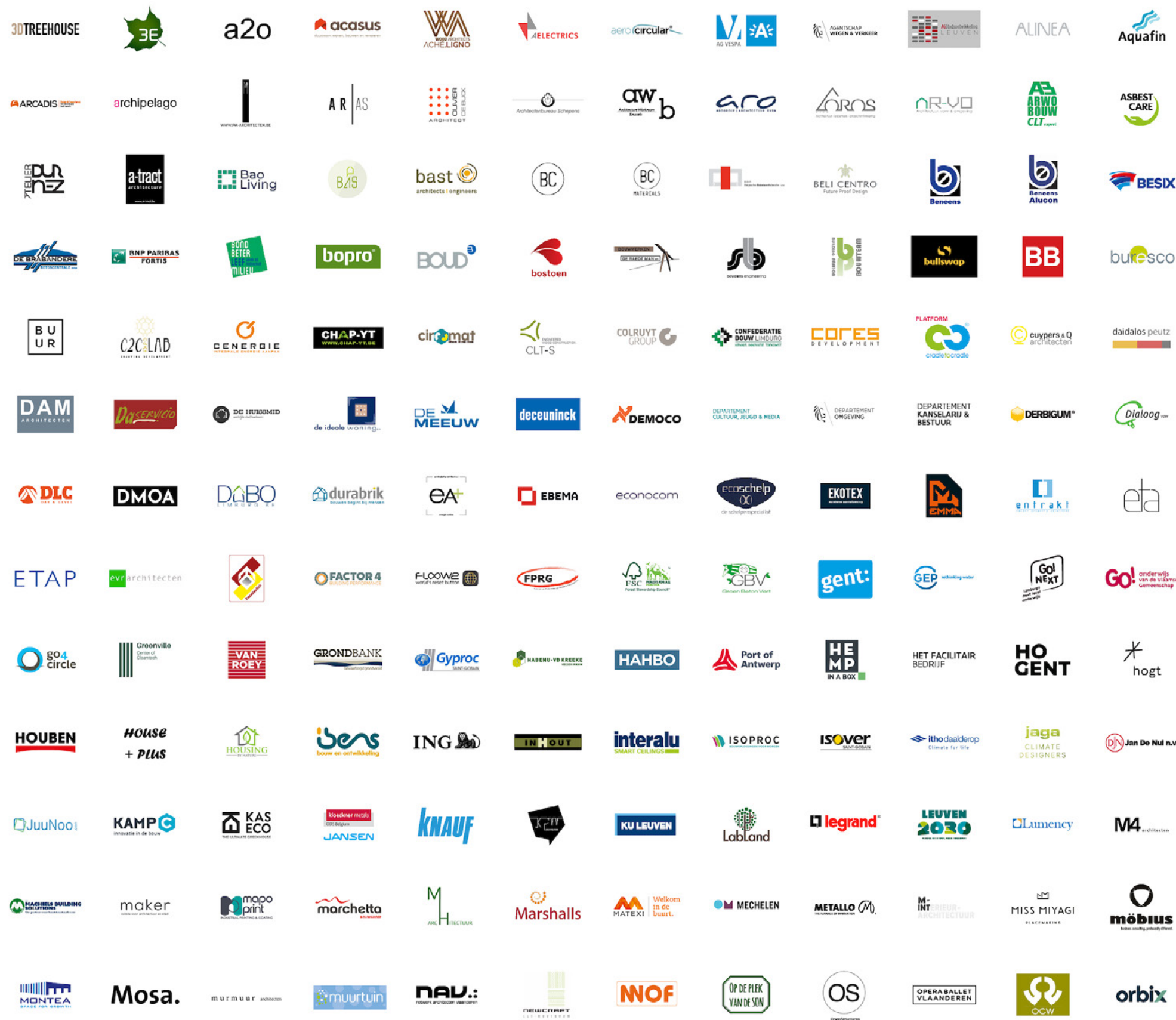

De GDCB verzamelde in korte tijd 320 deelnemers. Het gaat om erg diverse organisaties.

- De grootste groep (26%) zijn producenten/leveranciers/installateurs van specifieke bouwsystemen: interieurwanden, ramen en deuren, dakbedekking, bakstenen, klimatisatie ...
- Daarna volgen de architecten (12%) en advies- en dienstverleners (12%). Deze laatste zijn studiebureaus, energie-adviseurs, bouwprojectmanagers ...
- Overheden zijn met 11% ook goed vertegenwoordigd, vooral in hun hoedanigheid als bouwheer.
- Bouwpromotoren (11%) en -federaties (10%) zijn ook aan boord.
- Aannemers (8%), kennisinstellingen (5%), private bouwheren (3%) en financiers (1%) zijn schaarser vertegenwoordigd.

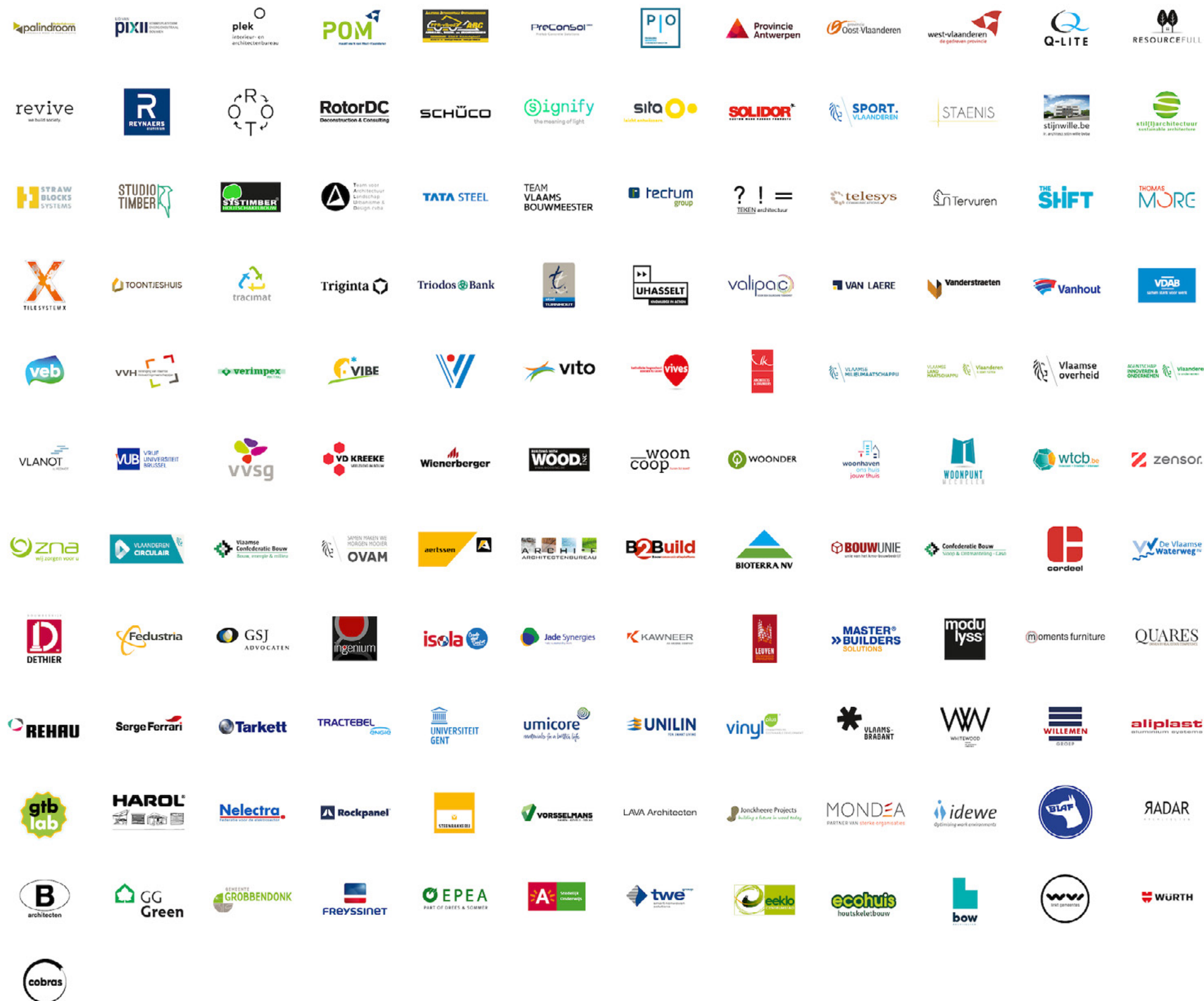

Zij doen mee:

Zij doen mee:

CASE UITGELICHT: TRACIMAT

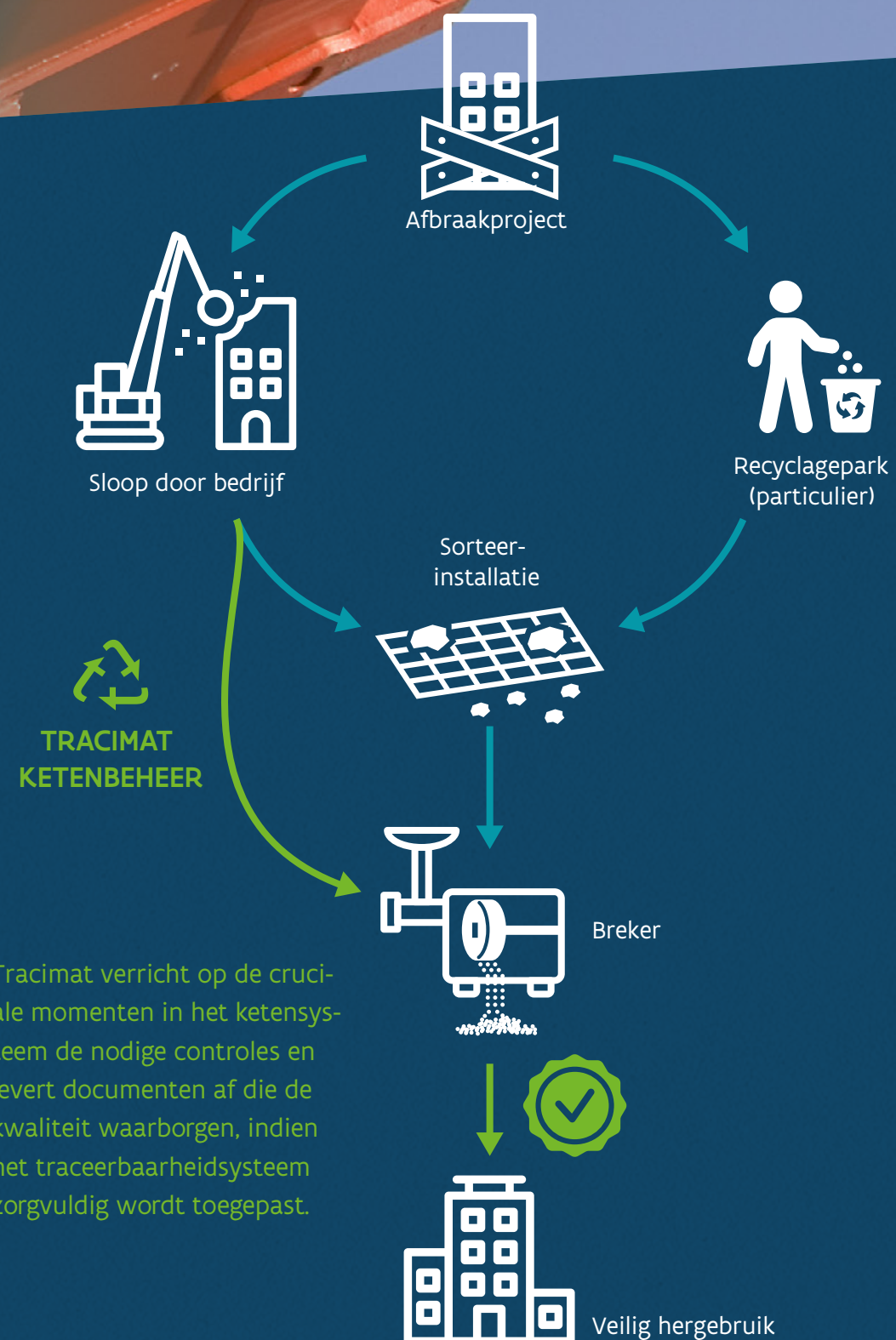
Vlaams voorbeeld van sloopbeheer als inspiratie voor Europa

Als erkende sloopbeheerorganisatie, is Tracimat vzw, de expert voor het **attesteren van selectieve sloopprocessen** in Vlaanderen. Via een uitgewerkt **traceerbaarheidssysteem** wordt nagegaan wat er gebeurt met de materialen en gevaarlijke stoffen (o.a. asbest) die vrijkomen tijdens sloop- en afbraakwerken. Daarmee kunnen we deze materialen gericht gaan inzetten voor **hoogwaardige recyclage**, en kunnen we inspelen op de toenemende vraag naar **hergebruik** en **urban mining**.

Tracimat wordt in het EU Construction & Demolition Waste Management Protocol van 2016 beschouwd als een voorbeeld van goede praktijken en geniet **internationale belangstelling** in Frankrijk, Portugal, Denemarken, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk.

Tracimat is een initiatief van de **Vlaamse Confederatie Bouw (VCB)**, de **Confederatie van Aannemers van Sloop- en Ontmantelingswerken (CASO)**, de **Federatie van Producenten van Recycling Granulaten (FPRG)** en de **Organisatie van Raadgevende Ingenieurs- en consultancybedrijven (ORI)**.

TRACIMAT.BE

Tracimat verricht op de cruciale momenten in het ketensysteem de nodige controles en levert documenten af die de kwaliteit waarborgen, indien het traceerbaarheidssysteem zorgvuldig wordt toegepast.

“Circular economy is not about recycling of volume, but about recycling of value.”

John Sommer,
MT Højgaard (Deens aannemingsbedrijf)

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

FEVIA VLAANDEREN

Fevia Vlaanderen, de federatie van de Vlaamse voedingsindustrie, vertegenwoordigt 26 sectoren en 450 bedrijven die kwaliteitsvolle en innovatieve voeding en dranken produceren in België. We zetten ons in voor een duurzame groei van de Belgische voedingsindustrie en dat in overleg met alle stakeholders.

“

Circulair ondernemen: daaraan willen we samen koken!”

Nadia Lapage, Secretaris-generaal Fevia Vlaanderen

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De transitie naar een circulaire economie is een gedeelde verantwoordelijkheid. Ja: er zijn uitdagingen en ja: voedingsproducenten werken dagelijks aan oplossingen. Maar ook beleidsmakers dragen een grote verantwoordelijkheid om uitdagingen rond welvaart, werkgelegenheid, milieu of gezondheid aan te pakken. Daarbij is samenwerken samen vooruit gaan. De beste oplossingen zijn die waarbij iedereen wint. Die beginnen bij een constructieve dialoog. Laten we samen zoeken naar realistische oplossingen die alle partijen vooruit helpen.

Voeding is zelden een zwart-wit verhaal. Maar oplossingen op basis van feiten werken zelden in de realiteit. Laten we dus gaan voor genuanceerde debatten en constructieve oplossingen op basis van wetenschappelijk onderbouwde feiten en inzichten.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 Het efficiënt beheren van **verpakkingsafval** en de **strijd tegen zwerfvuil** blijven een **gedeelde verantwoordelijkheid** waarbij elke partner moet zoeken naar de beste oplossingen om de globale, maatschappelijke kost te doen dalen.
- 2 Aanpassingen en vereenvoudiging van de **wetgevingen** inzake het gebruik van water bestemd voor menselijke consumptie in voedingsbedrijven moet **hergebruik van water** nog meer stimuleren.
- 3 Het belang van de cascade van waardebehoud als principe voor het gebruik van biomassa moet bewaakt worden. De voedingsbedrijven willen nog meer van hun **nevenstromen hoogwaardiger valoriseren**.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 Om de vele kmo's te stimuleren om **energiebesparende maatregelen** in te voeren, heeft Fevia Vlaanderen in samenwerking met de Vlaamse overheid het **EFES-project** opgestart. ▶
- 2 In september 2018 ondertekende Fevia Vlaanderen samen met de Belgische Brouwers en elf brouwerijen een **Green Deal** rond **duurzaam watergebruik in de brouwerijsector**. ▶
- 3 De voedingsindustrie **valoriseert 99% van haar voedselreststromen**. De stromen gaan hoofdzakelijk richting diervoeding (55%), gevolgd door vergisting (26%), bodem (11%) en energie (7%). Met respect voor de **cascade van waardebehoud**.
- 4 Fevia Vlaanderen maakt deel uit van de **ketenroadmap voedselverlies** om voedselverlies in de hele keten verder terug te dringen. ▶
- 5 In juni 2018 namen Fevia en meerdere bedrijven het engagement om het **recyclagepercentage** van **verpakkingen** te **verhogen** en om enkel verpakkingen op de markt te brengen die **100% recycleerbaar, bio-afbreekbaar of herbruikbaar** zijn. ▶

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

GO4CIRCLE

Go4circle is de Belgische federatie van de afval- en recyclagesector. In een wereld waar grondstoffen schaarser worden en bedrijven duurzaam willen produceren, zijn onze 220 leden de essentiële schakel tussen gebruikte materialen en hergebruik, recyclage en eindverwerking.

“

Samen geven we vorm aan de toekomst van gebruikte materialen.”

Stany Vaes, General Manager go4circle

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Door een actieve dialoog met andere maatschappelijke actoren te voeren met expertise over herbruikbaarheid, recyclage en milieubewuste eindverwerking, zal go4circle een toonaangevende stem zijn op het vlak van intelligente materiaalstromen in een toekomstgerichte en circulaire economie.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 Om de circulaire economie te realiseren, zijn **arbeidskrachten** nodig. Go4circle blijft projecten lanceren die arbeidskrachten warm maken en voorbereiden op een job in de afval- en recyclagesector.
- 2 Recyclage is essentieel binnen een circulaire economie. Go4circle blijft de dialoog met producenten aangaan over **ecodesign**, zodat zij hun producten ontwerpen met het oog op een efficiënte recyclage op het einde van de levensduur.
- 3 We moeten ervoor zorgen dat de afvalberg verandert in een recyclageberg. Go4circle blijft zich inzetten voor meer samenwerking in de keten, zodat gebruikte materialen hun weg vinden naar nieuwe producten (**recycled content**).

ONZE TOP-4 REALISATIES

- 1 **Recycled content:** go4circle ondersteunt het Valipac-project van de circulaire krimphoes, waarbij krimphoezen worden gerecycleerd tot ... krimphoezen. ▶
- 2 **Ecodesign:** voor de FOD Leefmilieu onderzoekt go4circle de belangrijkste belemmeringen voor de recyclage van 13 soorten afval (waaronder pmd, elektronica, textiel, enz.) ▶
- 3 **Logistiek & digitalisering:** go4circle ontwikkelde met ewastra een gebruiksvriendelijk online platform dat bedrijven in staat stelt om vrachtbrieven en identificatieformulieren voor afvaltransporten te digitaliseren. ▶
- 4 **Tewerkstelling:** go4circle neemt verschillende initiatieven om werken in de afval- en recyclagesector te promoten, waaronder Circle4Jobs, Monitor Tewerkstelling Circulaire Economie van Koning Boudewijnstichting en recyclingjob.be. ▶

B. WERKEN AAN HEFBOMEN

Welke hindernissen liggen op de weg naar een circulaire economie? Of positiever: welke hefboomen kunnen een de circulaire economie een boost geven? Veel van die hindernissen of hefboomen kennen we in theorie, maar ze zijn vaak nog niet getest in de grillige realiteit. Bij innovatie(beleid) is die praktijktoets broodnodig. Door op het terrein dingen te proberen, komen we samen tot toepasbare kennis over wat werkt en wat niet. Die praktijkgerichte benadering is de kern van hoe wij omgaan met hefboomen.

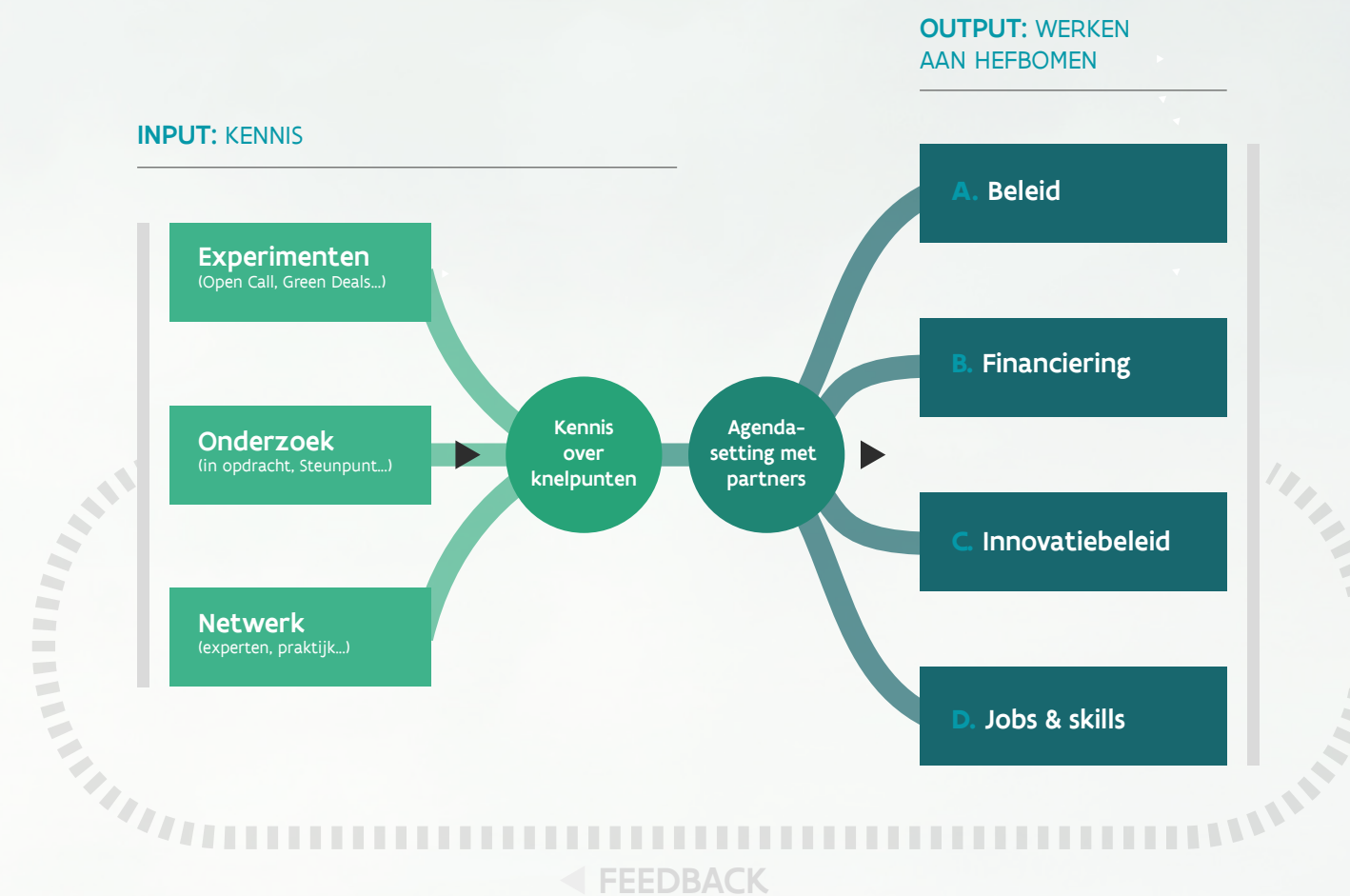
Van praktijk naar theorie

- Hiervoor zijn we in 2017-2018 gestart met de **calls voor experimentele projecten** rond circulair aankopen en circulaire stad en ondernemen. De eerste projecten, die startten in 2017, worden nu afgerond. Met **twee externe studies en een eigen evaluatie** proberen we nu **rode draden** te ontwaren in de resultaten van die experimenten. Die rode draden vormen de basis om verder beleidswerk te voeren.
- Ook uit de projecten rond **circulair aankopen** trekken we lessen. Die gaan we delen binnen het kader van de Green Deal Circulair Aankopen.
- Sinds februari 2019 hebben we met hetzelfde opzet de **Green Deal Circulair Bouwen** ondertekend met 320 organisaties die zich engageren om elk minstens 1 experimenteel project uit te werken. Deze Green Deal wordt versterkt met een **onderzoeksproeftuin** om de knelpunten en randvoorwaarden nog beter in beeld te brengen.

WAAROM DOEN WE DIT?

Goede ideeën hebben een goede omkadering nodig om te groeien. Een circulair plan kan nog zo mooi zijn, maar als het botst met regelgeving, of geen financiering vindt voor groei, zal het wellicht niet slagen. Daarom werken we ook aan de randvoorwaarden of hefboomen: geen circulaire economie zonder adequaat beleid en regelgeving, financiering of innovatie-ondersteuning.

In schema

- Werken aan de hefboomen zal, onder andere met de aanwerving van een nieuwe collega, de **volle focus** krijgen **vanaf najaar 2019**.

Uit de experimenten willen we kennis vergaren over de circulaire hefboomen en knelpunten. We werken van hieruit aan diverse hefboomen die ervoor zorgen dat de kennis die we opdoen vertaald wordt in concrete oplossingen.

Dit moeten we uiteraard samen doen met andere partners en overheden. Van lokale overheden, over de andere gewesten en de federale overheid, tot in Europa. We zoeken actief naar partnerschappen met andere Europese koplopers in de circulaire economie (Nederland, Zweden,...).

B. WERKEN AAN HEFBOMEN:

1) BELEID & REGELGEVING

Voor beleid en regelgeving werken we nauw samen met de OVAM. In tal van beleidsinitiatieven vormt de transitie naar de circulaire economie impliciet of expliciet de rode draad. Hieronder geven we de belangrijkste projecten weer.

3

Proeftuin Circulair Bouwen

De proeftuin is de onderzoekspoot van de Green Deal Circulair Bouwen. De onderzoekers zullen -gebaseerd op praktijkervaringen en experimenten- beleids- en praktijkaanbevelingen doen om de transitie naar een circulaire economie in de bouw te versnellen.

De Proeftuin werkt op drie sporen:

1. kompasgroep (definiëren van onderzoeksvragen);
2. werven & projecten (experimenten op het terrein);
3. onderzoek (bevindingen analyseren).

[MEER WETEN >](#)

1

Intra-Belgisch Platform Circulaire Economie

Vlaanderen Circulair neemt een actieve rol op in het Intra-Belgisch Platform Circulaire Economie. Dat is een overlegplatform tussen de administraties van de Gewesten en de Federale overheid. Het is in 2018 gestart onder voorzitterschap van de OVAM. De inhoudelijke voorbereiding gebeurt in drie werkgroepen:

- indicatoren;
- materialenstromen (met verbindingen naar productnormering en ecodesign);
- financiering van de circulaire economie

2

Bijdrage aan het Europees beleid

Via het **Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM)** kan België in de talrijke internationale instellingen en organisaties naar buiten komen met één stem en weloverwogen milieustandpunten. De OVAM neemt, in afstemming met Vlaanderen Circulair, het voortouw wanneer onder andere Circulaire Economie op de CCIM-agenda staat.

We verzorgen samen met OVAM **internationale missies**. Dat zijn zowel inkomende (het ontvangen van delegaties) als uitgaande missies (Vlaamse of Belgische delegaties naar het buitenland vergezellen).

Daarnaast leveren we op **Europese fora** regelmatig lezingen of bijdragen over Vlaanderen Circulair.

4

Onderzoek: Juridische knelpunten bij circulaire economieprojecten (te publiceren)

UHasselt (Faculteit Rechten) voerde in opdracht van Vlaanderen Circulair een onderzoek naar de juridische knelpunten bij de transitie naar de circulaire economie. Dat deden ze door enkele concrete circulaire economieprojecten juridisch door te lichten. Volgende topics worden onder de loep genomen:

1. afvalstoffenrecht: wanneer is een materiaal of product afval?
2. duurzame/circulaire overheidsopdrachten;
3. productnormering en intellectuele eigendom;
4. deelplatformen en de product-als-dienstverlening;
5. experimentenwetgeving en regelluwe zones.

B. WERKEN AAN HEFBOMEN:

2) FINANCIERING

We werken op zeven domeinen aan een betere financiering voor circulaire innovatie. Veel circulaire projecten bevinden zich immers nog vaak in een experimentele (demonstratie)fase en kennen nog geen schaafeffect. Het gebrek aan aangepaste, innovatieve financiering is één van de barrières voor verdere groei.

cc Fabian Blank

1

Wegen op de Europese agenda

- We namen een actieve rol op in de Europese expertengroep rond financiering van de circulaire economie en de task force rond de ontwikkeling van een Europese taxonomie voor CE. ▶
- Via de Urban Agenda deden we opvolging en gaven we input bij de ontwikkeling van een [circular city funding guide](#) voor alle EU-steden en gemeenten. ▶
- Via het Departement Omgeving deden we opvolging en sporadische bijdragen aan de beleidsontwikkeling rond sustainable finance op EU-niveau.
- We onderhouden contacten met de Europese Commissie en de Europese Investeringsbank om de financiering voor circulaire innovatie te vergemakkelijken.

2

Vlaamse start-ups helpen opschalen met VMH-middelen

De Vlaamse Milieuholding nv (VMH) is een publieke investeringsmaatschappij die wil investeren in beloftevolle circulaire groeibedrijven. Niet met subsidies, maar door participatie in het eigen vermogen van het bedrijf, het verschaffen van risicokapitaal dus. We werken nauw samen met VMH:

- we voeren promotie voor VMH als financieringsbron;
- we initieerden en voerden een 15-tal gesprekken met Vlaamse bedrijven in aanwezigheid van een VMH-vertegenwoordiging, telkens met het oog op financiering door VMH (sinds voorjaar 2019).

MEER WETEN >

3

Matchmaking & advies voor bedrijven in hun zoektocht naar de juiste financiering

We hielden een 50-tal gesprekken en contactmomenten met bedrijven en organisaties om hen specifiek te helpen bij de financiering van hun circulaire plannen.

4

Samenwerking opzetten met de financiële sector

We voeren geregeld overleg met Febelfin en de Belgische Leasevereniging om te kijken hoe we door samenwerking stappen vooruit kunnen zetten. Er zijn beloftevolle pistes in ontwikkeling.

B. WERKEN AAN HEFBOMEN:

3) FINANCIERING

We werken op zeven domeinen aan een betere financiering voor circulaire innovatie. Veel circulaire projecten bevinden zich immers nog vaak in een experimentele (demonstratie)fase en kennen nog geen schaafeffect. Het gebrek aan aangepaste, innovatieve financiering is één van de barrières voor verdere groei.

cc Fabian Blank

5

Intergewestelijk en federaal overleg

- We spelen een actieve rol in de werkgroep Financiering van het Intra-Belgisch Platform voor de Circulaire Economie. Dat platform is een plaats waar de verschillende overheden in ons land kennis uitwisselen en aan een gedeelde agenda werken.
- We volgen zogenaamde Toegepast Wetenschappelijk Onderzoek Leefmilieu (TWOL)-studies op rond financiering die vanuit andere beleidsdomeinen worden geïnitieerd.

6

Hindernissen blootleggen en aanbevelingen formuleren

- Econocom en Belfius Lease voerden met de steun van Vlaanderen Circulair een studie uit naar de knelpunten bij leasing als financieringsformule voor de circulaire economie, met:
 - 115 pagina's met nieuwe inzichten over de circulaire economie;
 - de knelpunten en opportuniteiten voor financiële dienstverleners, bedrijven en overheden;
 - succesvolle praktijkvoorbeelden van circulaire financiering.
- Voor individuele cases startten we gesprekken om samen met de financiële sector en overheden specifieke knelpunten te helpen oplossen.

MEER WETEN >

7

Bewustwording door communicatie

- We hielden bilaterale gesprekken met het merendeel van de Belgische financiële instellingen.
- Ook met VLAIO (Agentschap Innoveren en Ondernemen) werken we samen:
 - we droegen bij aan de brochure 'Van A tot Z';
 - we wijzen bedrijven in onze communicatie de weg naar VLAIO-subsidies en vice versa;
 - we integreren circulaire economie in het Finmix-adviestraject van VLAIO.
- (Potentiële) ondernemers en medewerkers van bedrijven wijzen we de weg via presentaties en workshops rond het thema financiering.

B. WERKEN AAN HEFBOMEN:

4) INNOVATIEBELEID

VLAIO (het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen) is onze natuurlijke partner om aan innovatie te werken. Samen weven we, stap voor stap, circulaire economie als een rode draad doorheen het innovatiebeleid.

1

Samenwerking speerpuntclusters

Speerpuntclusters zijn samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen, kennisinstellingen en overheid (triple-helix) die voor een voor Vlaanderen strategisch domein een ambitieuze langetermijnstrategie en competitiviteitsprogramma ontwikkelen en uitvoeren.

De speerpuntclusters hebben de opdracht om de transitieprioriteiten te intensifiëren. In 2018 startte VLAIO daarom een opdracht om de clusters te ondersteunen bij projecten in de domeinen industrie 4.0, circulaire economie, energie en mobiliteit. De focus ligt hierbij op projecten waarbij meerdere speerpuntclusters betrokken zijn.

In 2018 ging de aandacht in eerste instantie uit naar het identificeren van samenwerkingsmogelijkheden. Daarnaast screenen VLAIO en Vlaanderen Circulair jaarlijks de projectportfolio van de clusters om een aantal frontrunnersprojecten extra onder de aandacht te brengen.

Dat leidde alvast tot de publicatie 'Frontrunners - 6 pioniersprojecten voor een nieuwe economie'. Daarin brachten we boeiende verhalen van innovatieprojecten uit de speerpuntclusters.

MEER WETEN >

2

Vlaanderen Circulair in het VLAIO netwerk

VLAIO ondersteunt en stimuleert ondernemerschap via structurele partnerschappen waarbij organisaties uitdagingen aanpakken met een aanbod op maat van ondernemers (bv. infosessies, workshops, individuele of groepsbegeleiding).

In overleg met deze partners werd extra aandacht gegeven aan het thema circulaire economie. Vlaanderen Circulair legde contacten met EY, Flanders DC, Voka en Unizo. Ook gaven we bij regionale afdelingen een aantal presentaties over de financieringsmogelijkheden voor circulaire economieprojecten.

MEER WETEN >

B. WERKEN AAN HEFBOMEN:

4) INNOVATIEBELEID

VLAIO (het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen) is onze natuurlijke partner om aan innovatie te werken. Samen weven we, stap voor stap, circulaire economie als een rode draad doorheen het innovatiebeleid.

3

Afstemmen ondersteuningsaanbod Vlaanderen Circulair – VLAIO

Vlaanderen Circulair gaf een opleiding over circulaire economie aan het VLAIO-team van bedrijfsadviseurs. Zo kunnen zij dit thema integreren in hun dienstverlening.

Het Team Bedrijfstrajecten heeft daarnaast de samenwerking met Vlaanderen Circulair versterkt. Meer specifiek begeleiden de bedrijfsadviseurs enkele bedrijven richting een aanvraag voor steun en wisselden we gegevens uit over bedrijven die bij de Open Call uit de boot vielen, maar mogelijks in aanmerking komen voor verdere opvolging door een VLAIO bedrijfsadviseur.

Via een interne werkgroep circulaire economie maakt VLAIO het thema circulaire economie intern beter zichtbaar en stimuleert het Agentschap de interne kennisdeling. Vlaanderen Circulair is lid van deze werkgroep.

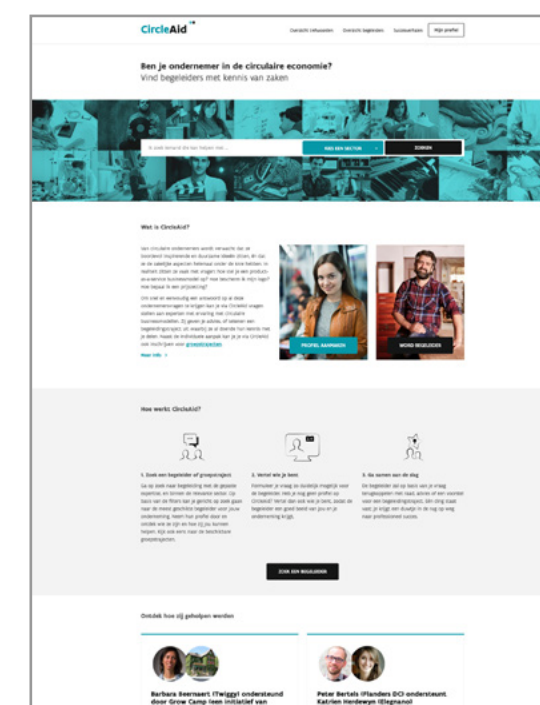
Een van de resultaten van deze samenwerking wordt een brochure over de mogelijke steun voor projecten in de circulaire economie én een overzicht van circulaire economieprojecten die via één van de VLAIO instrumenten werden gefinancierd (verwacht: eind 2019).

4

Ontwikkeling expertenbank 'CircleAid'

VLAIO ontwikkelde samen met Flanders DC de website 'Kopiloot'. Via Kopiloot kan een ondernemer vragen stellen aan experts met ervaring in de culturele en creatieve sector. Zij geven advies, of tekenen een begeleidingstraject uit waarbij ze al doende hun kennis met je delen. Naast de individuele aanpak kan je je via Kopiloot ook inschrijven voor groepstrajecten.

Samen met VLAIO bouwden we een variant van de tool voor ondernemers in de circulaire economie. We doopten het 'CircleAid'. CircleAid gaat live eind 2019.

“If we could build an economy that would use things, rather than use them up, we could build a future that really could work in the long term.”

Ellen MacArthur, oprichtster Ellen MacArthur Foundation

Vlaanderen
is economie, wetenschap
& innovatie

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

WERKGROEP BIO-ECONOMIE

In 2013 keurde Vlaanderen een strategie goed om een Vlaamse duurzame en competitieve bio-economie te stimuleren. Dit beleid brengt diverse beleidsdomeinen binnen de Vlaamse overheid samen. De Interdepartementale Werkgroep (IWG) volgt het bio-economiebeleid op, stemt af waar nodig/mogelijk, en fungeert als centraal aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor de bio-economie.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De ontwikkeling van een Vlaamse bio-economie verloopt synergetisch met de transitie naar een circulaire economie. Deze combinatie zorgt voor een versnelde ontwikkeling van een adaptieve en competitieve Vlaamse industrie en landbouw. De bio-economie zorgt voor een sterke samenwerking tussen landbouw en landschapsbeheer, en diverse industriële sectoren, zoals de agrov voedingsindustrie, chemie, energie-, afval- en watersector.

Als centraal overlegorgaan voor overheden betrokken bij de bio-economie wil de IWG de coherentie van het Vlaamse beleid bewaren met de principes van een circulaire economie.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 Gesteund door het groeiende belang van een circulaire bio-economie op Europees niveau, zullen we ijveren om de **Vlaamse bio-economie** een **nog sterker draagvlak** te geven op het Vlaams beleidsniveau.
- 2 We **versterken de afstemming** tussen de beleidsdomeinen om **circulaire principes** te verzekeren voor **nieuwe beleidsinstrumenten** voor de bio-economie.
- 3 We vergroten de **interactie** met de **private actoren** en **onderzoeksinstellingen** om gericht op nieuwe ontwikkelingen te kunnen inspelen.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 We ontwikkelen en coördineren een **coherent Vlaams beleid** dat een **duurzame bio-economie** ondersteunt en faciliteert.
- 2 We **stimuleren onderzoeksactoren** om Vlaanderen aan de top te brengen voor onderwijs, onderzoek en innovatie in toekomstgerichte regionale bio-economie clusters.
- 3 We stemmen het beleid af zodat **biomassa optimaal en duurzaam geproduceerd en gebruikt** wordt over de hele waardeketen.
- 4 We stimuleren de **vraag naar circulaire biogebaseerde producten** om markten en het concurrentievermogen van de bio-economische sectoren in Vlaanderen te versterken.
- 5 We ondersteunen **internationale uitstraling** van de Vlaamse bio-economie zodat Vlaanderen een belangrijke speler blijft binnen Europese en internationale samenwerkingsverbanden.

“

Ook biologische afvalstromen moeten circulair verwerkt worden!”

Tom Tournicourt, Afdelingshoofd Ondernemen en Innoveren bij EWI

KU LEUVEN

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

KU LEUVEN

De KU Leuven is een onderzoeks- en onderwijsinstelling met internationale uitstraling. Al onze opleidingen zijn gebaseerd op het innovatieve onderzoek van haar wetenschappers en professoren, in een veelheid aan domeinen. De KU Leuven zet inter- en transdisciplinariteit hoog op de agenda, nodig om de maatschappelijke uitdagingen van morgen aan te kunnen, en streeft naar een duurzame impact van haar onderzoek en onderwijs op wetenschap en samenleving.

“

De universiteit is een kruispunt voor circulaire economie, waar onderwijs, onderzoek, ondernemerschap en engagement elkaar vinden.”

Karel Van Acker - professor Circulaire Economie en coördinator CE Center

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Als universiteit werken we op verschillende vlakken aan de toekomst van circulaire economie.

- We doen diepgaand onderzoek over nieuwe technologieën, nieuwe businessmodellen, nieuwe regelgeving en economische modellen voor circulaire economie.
- We vormen een kruispunt van disciplines en van organisaties die samenwerken om de circulaire economie verder vorm te geven. We leveren de onafhankelijke basis voor evidence-based beleid voor de circulaire economie van overheid en bedrijfswereld.
- We vormen ook de volgende generaties van werknemers, ondernemers, beleidsmakers en burgers in circulaire economie.
- Tenslotte willen we ook in onze eigen bedrijfsvoering het goede voorbeeld geven.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 **Meer inter- en transdisciplinair onderzoek**, onder meer over de mogelijkheden van herstel- en deeleconomie. Bijvoorbeeld in het KU Leuven project “Contractuele rechten en aansprakelijkheden in circulaire bedrijfsmodellen”.
- 2 Verder uitbouwen van het werk rond **monitoren en modelleren van circulaire economie** in het steunpunt, op stedelijk niveau, op Europees niveau. Ontwikkelen van strategieën, concepten en indicatoren voor circulaire economie.
- 3 **Circulaire economie** een vaste **plaats geven** in verschillende master- en voortgezette **opleidingen**.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 Het CE Center - **Steunpunt Circulaire Economie**: sinds 6 jaar trekt KU Leuven het steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek in circulaire economie voor de Vlaamse overheid, met als doel de voortgang naar circulaire economie beter te monitoren en mogelijke stimulanzen van het beleid te evalueren. ▶
- 2 De interdisciplinaire denktank **metaforum** heeft geleid tot een visietekst en het populariserend **boekje “Wat met recyclage?”** over circulaire economie. KU Leuven is ook steeds **gangmaker** geweest binnen Plan C en Vlaanderen Circulair. ▶
- 3 KU Leuven is partner in vele **regionale, Europese en andere internationale onderzoeksprojecten** in circulaire economie, onder meer voor technologische ontwikkelingen in valorisatie van reststromen, recyclage van kritieke metalen, biobaseerde kunststoffen, demanufacturing, omzetten van CO₂ in chemicaliën, en heeft mee **EIT Raw Materials** opgericht. ▶
- 4 Circulaire Economie dringt ook door in het onderwijs, met **summer-schools** zoals de succesvolle “entrepreneurship in circular economy summer school”, **MOOCs** (bijvoorbeeld over afgedankte elektrische en elektronische apparaten (AEEA), cursussen en een **internationale master** “sustainable materials”.
- 5 KU Leuven is actieve partner voor haar **eigen bedrijfsvoering** in de **Green Deals** Circulair Aankopen en Circulair Bouwen. De **studenten** doen ook mee met **acties** zoals “Mine your phone”, “Tap it up”, de studenten “Repair Hub” en vele meer.

C. JOBS & SKILLS

Beeld: deelnemers Bootcamp 2018 © Alpha Photography

Bootcamp Circulair Ondernemen

Met onze Boo(s)tcamps Circulaire Economie willen we ondernemende jonge mensen aan de start van hun carrière inspireren om met circulaire economie aan de slag te gaan. Tegelijk timmeren we met hen aan een informele talentenpool rond Vlaanderen Circulair. En dat werkt: een significant deel van de deelnemers aan de Bootcamp blijft in de 'circulaire scene'. Ze vonden een job gelinkt aan circulaire economie, dienden een subsidieproject in of deden een stage. Nog anderen bouwen hun eigen activiteiten uit rond het topic. De open netwerkaanpak, waarbij we experten en partners betrekken bij de Bootcamps en in contact brengen met deelnemers is daar niet vreemd aan. Die ervaring blijkt zelfs voor ervaren anciens leerrijk en krijgt (internationale) spin-offs.

2017

In 2017 pionierden we met onze eerste Bootcamp in Antwerpen. 22 studenten en pas afgestudeerden doken een week lang samen met een schare mentoren uit de bedrijfs-wereld in de wondere wereld van de circulaire economie. Een week lang werkten de bootcampers toe naar enkele concrete projecten. Eén project, (B)old Branders, ontving zelfs een kleine subsidie.

2018

In 2018 deden we het nog eens over met 33 jongeren in Leuven. Thema was 'De circulaire winkel'. Hoe zou een winkel eruit zien met een minimum aan verpakkingen? Wat met e-commerce? De Bootcamp culmineerde in de Vlaanderen Circulair Community Night.

2019

De derde editie is een bijzondere editie, onder de naam Boostcamp. De Boostcamp is een co-organisatie van Vlaanderen Circulair en Protopitch 3.0, een Interreg Frankrijk-Wallonië-Vlaanderen project met als Vlaamse partners TUA West en OCWest.

Met 53 deelnemers en een wachtlijst was de Boostcamp volledig uitverkocht. Voor 20 studenten maakt de Boostcamp formeel deel uit van hun opleiding. Daarnaast telden we 9 'vrije' studenten, 17 ondernemers en 7 werknemers. De Boostcamp gooide de deuren open voor een breder publiek met het aansluitende netwerkevent 'Café Circulaire' en de inspiratieavond 'Soirée Circulaire'.

Meer ontdekken:

- [Projectpagina Bootcamp](#)
- [Aftermovie 2017](#)
- [Hoe maken we circulaire economie plezier? \(MO*\)](#)

WAAROM DOEN WE DIT?

We kunnen niet om het cliché heen: jong geleerd is oud gedaan. We zaaien verandering door jaar na jaar te bouwen aan een groep jonge ambassadeurs van de circulaire economie. Zij nemen circulaire principes mee in hun carrière, waar die hen ook brengt. Bootcamps, challenges en hackatons zijn daar toe een eerste - erg zichtbare - stap. Maar we werken ook achter de schermen samen met (hoger) onderwijsinstellingen om circulaire economie -en verwante ondersteunende thema's als SDG's, klimaat, design thinking en systeemdenken- structureel in de aula's en leslokalen te krijgen.

“

Een van mijn besefmomentjes was toen ik thee ging halen. Net voor ik terug tussen de kompanen ging zitten, had ik een oprecht euforisch goed gevoel over mijn generatiegenoten.

36 partners leverden

23 presentaties en workshops

in de editie 2018.

82%

Is de gemiddelde score die deelnemers de bootcamp geven.

“

Veel ideeën, ver gevorderde gedachten, een opgebouwde eensgezindheid en, voor mij belangrijker, een groep waarin iedereen een plaats heeft.

“

Ik voel me erg dankbaar dat ik deze week heb mogen beleven.

Buiten het bereik van doemdenkers, ja-maarders en nee-schudders houden. Opgelet: kan gelukshormonen stimuleren en euforie veroorzaken. Blijf bij gebruik steeds op de begane grond en bedien geen fossiel aangedreven voertuigen. Werkt slaapverstorend en verslavend: niet langer dan vijf dagen gebruiken zonder advies van uw geneesheer.

C. JOBS & SKILLS

Beeld: H.K.H. Koningin Mathilde bezoekt de E-Loop Challenge

© OVAM

Recupel E-Loop Challenge

In de marge van het WRF-congres organiseerden Recupel, OVAM, Vlaanderen Circulair en The Argonauts de 'E-loop Challenge'. De Challenge werd gestoeld op onze Bootcamp-methode. 15 deelnemers (geselecteerd uit 1.300 (!) inschrijvingen) uit de hele wereld kregen de opdracht om doeltreffende oplossingen te bedenken om onze groeiende berg aan elektronisch afval te verminderen én/of te voorkomen.

De deelnemers werkten aan drie challenges: design "for recycling", "for collection" en "for re-use" van e-waste. Drie dagen lang doken ze in een design sprint en pitchten de resultaten voor het World Resources Forum. Tijdens de sprint konden de deelnemers een beroep doen op de aanwezige experts van het Forum.

© OVAM

Partner van Hack Belgium

HackBelgium is een duurzaam innovatiefestival dat jaarlijks in Tour & Taxis plaatsvindt. De 1.000 deelnemers zetten in een hackaton-formule duurzame projecten op in tal van domeinen. Circulaire Economie was al bij de start een belangrijk thema. Wij ondersteunden inhoudelijke workshops en cureerden in de jongste editie het hele thema.

We creëren daarbij ook synergieën tussen onze projecten. Zo slaagde een team van HackBelgium (COSH) erin ondersteuning te krijgen binnen de Open Call. Ook stromen deelnemers van Hack Belgium door naar onze boot(s)camp en vice versa.

© Hack Belgium

C. JOBS & SKILLS

Beeld: Bootcamp Circulair Ondernemen 2017

© Frederik Beyens voor Stadslab 2050

Naar een structurele inbedding in het hoger onderwijs

Om onze projecten en trajecten structureel te koppelen aan de reguliere onderwijswereld, startten we in 2019 een samenwerking met een coöperatie van onderwijsexperts (Schoolmakers). Zij zorgen ervoor dat de kennis die bij Vlaanderen Circulair opgebouwd is, **verankerd en gevaloriseerd wordt binnen het reguliere onderwijs**. We werken bijvoorbeeld samen aan een brochure waarmee onderwijsinstellingen zelf een bootcamp of een ecodesign challenge op poten kunnen zetten.

Anderzijds ontwikkelen we een **specifiek aanbod voor onderwijsinstellingen** om in een kort traject experimenten te ontwikkelen rond circulaire educatie. Het aanbod is op maat van de studierichtingen en werkt in op de concrete invulling van vakken. In 2020 willen we vijf studierichtingen helpen om dergelijke experimenten in hun curriculum te ontwikkelen.

Tot slot werken we nauw samen met het team van **Ecocampus** (Departement Omgeving) om onze inspanningen voor (meer aandacht voor) duurzaamheid in het hoger onderwijs te coördineren.

Gastlessen en stage-opdrachten

We verzorgden gastlessen bij onder meer:

- UAntwerpen - opleiding industrieel ingenieurs
- VUB - opleiding logistiek management
- KU Leuven - opleiding industrieel ingenieurs
- UHasselt - postgraduaat biogebaseerde en circulaire economie
- Odisee - opleiding agro- en biotechnologie
- Syntra - coach circulaire economie
- ...

We begeleidden twee stage-opdrachten:

- KU Leuven - postgraduaat innoverend ondernemen
- Erasmushogeschool - idea & innovation management

D. ECODESIGN

ONTWERPEN VOOR DE CIRCULAIRE ECONOMIE

WAAROM DOEN WE DIT?

Alles begint aan de tekentafel. Een circulair product of dienst moet goed ontworpen zijn om die circulaire belofte waar te maken. Of anders gesteld: duurzaamheid en circulariteit zijn een onlosmakelijk deel van goed design. Daarom inspireren en motiveren we designers om verder te denken, om vragen te stellen, om met nieuwe, relevante oplossingen te komen.

Ecodesign by OVAM is het Vlaams expertisepunt voor ecodesign, dat sinds 2018 hoofdzakelijk bij Vlaanderen Circulair is ondergebracht.

Zo promoten we samen een doordachte levenscyclus-aanpak voor ontwerpers. Samen creëren we circulair design: mooi voor het oog, goed voor mens en planeet.

Sinds het najaar van 2018 werd de OVAM Ecodesign-werking deels ondergebracht bij Vlaanderen Circulair. Op die manier organiseren we een kruisbestuiving en versterking:

1. Design wordt een zichtbaar en belangrijk thema in het discours over de circulaire economie in Vlaanderen.
2. We werken aan een samenhangende aanpak naar studenten en pas afgestudeerden: bootcamps, gastlessen, challenges, toolkits ... worden op elkaar afgestemd in een logisch kader.
3. Vlaanderen Circulair wordt versterkt met nieuwe expertise, waardoor we onze adviesverlenende rol nog beter kunnen vervullen.

Onze Ecodesign-werking richt zich op 2 doelgroepen:

1. Studenten en docenten:

- met gastlessen, community-vorming en de EHO-kit (Ecodesign in het Hoger Onderwijs) sensibiliseren we studenten en docenten over het belang van degelijk en duurzaam design;
- we organiseren de Ecodesign Challenges. Dat zijn tweedaagse events waarop studenten op zoek gaan naar een creatieve oplossing voor een uitdaging die we hen voor de voeten werpen;
- we organiseren jaarlijks de Ecodesign Award voor Studenten. Daarmee dagen we ontwerpstudenten uit om de strafste concepten voor duurzaam design uit te dokteren.

2. Professionals:

- we verlenen designers advies en bieden hen inspiratie met een omvangrijke case databank. Met tools als de SIS toolkit, de Ecolizer en Close The Loop (samen met Flanders DC) helpen we ondernemers verder op weg;
- we werken samen met Flanders DC om ecodesign een prominente plaats te geven bij de Henry Van de Velde Awards voor designers. Dit als categorie-award en/of als criterium in de jurering.

Op de pagina's hierna illustreren we één en ander.

ECODESIGN CHALLENGES

© Alpha Photography

2018

28 & 29 sept
Gent
Kortrijk

TEXTILE FOR LIFE

Hoe kunnen we het leven van textiel verlengen?

Studenten van de opleiding Industrieel Productontwerpen van de Howest en van de opleidingen Mode- en Textieltechnologie van de HoGent gingen de uitdaging aan om de levensduur van textiel te verlengen.

100 DEELNEMERS

[MEER WETEN >](#)

2018

3 & 4 okt
Mechelen

FUN FOR LIFE

Hoe kunnen we het leven van speelgoed verlengen?

Studenten van de opleiding Productontwikkeling van de UAntwerpen en van de opleiding Idea & Innovation Management van de Erasmushogeschool Brussel gingen de uitdaging aan om de levensduur van speelgoed te verlengen. Gemiddeld gaat speelgoed immers slechts 3,7 jaar mee.

150 DEELNEMERS

[MEER WETEN >](#)

Ecodesign Challenges zijn tweedaagse evenementen waarin studenten op zoek gaan naar een creatieve oplossing voor een concrete uitdaging. Hierbij krijgen ze ondersteuning van een groep experts en moeten ze hun idee pitchen voor een professionele jury. In 2018 en 2019 organiseerden we in totaal vijf challenges.

ECODESIGN CHALLENGES

© Alpha Photography

2019

26 & 27 sept
Gent en Kortrijk

THE CITY AS A FOREST

Design en biologie in de stad van de toekomst.

Wat gebeurt er als we design en biologie combineren om oplossingen te vinden voor de uitdagingen van morgen? UGent, GLIMPS, BOS+ en Vlaanderen Circulair nodigden ontwerpers en biologen/bio-ingenieurs uit om samen te werken aan de uitdaging "The City as a Forest".

150 DEELNEMERS

[MEER WETEN >](#)

2019

1 & 2 okt
Mechelen

EVERYDAY LIFE HACKS

Hoe buigen we dagelijkse gewoonten om tot duurzaam gedrag?

Studenten Productontwikkeling van de Universiteit Antwerpen en toekomstige Idea & Innovation managers van Erasmushogeschool Brussel kwamen in Mechelen samen om te zoeken naar manieren om de dagelijkse gewoontes van mensen te 'hacken' tot duurzaam gedrag.

100 DEELNEMERS

[MEER WETEN >](#)

2019

15 & 16 okt
Mechelen

CIRKEL SECTOR MECHELEN

Op zoek naar een hoogwaardige toepassing voor de reststromen in Mechelen.

Wat als we een cirkel rond Mechelen tekenen en hierbinnen op zoek gaan naar grondstoffen voor nieuwe producten? Twee bedrijven stelden hun reststromen ter beschikking voor 60 studenten van Thomas More van de opleidingen Ontwerp- en Productietechnologie, Meubelontwerp en Space and Service Design.

150 DEELNEMERS

[MEER WETEN >](#)

ECODESIGN AWARD VOOR STUDENTEN

Jonge ontwerpers spelen een grote rol in de toekomst van ecodesign en de circulaire economie. We reiken daarom jaarlijks Ecodesign Awards uit om sterke projecten van studenten in de kijker te zetten en de studenten te belonen voor hun inspanningen. De uitreiking van de Ecodesign Award voor studenten vond plaats tijdens het Interieur 2018 City Festival van de Biënnale Interieur, in de verlaten Sint-Maartenskliniek in Kortrijk. De winnaars kregen dan ook een plekje op de tentoonstelling van de Week van het Ontwerpen in de expo 'We Are The Next Generation'.

LAUREAAT 2018: FIBIO

Een filter voor wasmachines die microplastics tegenhoudt

Laure Herweyers, studente Productontwikkeling van de UAntwerpen kreeg de hoofdprijs voor haar project Fibio. Wanneer synthetische kledij gewassen wordt, komen er microplasticvezels vrij. Die vezels worden op dit moment niet voldoende tegengehouden door de waterzuiveringsinstallaties en komen zo in de oceanen terecht. Dat moet anders, dacht Laure. Ze ontwikkelde een externe filter voor wasmachines die maar liefst 97 procent van de microplasticvezels tegenhoudt.

LAUREATEN 2019: SIMPLIE, WELLE, DEVEL'UP

Duurzame menstruatieproducten en signalisatieborden uit biocomposiet

Sinds 2019 zijn er in de award twee categorieën: 'Everyday Life' voor projecten die bijdragen tot een duurzamer dagelijks leven en 'Problem Solving' voor projecten die disruptief durven zijn en een systeemaanpak beogen. Sofie Buyse, Rani Veroustraete en Thor Gerard wonnen de Everyday Life Award. Zij bedachten duurzame én vooral gebruiksvriendelijke alternatieven voor wegwerp-menstruatieproducten. Bert Vuylsteke won de Problem Solving Award met zijn signalisatieborden uit composteerbaar biocomposiet.

[ALLE WINNAARS >](#)

HENRY VAN DE VELDE ECODESIGN BY OVAM

De Henry Van de Velde Awards tonen en lauweren zowel nationaal als internationaal Vlaamse ontwerpers, bedrijven, producten, projecten en diensten die met design een positieve impact hebben op de economie en de samenleving. 'Ecodesign by OVAM' was één van de categorieën in 2018. Vanaf de editie-2019 wordt eco-design een algemeen geldend criterium voor alle inzendingen.

LAUREAAT 2018: HNST + ESG Green

De meest circulaire jeans ter wereld

De Ecodesign Gold Award ging naar de start-up HNST die samen met textielbedrijf European Spinning Group de meest circulaire jeans ter wereld ontwikkelde.

De innovatief duurzame HNST jeanscollectie is het resultaat van de samenwerking van een creatieve start-up met vele andere partners. In een eerste fase was er de uitzonderlijke samenwerking met textielbedrijf European Spinning Group (ESG) dat textielgaren produceert voor verschillende markten en toepassingen.

Beide partners kozen elk al eerder voor open innovatie, co-creatie en circulair design als businessmodel. Het ESG Green-garen dat gebruikt wordt voor het weven van de HNST jeanscollectie symboliseert dit nieuwe "design denken" in klassieke sectoren.

[MEER WETEN >](#)

AN
E
AWARDS 19
esign Award
AM
T jeanscollection
SG Green
ST & European Spinning
BY FLANDERS DC
OVAM
BO
ZAR

“Teaching is not rocket science: it is much, much harder than that. Rocket science is about moving atoms from a to b; teaching is about moving minds.”

Diana Laurillard, Brits professor E-learning

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

OVAM

De OVAM is een Vlaamse overheidsdienst die ervoor zorgt dat we in Vlaanderen op een doordachte en milieubewuste manier omgaan met afval, materialen en bodem. We geven richting aan het beleid rond afval, materialen en bodem en beïnvloeden zo de uitvoering van de wetgeving.

“

OVAM is de motor van de omslag naar een circulaire economie in Vlaanderen.”

Henny De Baets - Administrateur-generaal van de OVAM

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De circulaire economie is een van de transitieprioriteiten van de Vlaamse Regering. De OVAM wil als motor van de transitie samen met Vlaanderen Circulair die omslag aanwakkeren.

Dat doen we door circulaire economie als een rode draad doorheen onze werking te weven. We ondersteunen Vlaanderen Circulair operationeel en inhoudelijk, huisvesten het operationeel team en cofinancieren het Steunpunt Circulaire Economie (CE Center). Ook ondersteunen we via de Open Call innovatieve en waardevolle circulaire-economieprojecten op het terrein.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 Het **Kunststoffenplan** komt **op kruissnelheid** voor meer preventie, hergebruik en een betere recyclage van kunststoffen. Inclusief bijvoorbeeld het verbod op wegwerpbekers op events. ▶
- 2 We werken samen met het Steunpunt Circulaire Economie aan een **indicatorenset voor de circulaire economie** in Vlaanderen. Die zal ons toelaten de huidige stand van zaken in kaart te brengen en evoluties te monitoren. ▶
- 3 We maken **data over reststromen nog toegankelijker**: we ontsluiten de afvalgegevens van gemeenten individueel op maat. We lanceren ook het symbioseplatform, waarmee bedrijven onderling reststromen kunnen uitwisselen. ▶

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 We bevorderen het sluiten van **kringlopen in de bouw** door afvalstromen te ontgiften: we lanceerden het **asbest-afbouwplan** en Tracimat, een **traceersysteem** voor bouw- en sloopafval. Kennisopbouw en -spreiding doen we met de Green Deal Circulair Bouwen en Totem, een nieuwe tool om de **milieuprestaties van gebouwen** te verbeteren. ▶
- 2 Met de tool **Cirkeltips** vinden **ondernemers** advies op maat om hun materiaalbeheer te verduurzamen en hun afvalfactuur te verlagen. We zorgen er met regelgeving ook voor dat **bedrijven steeds zorgvuldiger gaan sorteren**, zodat we afvalstromen maximaal opnieuw kunnen inzetten. ▶
- 3 OVAM is sinds mei 2015 eigenaar van de **Potterij**, een verwaarloosde site in de Mechelse binnenstad. Samen met partners blazen we de site nieuw leven in. We maken er een **circulair laboratorium** van, waar denkers en makers elkaar ontmoeten en kleinschalige productie ruimte krijgt in de stad. ▶
- 4 Met de organisatie van het **World Resources Forum** in Antwerpen zetten we **Vlaanderen** internationaal **op de kaart** als innovatieve regio met bedrijven die voorop lopen in de circulaire economie. ▶
- 5 De beschikbare **ruimte** in Vlaanderen is krap, en we moeten er respectvol mee omgaan. Een **gezonde bodem** is daarbij een basisvereiste. Daarom wil de Vlaamse overheid tegen 2036 alle gronden met een **historische verontreiniging in kaart** brengen en de sanering ervan opstarten. Een gericht **activeringsbeleid** spoort eigenaars sinds 2017 aan om hun gronden te laten onderzoeken. ▶

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

TRANSITIENETWERK MIDDENVELD

Het TransitieNetwerk Middenveld (TNM) is een netwerk van vakbonden, de milieubeweging, Noord-Zuidorganisaties, sociale organisaties, de culturele sector, alternatieve media en wetenschappers. De leden van het TNM willen hun krachten bundelen om de transitie naar een duurzame samenleving via een sociaal rechtvaardige transitie waar te maken.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Al sinds haar oprichting in 2010 streeft TNM ernaar om die duurzame transitie te versnellen, en er hierbij over te waken dat deze transitie op een sociaal-rechtvaardige manier verloopt. We hanteren hierbij als leidraad een positieve toekomstvisie gebaseerd op zes pijlers:

1. de economie maatschappelijk inbedden;
2. leven binnen ecologische grenzen;
3. open en creatief samenleven;
4. democratie verdiepen;
5. sociale ongelijkheid afbouwen;
6. levenskwaliteit waarmaken.

TNM koppelt haar toekomstvisie en agenda van “just transition” aan het kader van de Sustainable Development Goals (SDG), en meer bepaald aan het “wedding-cake”-model van de SDG's (Stockholm Resilience Centre, 2016) waarbij de verbondenheid tussen de 17 SDG's centraal staat.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We lanceren samen met Vlaanderen Circulair het **do-it your-self-pakket** om een lokale **Betergem 2038-workshop** op te zetten (naar lokale besturen, scholen, burgers, middenveldorganisaties,...). ▶
- 2 We zetten **nieuwe transitiewerven** op zoals een onderzoek naar **civiele taxi-deelsystemen** en een pilot rond ‘**samen Zonne-energie-winnen**’ onder meer via bedrijfsdaken en daken van publieke gebouwen.
- 3 Transitiesafari's als kennislabo waarbij **opschaling van concrete transitiepraktijken** centraal staat. Een eerste safari verkent onder meer de praktijk naar een duurzaam en gezond voedingsbeleid in alle Vlaamse scholen.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 We maken transitiedenken ruim bekend via het **transitie-festival rond circulaire economie** en de **Betergem 2038** transitiewerkshops. Zo stimuleren we verenigingen en burgers om zelf actie te ondernemen.
- 2 We nemen deel aan het **maatschappelijke en politieke debat** door beleidsmaatregelen (cfr. de verdeling van de energiefactuur) onder de loep te nemen en door met het TNM-netwerk gedragen beleidsvoorstellen uit te werken.
- 3 We organiseren **kennisdeling en -opbouw** tussen onze leden om zo draagvlak te creëren binnen de eigen organisaties. Voorbeelden: de campagne ‘**iedereen hernieuwbaar**’ en de organisatie van lezingen, met onder meer Thomas Rau.
- 4 We lanceren samen met Vlaanderen Circulair het **do-it your-self-pakket** om een lokale **Betergem 2038-workshop** op te zetten (naar lokale besturen, scholen, burgers, middenveldorganisaties,...). ▶
- 5 Het realiseren van **spin-offs actief in de energietransitie** zoals de burgercoöperatie **Energent** rond hernieuwbare energieprojecten of de vzw **Energiedemocratie** rond het opzetten van medebeheer van burgers in onze distributienetwerken. ▶

“

We leven niet in een tijdperk van verandering maar in een verandering van tijdperk.”

Dirk Van de Poel, Voorzitter Transitienetwerk Middenveld

4/ CIRCULAIRE STAD

IN DIT HOOFDSTUK

- A. PUBLIEKSWERKING
- B. URBAN AGENDA
- C. SLIMME CIRCULAIRE STEDEN
- D. CIRCULAIRE RUIMTE(N)
- E. CIRCULAIR METABOLISME
- F. PRODUCTIEVE CIRCULAIRE STEDEN

De werf Circulaire Stad is relatief nieuw en onze meest ‘open werf’. De aanpak is dan ook onderzoekend en verkennend, en tegelijk pragmatisch en zo concreet mogelijk waar het kan. Het speelt in op het groeiende besef van het enorme potentieel van steden en regio’s om de transitie naar een circulaire economie te versnellen.

Binnen deze werf voerden we enkele experimenten uit om ‘offline’ in dialoog te gaan met een breed publiek: we organiseerden burgerworkshops en gingen op tour met onze circulaire koffiebar (A).

Daarnaast zetten we in op veranderingen door gemeenschappelijke kennisopbouw in een Europees netwerk. Vlaanderen Circulair/OVAM nam een actieve rol op in het Urban Agenda Partnership Circulaire Economie (B). Deze samenwerking heeft tot doel ervaringen te delen en te wegen op aanpassingen aan (Europese) regelgeving en financiering.

Een andere drijfveer is het momentum rond ‘Smart Cities’ bij Vlaamse steden. Vlaanderen Circulair zag een opportuniteit om het potentieel van digitale technologie voor de circulaire economie te verkennen en te verdiepen (C).

De OVAM verzet ook voortdurend de bakens in het brown- en blackfieldbeleid. Het beleid benadrukt de waarde van *land as a resource* waarbij een sanering niet alleen ‘ruimte(n) recycleert’, maar ook bodem- en andere diensten levert die de stad gezond houden. Bovendien biedt de tussentijd bij het saneren, naast het ‘veranderen van de plek’ op vlak van stedenbouw, allerlei culturele en maatschappelijke organisaties de kans om te experimenteren (D).

Met de ontwikkeling van ‘Circulair Metabolisme’ als een nieuwe praktijk vallen een aantal stukken van de puzzel in elkaar (E). Met onze masterclasses zetten we het thema op de kaart. Antwerpen onderzocht hoe dit in hun ruimtelijke en economische context zou kunnen werken.

Tot slot focussen we op werk dat we deden rond ‘de productieve stad’ (F). Als we de stad niet langer bekijken als een geïsoleerde omgeving, maar als onderdeel van een veel ruimere circulaire regio, dienen zich vele kansen aan voor de herintroductie van de maakindustrie in de stad (F): van manufacturing die de koppeling maakt tussen kennis, innovatie en productie.

A. PUBLIEKSWERKING

COFFEE CYCLE STORIES

Coffee Cycle Stories is onze mobiele koffiebar. Maar niet zomaar een koffiebar. Met Coffee Cycle Stories maken we de theorie van de circulaire economie tastbaar voor iedereen.

Bij een kopje koffie, vers gezet door onze barista, vertellen we verrassende verhalen over hergebruik van koffie: van boon en vlies tot koffiedik. Je kan de circulaire toepassingen zelf zien, voelen en ruiken. Met de bar tonen we dat achter een 'restproduct' een hele nieuwe economie kan ontstaan.

Coffee Cycle Stories is een samenwerking tussen Koffiecafe (het Koninklijk verbond van koffiebranders) en Vlaanderen Circulair.

De koffiebar rukte in 2019 16 keer uit, naar events met een interessant, maar nieuw publiek -lees: dat meestal nog niet van de circulaire economie gehoord heeft. We stonden zo op de VVSG-trefdag voor lokale besturen, de G-STIC conferentie van VITO, het Supernova wetenschapsfestival, het jaarevent van Fevia ...

De reacties van de 'klanten' zijn steeds lovend: over de creatieve toepassingen, over de koffiebar en ... gelukkig ook over de koffie.

Aantal kopjes koffie geserveerd

De koffiebar werd inmiddels voor 25 events geboekt. We trachten zoveel mogelijk 'klanten' te woord te staan en hen de basics van de circulaire economie uit te leggen. Als we conservatief inschatten dat we voor elke 10 kopjes met iemand een gesprek aanknopen, voerden we in totaal 766 gesprekken over de circulaire economie.

* extrapolatie op basis van nog geplande events

Foto: © VITO

WAAROM DOEN WE DIT?

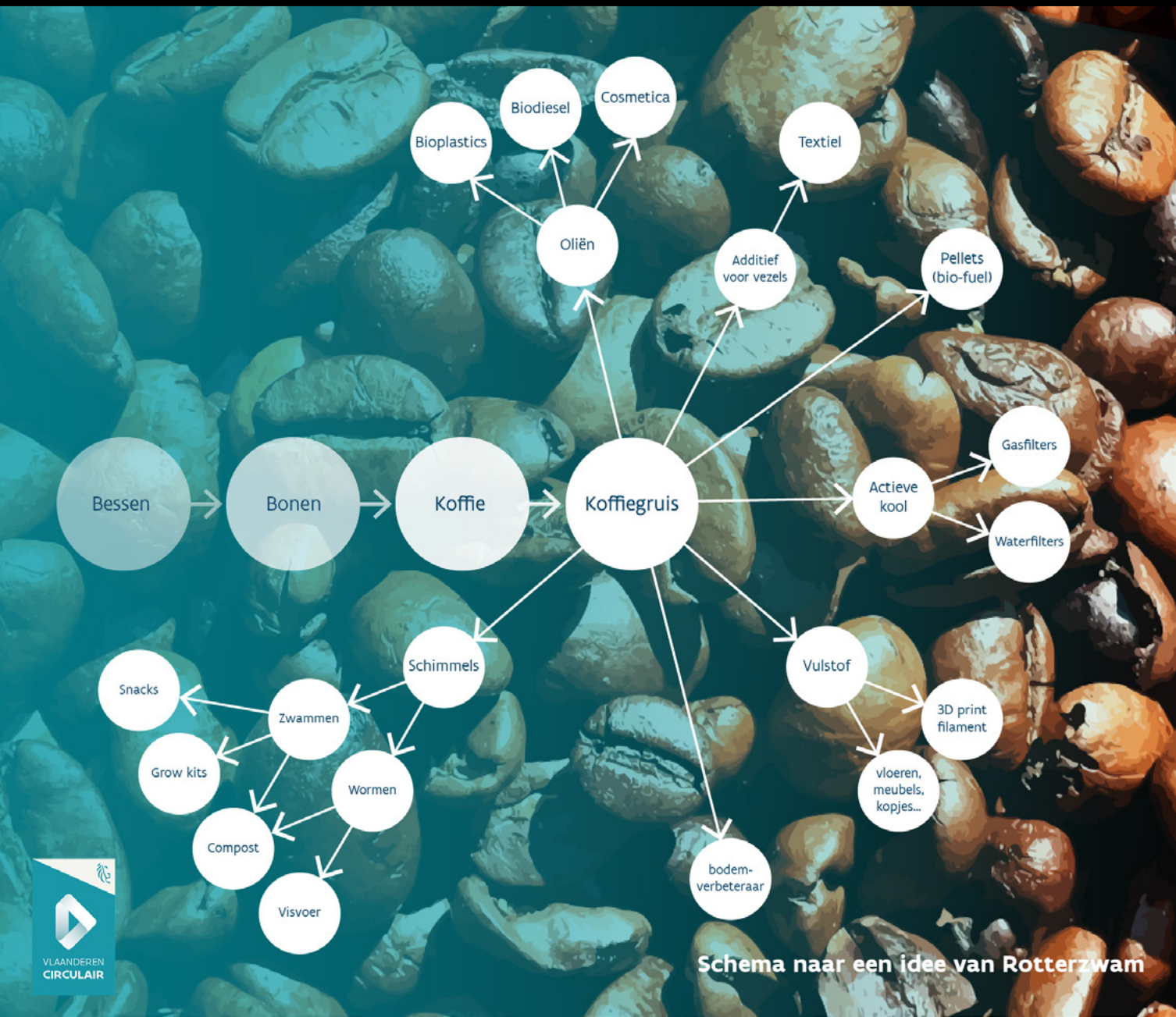
Naast de gebruikelijke (digitale) marketingkanalen investeren we bewust in 'field marketing': we gaan zichtbaar op events staan en spreken mensen aan. Een dergelijk gesprek is - in vergelijking met digitaal contact - een grote investering, maar maakt ook een diepere, blijvende indruk. We maken door dialoog de circulaire economie steeds wervender.

[MEER WETEN >](#)

SAMENWERKING SMAAKT NAAR MEER

De samenwerking met de koffiefederatie om de koffiebar te realiseren smaakte naar meer. De federatie zette afval op de agenda bij haar leden en startte met de steun van de Koning Boudewijnstichting een traject om schaalbare toepassingen te zoeken om koffie-reststromen te valoriseren.

Schema naar een idee van Rotterzwam

A. PUBLIEKSWERKING DE BURGERWORKSHOPS

BETERGEM

Betergem is een workshop, ontwikkeld om burgers te inspireren over een leefbare, duurzame en circulaire toekomst. Het project is een samenwerking tussen TransitieNetwerk Middenveld en Vlaanderen Circulair. Deelnemers verplaatsen zich in hun fantasie naar een volksvergadering van Betergem in het jaar 2038. Daar bespreken ze voor verschillende thema's de toekomstscenario's voor de stad. De thema's zijn wonen, werken, maakindustrie, geld, consumeren, voeding, cultuur en mobiliteit. We injecteerden daarbij bewust een dosis humor en legden de focus op oplossingen in plaats van de problemen.

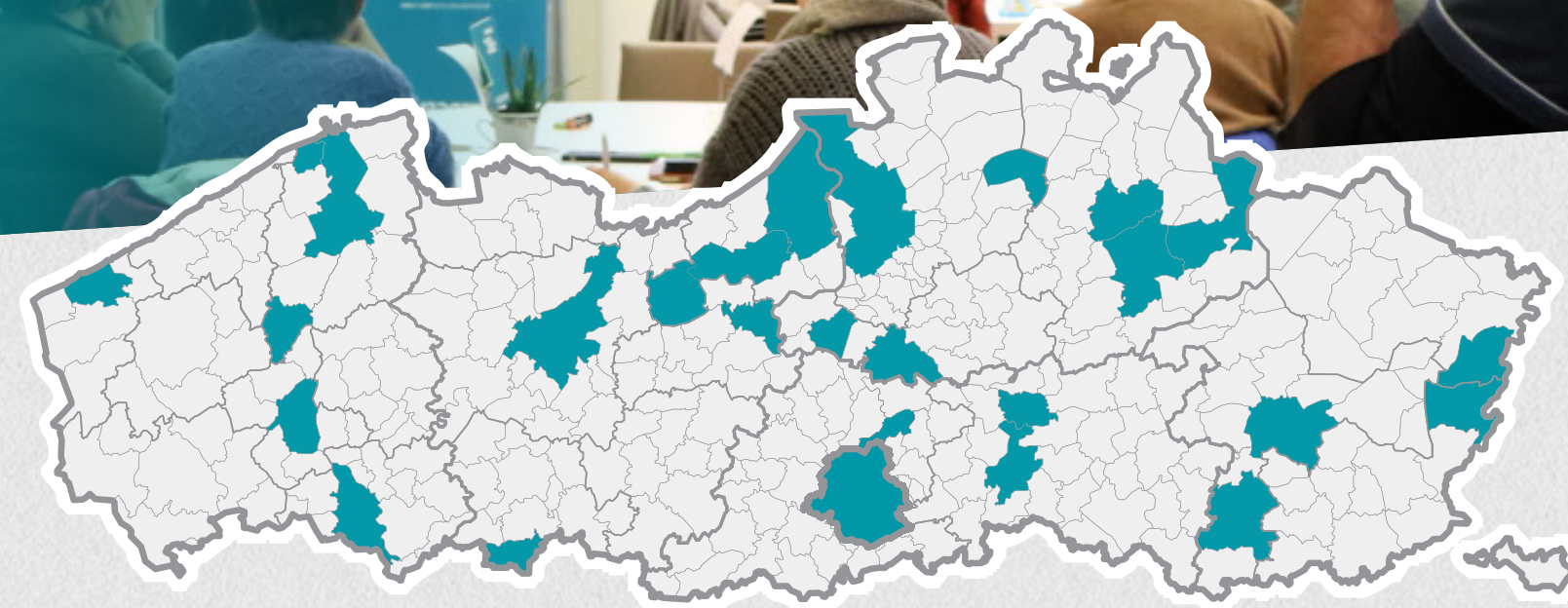
In 2018 rolden we de workshop actief uit: we voerden promotie en boden een compleet workshop-pakket, inclusief begeleiding, aan voor organisatoren. In totaal organiseerden we de workshop 48 keer. Daarmee bereikten we in totaal zo'n 1.800 mensen die elk twee uur lang met themas' als duurzaam en circulair omgaan met geld, wonen, werken, mobiliteit ... aan de slag gingen.

Na het campagnejaar, schakelden we over op een doe-het-zelf aanbod: mensen die de workshop nu nog willen organiseren kunnen op de website www.betergem.be een draaiboek, werkmateriaal en filmpjes downloaden. We bieden ook een lijst van 'erkende' begeleiders aan.

BETERGEM.BE

WAAROM DOEN WE DIT?

Boodschappen over transities, circulaire economie, technologische innovaties ... blijven al te vaak voer voor ingewijden. Ook het Transitienetwerk Middenveld ondervond dat en wilde iets anders proberen dan de 'klassieke' centrale events. Daarom werkten we samen de 'Betergem'-workshops uit: via een reeks van veel lokale -en dus decentrale- events laten we mensen zonder voorkennis aan de slag gaan met transitiethema's.

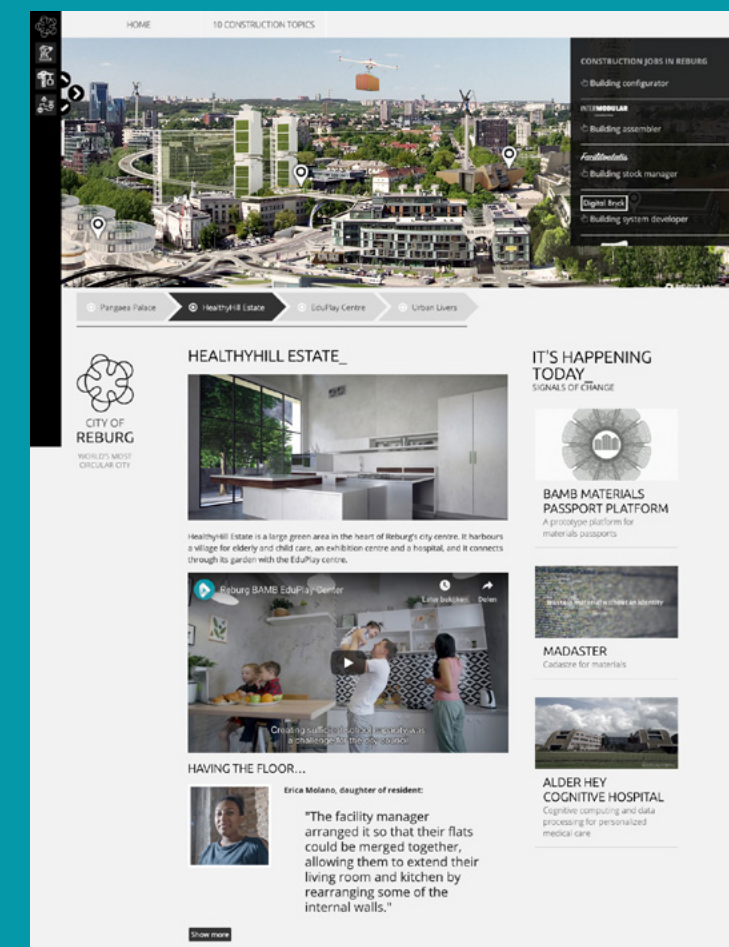
48 WORKSHOPS - 1800 DEELNEMERS

DE EERSTE INSPIRATIE: PROJECT REBURG

Reburg is een 'imagineering'-project waarbij we het leven en werken in een circulaire toekomst visualiseren en tastbaar maken. De Betergem-workshops zijn ontstaan uit de ambitie om dit soort droomoefeningen meer tot leven te brengen in de praktijk.

Samen met VITO bouwden we in het kader van het Europese Buildings as Material Banks-project (BAMB) ook op het Reburg-platform een nieuw hoofdstuk over veranderingsgericht bouwen. Acteurs tonen en vertellen in filmpjes hoe de bouwindustrie in 2050 veranderd zal zijn. De verhalen worden onderbouwd met theorie en praktijk van vandaag.

[NAAR REBURG >](#)

B. URBAN AGENDA PARTNERSHIP ON CE

URBAN AGENDA CIRCULAIRE ECONOMIE

Vlaanderen Circulair/OVAM neemt sinds 2017 deel aan de Urban Agenda Circulaire Economie, dat gecoördineerd wordt door de stad Oslo. In dit partnerschap werkten 4 steden, 2 netwerkorganisaties, 4 lidstaten en de Europese Investeringsbank (EIB) twee jaar samen met de Europese Commissie (DG Regio en DG Environment). Met deze innovatieve multi-governance aanpak wil de Europese Commissie haar beleid beter verbinden aan de concrete noden én oplossingen van steden en hun burgers.

ACTIEPLAN

Het Partnerschap presenteerde eind 2018 het [finale actieplan](#) dat vanaf 2019 wordt uitgevoerd. De acties hebben tot doel (1) de wetgeving, (2) financieringsinstrumenten en (3) kennisuitwisseling te verbeteren om bij te dragen tot de langetermijndoelen van de Europese Unie van duurzame groei en sociale, economische en territoriale cohesie. De specifieke acties en aanbevelingen die zouden passen in reeds bestaande plannen zijn er enerzijds op gericht om steden concreet te helpen in het toepassen van een circulaire strategie. Anderzijds formuleerde het partnerschap verschillende acties en aanbevelingen aan de EU en de lidstaten om de uitrol van de circulaire economie in steden te vergemakkelijken.

WAAROM DOEN WE DIT?

De EU heeft grote ambities met de circulaire economie. In dat beleid is de link met de behoeften en mogelijkheden van steden en hun burgers belangrijk: er moet steeds een *reality check* met het 'terrein' zijn. Door mee te doen met de Urban Agenda gebruiken we als Vlaanderen Circulair/OVAM onze expertise om knelpunten én goede praktijken van Vlaamse steden Europees hoog op de agenda te zetten

ONZE BIJDRAGE

Vlaanderen Circulair/OVAM leverde bijdragen doorheen het hele project, maar nam specifiek een trekkersrol in de actie rond governance en de samenwerking met het [Circular Economy Stakeholderplatform](#) van de Europese Commissie:

- we maakten er samen een Circular City Portal van dat goede praktijken, publicaties en strategieën bundelt waarmee steden concreet aan de slag kunnen;
- ook voor het initiatief van de Europese Investeringsbank om een [Circular City Funding Guide](#) te maken, organiseerde Vlaanderen Circulair mee de workshops en bezorgden we inhoudelijke bijdragen vanuit onze ervaringen;
- het [CE-Center](#) (ons Steunpunt Circulaire Economie) leverde een belangrijke bijdrage aan de toepassing van stedelijke indicatoren voor de circulaire economie;
- tot slot betrokken we actief verschillende Vlaamse partners bij voor hen relevante acties (Vlaamse Stedenbeleid, VVSG en stad Mechelen).

INFOGRAFIEK: CIRCULAR CITY GOVERNANCE

What can a local authority do?

REORGANISE YOUR CITY

- 1 Create common long term ambition , with political support & use it in your branding
- 2 Set up cooperation between city department and appoint a coordinator
- 3 Act circular (circular procurement, futureproof urban planning, sustainable building,...)
- 4 Get insights in your resources (waste, water, materials,...)

STIMULATE CITIZENS INITIATIVES

- 5 Promote sharing & functional economy
- 6 Raise awareness and coach citizens
- 7 Support bottom up initiatives through legislation, funding, cooperation, communication,...

STIMULATE ENTREPRENEURS & INNOVATION

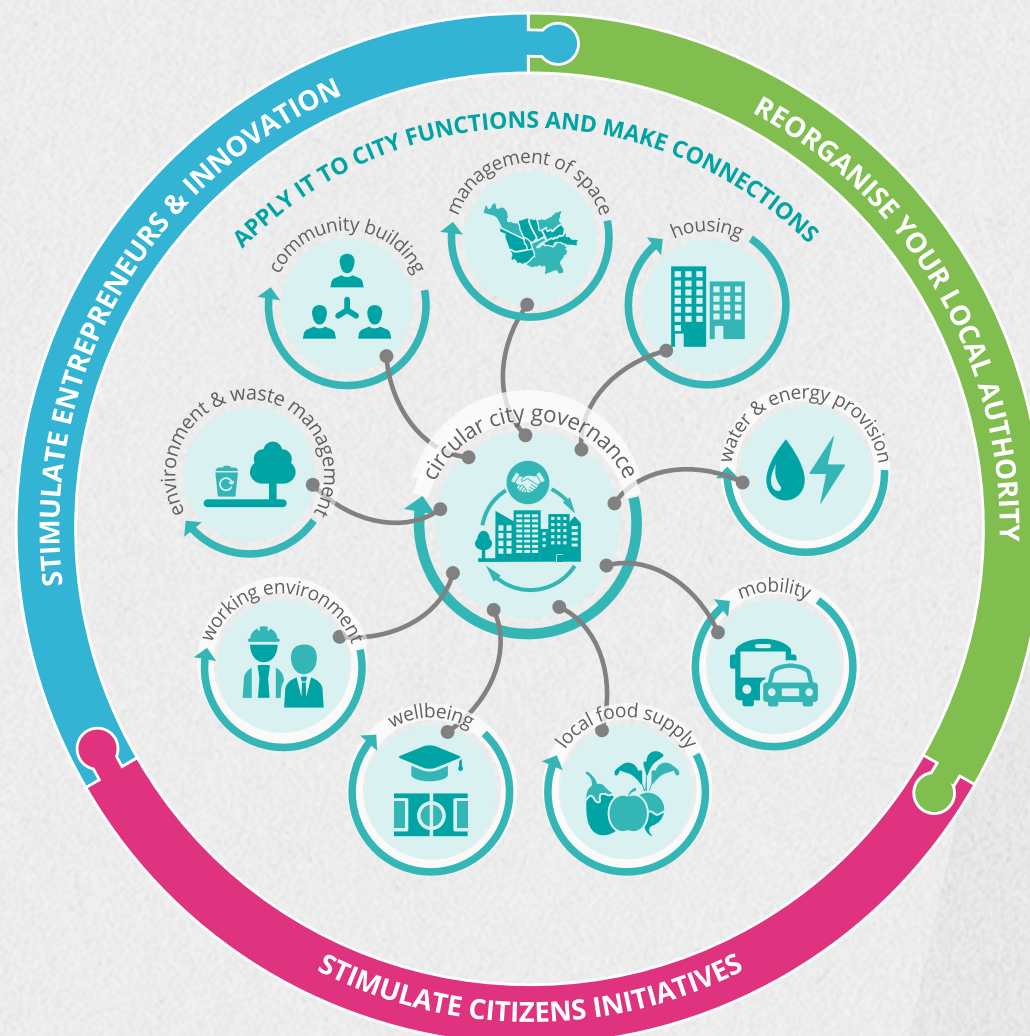
- 8 Stimulate local symbioses through (business park) networks, smart technologies,...
- 9 Create incentives to attract circular business (offer space, taxes, subsidies,...)
- 10 Communicate success stories

Circular strategies to focus on

GENERAL AND TECHNICAL NUTRIENTS

BIOLOGICAL NUTRIENTS

INFOGRAFIEK

Het uitrollen van de circulaire economie vraagt een totale systeemverandering met een nieuwe vorm van governance. Zowel tussen de verschillende departementen in de stad als met haar inwoners en bedrijven is er nood aan een andere manier van samenwerken om tot een effectieve circulaire strategie te komen. Deze infografiek is uitgewerkt op basis van interviews met koplopers in Europa en vertrekt vanuit de functies van de stad. Zowel vanuit armoedepreventie als op het vlak van jobcreatie bv. kunnen initiatieven groeien die passen binnen een circulaire strategie.

Daarnaast zie je wat een stad concreet kan doen in haar eigen organisatie of hoe ze haar inwoners of bedrijven kan stimuleren en ondersteunen. De stad is het ideale werkveld waar verschillende beleidsdomeinen en stakeholders durven experimenteren en waarbij de effecten ook direct zichtbaar kunnen zijn.

Deze infografiek is een werkinstrument waarmee specifieke cases vergelijkbaar worden qua governance: wie nam initiatief, welke nieuwe samenwerkingen ontstonden er en tot welke resultaten leidde dit. Deze cases gaan dus verder dan de *facts & figures*, maar vertellen het verhaal achter het project.

[EU STAKEHOLDERPLATFORM >](#)

C. SLIMME CIRCULAIRE STEDEN

HET POTENTIEEL VAN DIGITALE TECHNOLOGIE

In februari 2018 hostten we samen met de Provincie Vlaams-Brabant een event rond de vraag: “Hoe kan slimme technologie de circulaire economie in een stad vooruit helpen?” Pantopicon en imec stelden een verkennende mapping van het potentieel voor in opdracht van Vlaanderen Circulair.

In een circulaire stad draait alles om verbondenheid. Het sluiten van kringlopen (van materialen, water, voedsel, energie en ruimte) kan alleen wanneer producenten, verwerkers, stadsdiensten en burgers samenwerken. Slimme technologie kan deze verbindingen veel makkelijker maken.

Vlaanderen Circulair liet door Pantopicon en imec onderzoeken hoe slimme technologie kan helpen om circulaire strategieën te realiseren. Slimme technologie is daarbij ruime benaderd: technologische trends als het gebruik van smartphones, sensoren, blockchain en dataverwerking, privacy en platformen werden meegenomen in het onderzoek. Het resultaat is een uitgebreide mapping van potentiële toepassingen en Belgische bedrijven die er reeds mee bezig zijn. Het onderzoek krijgt begin 2020 een update en wordt ontsloten met een online tool.

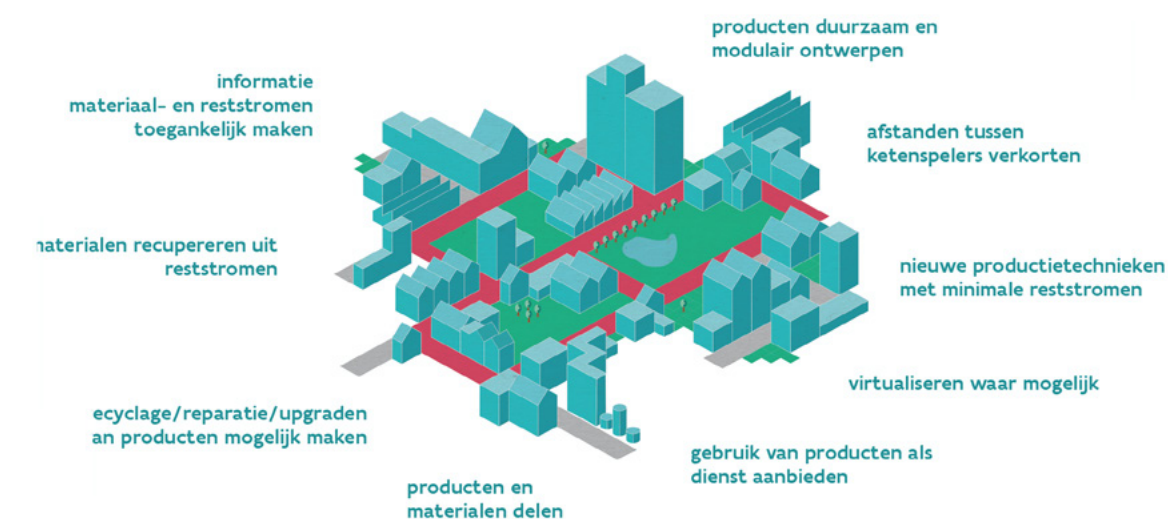
WAAROM DOEN WE DIT?

De circulaire economie biedt een aantrekkelijk kader voor het effectief gebruik van hulpbronnen en een sterk economisch argument om dit te doen, terwijl digitale technologieën cruciaal zijn om circulaire principes en praktijken van de circulaire economie in te bedden in het dagelijks functioneren van steden en regio's. Die interessante hefboomfunctie van digitale technologie willen/moeten we verder verkennen.

MAPPING VAN HET POTENTIEEL

In de Smart Cities-studie lieten we het potentieel in kaart brengen van 'smart' technologie voor de circulaire economie. De mapping gebeurde voor 5 stromen en verdiept elk potentieel op zijn beurt nog eens. De studie wordt begin 2020 in een online tool gegoten.

VOORBEELD: MATERIALEN

[DOWNLOAD DE MAPPING >](#)

D. CIRCULAIRE RUIMTE(N)

LEEGSTAND ALS EEN KANS

Hendrik Baelskaai (Oostende)

Tot eind 2002 stonden er op een terrein tussen de Hendrik Baelskaai en de Victorialaan in Oostende een garagewerkplaats en bovengrondse opslagtanks met olieproducten. Bodem en grondwater waren zwaar **verontreinigd** met minerale olie. Nu de **bodemsanering** door de OVAM zo goed als afgerond is, kan het terrein verder herontwikkeld worden. De plek (inclusief een gebouw) maakt deel uit van het masterplan Project Oosteroever, waarmee de stad Oostende in het havengebied de bestaande bedrijfsactiviteiten met de toekomstige bewoning wil verzoenen.

Als gevolg van een twee jaar durend **co-creatietraject** rond het stadsontwikkelingsproject Oostende Oosteroever, werd de vzw **O.666** opgericht. O.666 vertegenwoordigt **organisaties die op zoek zijn naar innoverende invullingen van het gebouw** aan de Hendrik Baelskaai en zijn inbedding in de buurt. Het pand aan de oude visserijkaai is in volle transformatie, tussen de nieuwbouwprojecten en handelaars in. O.666 kreeg in samenspraak met de OVAM (als eigenaar) het pand in tijdelijk gebruik tot en met 2022. De overeenkomst is daarna jaarlijks hernieuwbaar.

O.666 kreeg letterlijk 'ruimte' om deze plek te organiseren tot een **broedplaats en labo voor circulaire economie**, als thuishaven voor ondernemers, makers, sociale actoren, kunstorganisaties en burgerinitiatieven. De OVAM verzet hiermee haar bakens in het brown- en blackfieldbeleid.

Nieuw leven in De Potterij (Mechelen)

De OVAM is sinds 2015 eigenaar van de Potterij, een **verwaarloosde en vervuilde site** in Mechelen. De OVAM gaat resoluut voor een **herontwikkeling** van de site met maatschappelijke meerwaarde, zodat de geïnvesteerde middelen voor de bodemsanering deels terugvloeien naar de maatschappij. De OVAM, de Stad Mechelen, het Sociaal Huis Mechelen, de Thomas More Hogeschool en Vlaanderen Circulair werken hier samen om de site een toekomstperspectief te geven. Miss Miyagi en BUUR werden aangesteld als projectregisseur om de site in Mechelen 'terug in omloop' te brengen.

De Potterij is een van de 5 pilootprojecten 'Terug in Omloop' i.s.m. de Vlaams Bouwmeester. Het wordt herontwikkeld tot een '**circulair laboratorium**', bijvoorbeeld als living lab circulair bouwen waar zowel kennis als praktijk gedeeld worden.

Naast het 'veranderen van de plek' op vlak van stedenbouw wordt parallel ook onderzoek gedaan naar **innovatieve samenwerkingsverbanden en financieringsmodellen** die sociale en economische uitkomsten op lange termijn mogelijk maken. Het **vastgoedplatform** van Miss Miyagi wordt op maat ontwikkeld als instrument om potentiële gebruikers en producenten aan te trekken.

Door de beleidsthema's, belangen en geplande initiatieven van verschillende Mechelse overheden en actoren met elkaar te **verbinden** kan het gebouw een **grotere collectieve impact** krijgen. Co-creatie is daarbij cruciaal. Zo krijgt circulaire economie een concrete invulling en betekenis in de Mechelse binnenstad.

D. CIRCULAIRE RUIMTE(N)

PROJECTEN IN DE OPEN CALL

Ook met de [Open Call](#) (zie verder) ondersteunen we projecten die ruimte hergebruiken en heruitvinden. We tonen enkele voorbeelden.

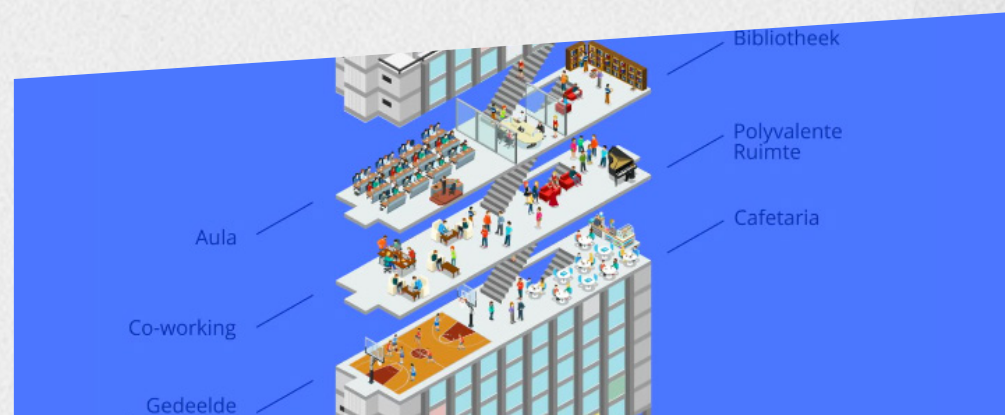
Scenario Circulair

Voorstellen voor de circulaire invulling van leegstaande gebouwen

Een project van Bond Beter Leefmilieu (BBL) en de Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP)

‘Circulair herbestemmen’ van een gebouw of site vereist een andere mindset en ontwikkelingsstrategie, met oog voor alle schakels van de keten en de verschillende levensfasen van een gebouw of site.

Met het project ‘Circulaire gemeente voor de toekomst’ willen BBL en VRP dit concreet maken. Ze gingen aan de slag met drie praktijkcases van leegstand: een leegstaand militair domein, een halfleegstaande school en een leegstaand winkelpand. In elke case gingen ze op zoek naar opportuniteiten om de gebouwen voor te bereiden op een circulaire toekomst, en de circulaire economie in praktijk te brengen.

Open Promotor Platform

Circulaire stad zonder nieuw te bouwen

Een project van Endeavour

Het ‘Open Promotor Platform’ zoekt duurzame strategieën om de levenscyclus van leegstaande en moeilijk te verhuren/verkoop gebouwen te verbeteren.

Het platform bundelt de mogelijkheden en concrete instrumenten om die gebouwen op een coproductieve, open source en duurzame manier te herprogrammeren. Het richt zich tot burgers, bedrijven en overheden: iedereen krijgt een zeg in de herontwikkeling van leegstaande gebouwen in de buurt.

Het model voor het platform is inmiddels uitgetekend. Nu vindt een marktverkenning plaats bij steden en gemeenten.

Labo Leegstand

Verontreinigd terrein wordt experimenteerruimte

Een project van BUUR

‘Labo Leegstand’ doet praktijkonderzoek naar modulair bouwen door een bouw pakket te ontwikkelen voor tijdelijke invulling van leegstaande gebouwen. Eerste testruimte van dienst is [De Potterij](#), een strategisch gelegen verontreinigd terrein in de Mechelse binnenstad dat ingericht wordt voor tijdelijk gebruik.

E. CIRCULAIR METABOLISME

VAN CONCEPT NAAR TASTBARE PRAKTIJK

Beeld: stedelijk metabolisme Antwerpen © FABRICations

MEER DAN EEN BOEKHOUDING VAN STROMEN

Een **stad en regio** kan niet zonder constante **stromen** van materialen, water, sediment, energie, voedsel, lucht, biomassa, data, enzovoort. **Metabolismestudies bestuderen die stromen en brengen ze in kaart.** Zo krijg je heatmaps, potentieelkaarten, stroomdiagrammen ... In het verleden beperkten die studies zich dikwijls tot een soort boekhoudkundige oefening met input- en output-data van stromen en stocks. Doel was vooral afzonderlijke stromen te optimaliseren. Daar is niets mis mee, maar een stad is meer dan de optelsom van de afzonderlijke stromen. Modellen, analyses en indicatoren zijn nodig en kunnen het bewustzijn vergroten, maar ze genereren zelden inzichten in de 'ruimtelijke voetafdruk' van stromen, de dagelijkse dynamiek en het beheer, de toegankelijkheid van stromen, de manier waarop overheden en andere spelers hierop kunnen ingrijpen.

REKENING HOUDEN MET DE CONTEXT

Daarom moeten circulaire metabolismestudies kijken naar de context van specifieke plaatsen waarvoor ze gebeuren. Door de **koppeling tussen onderzoek en ontwerppraktijk** is daar vandaag aandacht voor. Uiteenlopende agenda's (burgers, overheden, bedrijven, gebied ...) worden stelselmatig in rekening gebracht én de **lokale kennis en waardevolle initiatieven krijgen een plaats** (zie figuur). Het is bijgevolg steeds maatwerk voor specifieke plekken en op schaal van de gemeenschap (place-based). Dát is volgens ons echt aan de slag gaan met circulair metabolisme.

WAAROM DOEN WE DIT?

Het circulair metabolisme is een nuttige metafoor voor onderzoek, ontwerp en beleid. Via het metabolisme worden alledaagse aspecten van het stedelijk leven in vraag gesteld. Waar komt het water vandaan dat uit de kraan stroomt? Wat gebeurt er met mijn huisvuilzak nadat ik die op straat heb gezet? Het metabolisme toont niet alleen de werking van het stedelijk leven, maar legt ook de -financiële, sociale en ecologische- kosten van de stad bloot (bron: Agora). Vlaanderen Circulair en partners stimuleren daarom op verschillende plekken in Vlaanderen en Brussel onderzoek en nieuwe praktijken die geïnspireerd worden door het stedelijk metabolisme.

SCHEMA: HET GAAT OVER MEER DAN STROMEN ALLEEN

Agenda's top down

Invloed van exogene krachten zoals wereldwijde ontwikkelingen in klimaat en economie, regionale markten, netwerken en actoren, politieke ambities en plannen om ruimtelijke opgaven te creëren.

Gebruik Stromen analyse

Analyse van het gebruik door middel van het observeren van stromen, hun infrastructuur en prestaties binnen de context van de stad: bijv. energie, lucht, water, voedsel, goederen, afval, sedimenten, mensen, biota.

Context Gebiedsaanpak

Elke ruimtelijke tussenkomst bevindt zich in en wordt geconfronteerd met een bestaande context van de publieke ruimte, straten, pleinen, gebouwen, parkeerplaatsen, industriële locaties, kantoorparken, oevers en andere condities.

Wensen Bottom up

De wensen en behoeften van lokale actoren en belanghebbenden zoals burgers, organisaties, bedrijven, andere spelers, coalities en netwerken.

Bron: FABRICations

E. CIRCULAIR METABOLISME

ONTWERPEN MET STROMEN

1010au, © Antoine Horenbeek

MASTERCLASSES

In de slipstream van de expo 'A Good City Has Industry' in BOZAR, waar de resultaten van het 'Atelier Brussels' van de Internationale ArchitectuurBiënnale Rotterdam (IABR) werden gepresenteerd, organiseerden we drie masterclasses 'Designing With Flows'.

De Masterclasses waren een samenwerking met de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM/MIRA), het Team Vlaams Bouwmeester, FABRICations en de vzw Metabolism of Cities. Ze waren in eerste instantie bedoeld om de deelnemers vertrouwd te maken met de theorie, het concept en de praktijk van 'circulair metabolisme'. We ambiëerden daarbij ook een aanzet en een reflectie op een gedeelde agenda terwijl we een samenwerking tussen zeer uiteenlopende actoren wilden stimuleren.

'BIJVANGSTEN'

Het debat dat via de masterclasses op gang kwam leverde enkele straffe 'bijvangsten' op:

PUBLICATIES EN ARTIKELN

- publicatie 'Designing the Future'
- themanummer [Stedelijk Metabolisme](#) (AGORA, 2018)
- artikels 'Interpreting circularity. Circular City Representations Concealing Transition Drivers' (KUL, 2018) en 'Circular Area Design or Circular Area Functioning? A Discourse-Institutional Analysis of Circular Area Developments' (TUDelft, 2019)

VERDER ONDERZOEK / ACADEMISCH WERK

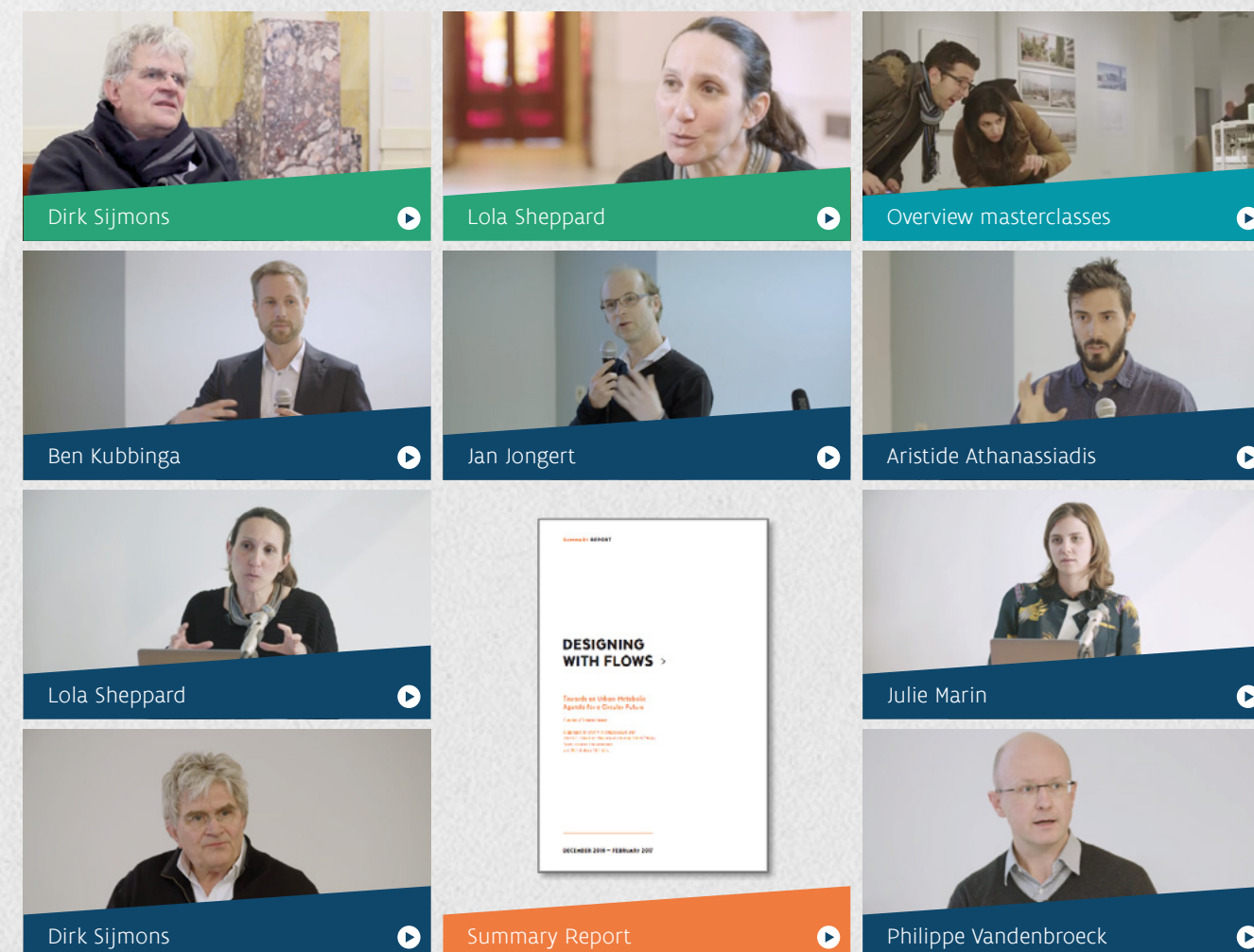
- ontwerpend onderzoek 'Metabolisme Buda (Noordrand Brussel)' en 'Metabolisme Antwerpen'
- doctoraatwerk zoals 'Circular Economy Transition in Flanders. An Urban Landscape Design Contribution.' (KUL, 2019)
- oprichting van een [Chair Circular Metabolism](#) (ULB, 2018)

COMMUNITIES EN SEMINARS

- start-up van een [Vlaams-Brusselse Community Circular Metabolism](#)
- seminar-reeks 'Cities in the metabolic loop' in het kader van metrolab.brussels
- Brussels luik van een internationale seminar-reeks 'Urban Metabolism in Policy and Practice' (Kaapstad - Beijing - Brussel), een samenwerking tussen Metabolism of Cities, ULB Chair Urban Metabolism, Vlaanderen Circulair en UN Environment.

HET DEBAT TRIGGEREN

Herbekijk de lezingen, interviews of download het *summary report*:

E. CIRCULAIR METABOLISME

ANTWERPEN, STAD VAN STROMEN

1010au, © Antoine Horenbeek

‘Metabolisme van Antwerpen. Stad van Stromen’ is een onderzoekproject naar negen soorten stromen in en rond Antwerpen: energie, water, voedsel, lucht, goederen, afval, mensen, mobiliteit en biomassa. Het project zoomt vooral in op de kansen die ze bieden om Antwerpen in te richten voor een toekomst als circulaire stad.

ANTWERPEN ALS PROEFKONIJN

Het ontwerpend onderzoek naar het ‘Metabolisme van Antwerpen. Stad van Stromen’ werd in 2016 opgezet door een **unieke coalitie van het Team Vlaams Bouwmeester, Departement Omgeving, OVAM, Stad Antwerpen en het Havenbedrijf van Antwerpen**. Het project gaat in op de vraag hoe onder meer goederen, biomassa, afval, energie, mensen, lucht en data in Antwerpen bewegen. Hoe beïnvloeden deze stromen de levenskwaliteit? Waar liggen de meeste opportuniteiten? Enerzijds moet het traject de update van het strategisch ruimtelijk structuurplan Antwerpen (afgekort s-RSA) voeden. Anderzijds kan Antwerpen een testcase zijn om te onderzoeken hoe we op grotere schaal kringlopen kunnen sluiten en evolueren naar duurzame, circulaire steden.

STROMEN > UITDAGINGEN > OPLOSSINGEN

Het metabolisme-onderzoek kwam er op vraag van de stad Antwerpen zelf om beter na te denken over de vele stromen in en om de stad. **Acht vitale stromen** kwamen aan bod: energie, water, voedsel, lucht, goederen, materialen, mensen en ‘biota’ (leven). De verkenning van de stromen verliep via spreekuren en diepte-interviews met experts, interne sessies met stadsdiensten, aangevuld met deskresearch en historische analyses. Voor elke stroom werd de infrastructuur, het

gebruik of de functie ervan in kaart gebracht, en de belangrijkste uitdagingen werden beschreven voor de regio, de stad en de straat. Zo werd de overgang gemaakt van feiten en analyses naar uitdagingen en kansrijke opdrachten.

Kansrijke opdrachten spelen vaak in op meerdere stromen tegelijk. Er werden vier thema's uitgelicht die stroom-overschrijdend zijn: **warmte (energietransitie), luchtkwaliteit (gezond leven), circulaire bouwmaterialen (circulaire economie) en drinkwater (klimaatadaptatie)**. Voor die thema's werd er in detail uitgewerkt wat de opgave is, waarom die relevant zijn voor Antwerpen, hoe aan de opgave kan worden gewerkt en wie daarbij betrokken moet zijn.

De evolutie naar een circulaire stad is nog in een pril stadium. Maar ze wordt langzaam tastbaar. In de Inspiratienota voor het nieuwe **Strategisch Ruimteplan Antwerpen** is bijvoorbeeld de 'korte afstandsstad' een belangrijk principe geworden: circulariteit in ondernemen en het beheer van stromen vormen belangrijke aanknopingspunten voor nieuw beleid en concrete stadsprojecten.

STADSDEBATTEN

Bijzonder aan het onderzoeksproject is dat er, aanvullend aan de gebruikelijke expertsessies, ook **publieke 'stadsdebatten'** werden georganiseerd om input te vergaren. Leden van **actiegroepen, administraties** van verschillende niveaus, **bedrijfsmanagers, onderzoekers, studenten, ontwerpers** en geïnteresseerde **burgers** namen deel aan de debatten.

© Frederik Beyens

F. PRODUCTIEVE CIRCULAIRE STEDEN

NAAR CIRCULAIRE STADSECONOMIEËN

CIRCULAIRE (STADS)HAVENS

Onze Vlaamse havens worden weleens de ‘poorten naar onze welvaart’ genoemd of de ‘motor van onze economie’. Deze grote aaneengesloten economische zones zijn door globale marktontwikkelingen in volle transformatie. Het is de verwachting dat ook circulariteit daarbij een belangrijke rol zal spelen. Alle Vlaamse havenbedrijven hebben dan ook circulaire economie hoog op de agenda staan.

Op de Vlaams-Nederlandse regeringstop in 2018 werd een **gedeelde aanpak** bepleit voor de onvermijdelijke **transities** waar de **deltahavens** samen voor staan.

Zowel in verkennend onderzoek ‘[Lage Landen 2020-2100](#)’ als in het kader van de [IABR-2018 + 2020-The Missing Link](#) (International ArchitectuurBiënnale Rotterdam) en zijn Brusselse component ‘[You Are Here](#)’, zijn de **circulaire deltahavens een terugkerend thema**. Er werden daarom vier trajecten uitgezet, gericht op de vier schalen waarop circulaire havens werken: het bedrijf, de stadshaven, de havenregio en het deltagebied (Vlaanderen-Nederland).

WAAROM DOEN WE DIT?

Door decennialang wonen en kantoren voorrang te geven op de maakindustrie, is deze tewerkstellingsmarkt uit de stad verdreven. Als we de stad niet langer bekijken als een geïsoleerde omgeving, maar als onderdeel van een veel ruimere circulaire regio, dienen zich vele kansen aan voor gedeelde winsten op lange termijn. Dit vereist een aanpak die streeft naar een strategische verankering van de productieve circulaire economie. Dat vraagt onder meer om de herintroductie van de maakindustrie in de stad: van manufacturing die de koppeling maakt tussen kennis, innovatie en productie.

1010au, © Antoine Horenbeek

Stadshavens zijn de kades en haveninfrastructuur van de 19e en eerste helft van de 20e eeuw. Ze hebben doorgaans hun havenfunctie verloren, maar precies die gebieden waar stad en haven elkaar ontmoeten, worden weer van groter belang. Want daar kan slim de **koppeling** worden gemaakt tussen de onvermijdelijke **duurzaamheidstransities** en de **breder socialeconomische ontwikkeling** van zowel bewoners als bedrijven in de stad.

[Architecture Workroom Brussels](#) en [1010au](#) brachten het circulair potentieel van de stadshavens in kaart met een **benchmark van 11 Europese stadshavens**: van Antwerpen over Gent tot Hamburg en Le Havre. Daarbij werd gekeken naar de gedeelde kansen, verbindingen en uitdagingen, vertrekkende van de huidige circulaire initiatieven bij de verschillende en diverse stadshavens. De verkenning krijgt vanaf 2020 een vervolg door de opzet van een programmawerking voor collectieve impact.

[DOWNLOAD DE VERKENNING >](#)

F. PRODUCTIEVE CIRCULAIRE STEDEN

NAAR CIRCULAIRE STADSECONOMIEËN

Brusselse Noordrand

De Noordrand is het **gebied ten noorden van Brussel** en beslaat een deel van Brussel en een deel van het Vlaams Gewest. Het is een dynamisch en **complex gebied** met grote ruimtelijke uitdagingen. Er staat een **kluwen aan projecten** op stapel en er zijn veel actoren actief. **Afstemming is daarom nodig.**

Daarom lanceerde het Departement Omgeving met perspective.brussels, provincie Vlaams-Brabant en de OVAM een **Territoriaal Ontwikkelingsprogramma Noordrand**. In dat programma ontwikkelen de belanghebbenden in de regio een gemeenschappelijk ruimtelijk-economisch en maatschappelijk **toekomstperspectief** en **actieplan** voor het gebied, mét oog voor circulaire economie.

Een **concreet deelproject** is de kartering en **analyse van bedrijvigheid** en het potentieel voor **materiaalkringlopen** in de **zone BUDA**. Via een subsidie van Vlaanderen Circulair komt de feitelijke uitwisseling van reststromen in het gebied mogelijks dichterbij. ▶

Kustregio

Omwille van haar bijzondere ligging zal de kust, meer nog dan andere regio's in Vlaanderen, geconfronteerd worden met **demografische veranderingen**, de impact van **klimaatverandering**, de omschakeling naar duurzame energie en de omslag naar een circulaire economie.

Hoe kan de **reconversie** van de **gebouwde omgeving** in de kustgemeenten en het aanpalende hinterland een rol spelen in het aanpakken van deze uitdagingen? Welke rol kunnen ingrepen op de kleinste schaal spelen en hoe hangen ze samen met de kustregio als geheel? Deze en andere vragen werden verkend in het **ontwerpend onderzoek 'Stedelijk Systeem Kust?'**, dat in het kader van het samenwerkingsverband Labo Ruimte werd uitgevoerd in opdracht van het Departement Omgeving, de OVAM, het Team Vlaams Bouwmeester en de Provincie West-Vlaanderen. Het onderzoek leverde o.a. input voor de opmaak van een verdichtings- en reconversiekader binnen Territoriaal Ontwikkelingsprogramma (T.OP) Kustzone. ▶

Oost-Vlaams Kerngebied

Tegen 2050 zal de **regio rond Gent** (het Oost-Vlaams Kerngebied) 15 tot 25% meer inwoners tellen. Aan deze **bevolkingstoename** hangen heel wat uitdagingen vast, op het vlak van (woon)ruimte, mobiliteit en klimaat. Om op deze uitdagingen een antwoord te formuleren, besloten 23 gemeenten in en rond Gent een samenwerking aan te gaan. Hoe kan de demografische groei in die regio worden aangegrepen als kans om (tegen 2050) een duurzame, klimaatbestendige en gezonde leefomgeving te realiseren? OVAM/Vlaanderen Circulair stapte mee in het traject door de circulaire gebiedsambities te verkennen. Wat maakt een gebied 'circulair', welke aanpak en welke activiteiten horen daarbij? En wie neemt welke rol op?

Ook buiten het kerngebied zet de provincie in op **circulaire strategieën**, als een van de pijlers van haar ruimtelijk beleid, klimaatbeleid en economische ontwikkeling. **Lokale besturen** worden gestimuleerd om na te denken wat dit voor hen kan betekenen.

“Geen gesloten kringloop zonder open geesten.”

Walter Tempst, mede-oprichter Plan C, Vlaanderen
Circulair

STUURGROEPPARTNER IN BEELD UNIVERSITEIT GENT

In haar duurzaamheidsvisie stelt de UGent dat ze een toonaangevende kennisinstelling wil zijn voor een toekomst die ecologisch, sociaal en economisch duurzaam is, in een lokale en mondiale context. Hiertoe integreert de UGent duurzaamheid in haar onderwijs, onderzoek en dienstverlening, en implementeert ze duurzaamheid in haar bedrijfsvoering.

Innovatie, talent, het ondenkbare durven te doen: onze troeven voor de circulaire economie.”

Rik Van de Walle - Rector UGent

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Om de transitie naar een circulaire economie mee in gang te trekken, onder tekende de UGent de Green Deal Circulair Aankopen. Hiermee engageerde de UGent zich om bedrijven die meer kennis willen vergaren rond circulaire aankopen te ondersteunen en zelf, binnen de organisatie, pilootprojecten op te starten.

Tegelijkertijd wordt aan verschillende vakgroepen onderzoek verricht naar circulaire economie en staat integratie in het onderwijs op de agenda.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 **Strategische investering** in **interdisciplinair consortium “Urban Waste and Circular Economy”**, met drie nieuwe proffen in de faculteiten Politieke en Sociale Wetenschappen, Ingenieurswetenschappen en Wetenschappen.
- 2 Er worden nieuwe stappen gezet naar een **wegwerp-vrije UGent**: geen flesjeswater in de automaten, alom waterfonteinen, een experiment met herbruikbare saladbowls en soepbekers ... en circulaire bouwmaterialen.
- 3 URBCON is een onderzoeksproject naar **circulair beton**, waar men, naast de gerecycleerde **granulaten**, ook op het niveau van de **bin-der** werkt (demonstratie, aanpassen van de normen ...).

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 **CAPTURE** is een interdisciplinair samenwerkingsinitiatief. Doel is radicale innovaties in **duurzame herwinning van grondstoffen** te versnellen door **samenwerking** met verschillende stakeholders, gericht op valorisatie. ▶
- 2 Samen met communicatiebureau Karakters, UGent-onderzoekers en -beleidsmedewerkers en Stad Gent werd gezocht naar significant duurzamere **alternatieven** voor de typische **(PVC-)signalisatiematerialen**. Dit moet nu de standaard worden. ▶
- 3 Studenten ontwikkelden een **modulair en circulair bouwconcept** uit materialen met een lage milieu-impact: een **mobble**. Dit systeem kan zowel gebruikt worden om flatgebouwen te renoveren als voor de bouw van nieuwe projecten. ▶
- 4 Een eerste **PC-klas** werd ingericht met een 120-tal **in-house refurbished toestellen**. Zo krijgen onze toestellen een verlengd leven. Afgedankt IT-materiaal wordt via een VLIR-UOS-project geschonken aan Cuba.
- 5 Met enkele **zichtbare producten** wordt **C2C in de kijker** gezet: C2C kuisproducten, meubilair in de Green Hub, fietstassen, pennenzakken, hangmatten ... gemaakt van afgedankte banners, herbruikbare bekken ...

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

VLAAMSE CONFEDERATIE BOUW

Met meer dan 10.000 lid-bedrijven, is de Vlaamse Confederatie Bouw de meest representatieve beroepsorganisatie voor de bouwsector in Vlaanderen. Wij vertegenwoordigen grote bouwbedrijven, KMO's en zelfstandigen binnen diverse bouwberoepen, zoals aannemers, uitvoerders infrastructuurwerken, wegenbouwers, voltooiings- en installatiebedrijven.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De Vlaamse Confederatie Bouw zet al jarenlang haar schouders onder een waterdichte kringloop van bouwmaterialen en grondverzet in Vlaanderen om veilige, gerecycleerde materialen in de bouw te verzekeren. Onze tagline 'bouw, energie en milieu' vindt haar weerslag in vele initiatieven, zoals kwaliteitsvol grondverzet en de selectieve tracering van sloop- en bouwafval als grondstof voor nieuwe toepassingen.

Daarnaast faciliteren wij de toegankelijkheid en kwaliteit tot deze materialen via Tracimat en Werflink. Circulair bouwen groeit stilaan uit tot de maatstaf en daarom is de VCB mede initiatiefnemer van de Green Deal Circulair Bouwen. In de toekomst zetten we bovendien in op een doorgedreven urban mining om ook andere sectoren te kunnen voorzien van gerecycleerde bouwmaterialen en de circulaire economie naar the next level te helpen.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 Opzetten van een **Label Circulair Gebouw**. Een methodologie en **erkenning** van circulaire aanpak en realisaties van gebouwen door de betrokken ketenpartners. ▶
- 2 Interreg 2 Zeeën Project **Circular Bio-based Construction Industry**, waarin we samen met aangrenzende landen werken aan een integrale aanpak en systematiek voor integratie van bio-based bouwmaterialen in circulaire bouwprojecten. ▶
- 3 Interreg NWE Project Facilitating the **Circulation of Reclaimed Building Elements**. Ontwikkeling van een methodiek voor inventarisatie, afbraak, digitale aanbidding en publieke aanbesteding van herbruikbare bouwelementen. ▶

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 **Tracimat** attesteert een **selectief sloopproces** en waarborgt de traceerbaarheid van afvalstoffen die vrijkomen tijdens de sloop/afbraakwerken. Dit resulteert in zuiverder afvalstromen die hoogwaardigere recyclage mogelijk maken. ▶
- 2 **Grondbank**, een **traceringssysteem voor uitgegraven grond**. De organisatie ondersteunt alle actoren bij grondverzet, verzorgt aflevering van bodembeheerrapporten en biedt oplossingen voor praktische problemen bij grondwerken. ▶
- 3 **Werflink** is het online deelplatform waarop **bouwbedrijven** en werven in België onderling hun **overschotten** van materieel en materiaal, niet gebruikt of boventallig gereedschap, vracht- en opslagruimte kunnen **delen, verhuren en verkopen**. ▶
- 4 Het Interreg project **HISER** onderzoekt oplossingen (technologisch en niet-technologisch), gericht op een **hoogwaardige terugwinning van grondstoffen uit bouw en sloop**, vanuit een circulaire aanpak en over de gehele waardeketen. ▶
- 5 Het **Asbestcharter voor Dakaannemers** bevat een leidraad en geconformeerde manier van werken bij de aangesloten dakaannemers, in lijn met de milieu- en werkgeversverplichtingen, met als doel een asbestveilig Vlaanderen in 2040. ▶

“

De bouwsector is een voortrekker van de circulaire economie in Vlaanderen.”

Marc Dillen, Directeur-generaal VCB

5/ OPEN CALL

IN DIT HOOFDSTUK

- A. EXPERIMENTEREN IN DE CE
- B. BREED ZAAIEN
- C. FINANCIIEEL
- D. OUTPUT(S)

A. EXPERIMENTEREN IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

In 2017 en 2018 kon Vlaanderen Circulair met de Open Call 135 circulaire economieprojecten financieel ondersteunen. Op het moment van schrijven loopt de beoordeling van de derde call 2019, waarvoor we alvast 266 projectvoorstellen ontvingen.

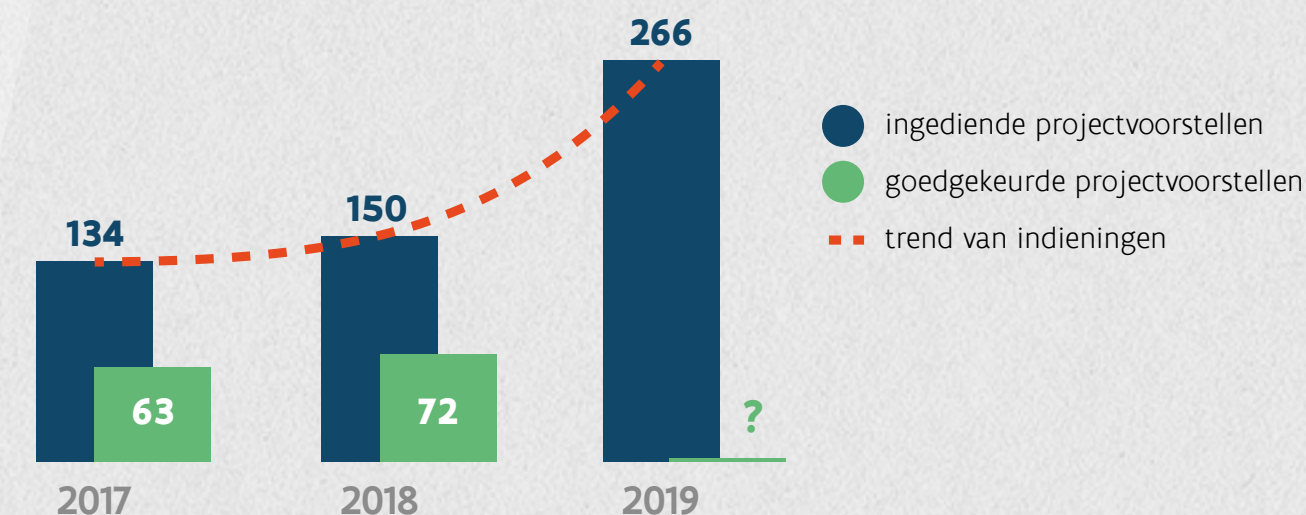
Door marktfalen (risico's, en een lineair psychologisch, economisch, fiscaal en normerend kader) komen innovatieve circulaire concepten soms maar moeilijk op dreef. Dat willen we een duwtje geven door experimentele projecten financieel te ondersteunen.

Met de Open Call doen we ook aan praktijkonderzoek: we laten dingen uitproberen op het terrein en capteren de lessen over de drempels en drivers waarop ze stuiten. Met die kennis kunnen we het beleid gefundeerd (laten) bijsturen en extra inzetten op specifieke hefbomen.

WAAROM DOEN WE DIT?

Door marktfalen (risico's, en een lineair psychologisch, economisch, fiscaal en normerend kader) komen innovatieve circulaire concepten soms moeilijk op dreef. Dat willen we een duwtje geven door experimentele projecten financieel te ondersteunen. Tegelijk willen we leren uit de praktijk. De theorie over de voordelen en principes van de circulaire economie zijn immers al uitvoerig beschreven, maar de lessen uit de harde realiteit ontbreken nog vaak. Met de Open Call bieden we organisaties de kans om veiliger te experimenteren en capteren we lessen over de drempels of *drivers* waarop ze stuiten. Met die kennis kunnen we het beleid gefundeerd (laten) bijsturen.

Aantal projectvoorstellen: ingediend en goedgekeurd 2017-2019

Tot dusver gefinancierd (2017-2018):

135 projecten

Financiering ter waarde van:

11 miljoen euro

Grafiek: het aantal ingediende projectvoorstellen zit jaar na jaar in de lift.

B. BREED ZAAIEN

Beeld: Lancering Struviet-installatie in de Kruidfabriek © Aquafin

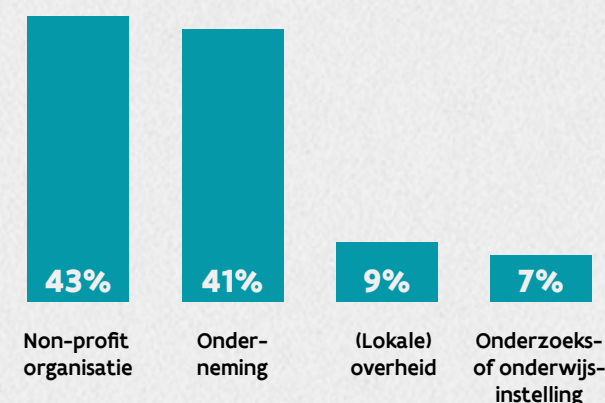
[DOWNLOAD HET OVERZICHT VAN ALLE PROJECTEN](#)

De Open Call mikte bewust op een hoog aantal en een thematisch breed scala aan initiatieven.

De achterliggende motivering is:

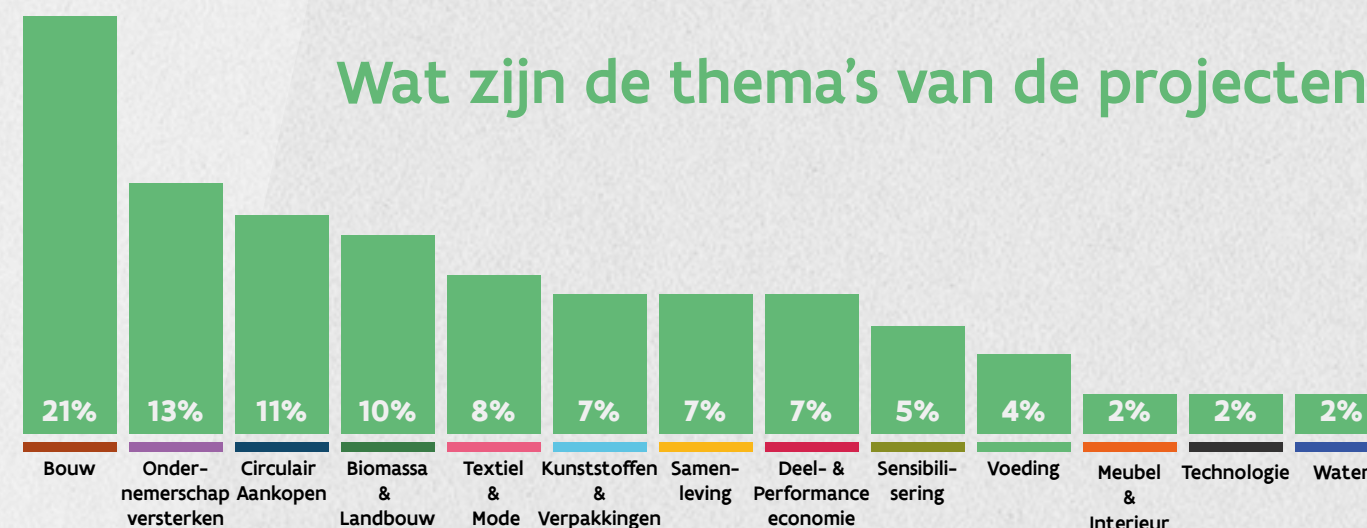
1. **risicospreiding:** door veel middelgrote projecten te ondersteunen in plaats van enkele erg grote, verhogen we de kans op successen. Als we meer bloemen zaaien, is de kans groot dat we eindigen met meer bloeiers.
2. **democratisering van de transitie:** (1) door geen actoren of thema's a priori uit te sluiten en (2) door een laagdrempelige procedure te hanteren, willen we iedereen, van kmo over vzw tot lokaal bestuur, aanmoedigen met circulaire economie aan de slag te gaan. En zo een maatschappij-brede transitie concreet maken.

Wie zijn de indieners?

43% van de indieners is **non-profit**, 41% is **onderneming**. Lokale overheden (9%) en onderzoeks- of onderwijsinstellingen (7%) hebben de weg naar de Open Call-subsidies voorlopig minder goed gevonden. (NB: sectorfederaties rekenen we onder non-profit.)

Wat zijn de thema's van de projecten?

Eén op vijf van de gefinancierde projecten is **bouw-gerelateerd**: het gaat van testen van innovaties, over nieuwe businessmodellen tot deelplatformen uitrollen ...

Daarna volgen projecten die **circulair ondernemerschap** willen **versterken**. Dit zijn vaak trajecten die ondernemers op sleeptouw nemen om hun bedrijf meer circulair te maken.

De derde grote groep zijn de **circulaire aankoopprojecten**. Dit zijn experimentele projecten in het kader van de Green Deal Circulair Aankopen die een beperkte subsidie kregen.

C. FINANCIËEL

Beeld: MAAKbar Leuven

De subsidiëring van de projecten bestaat uit drie delen:

- 1. projecten ‘stad en ondernemen’;
- 2. projecten ‘circulair aankopen’;
- 3. herkansingsprojecten ‘stad en ondernemen 2017’.

Deze laatste groep bevat projecten die in de eerste ronde net niet goed genoeg bevonden werden, maar na herkansing en herbeoordeling alsnog subsidies kregen in 2018.

In totaal werd **10,9 miljoen euro** geïnvesteerd in 2017 en 2018. Voor 2019 werd nog eens een kleine 5 miljoen euro toegezegd.

Het **gemiddelde subsidiebedrag** is 89.000 euro (maximum: 100.000 euro) voor een **projectbudget** van gemiddeld 136.000 euro. De cofinanciering van indieners bedraagt gemiddeld 29% (minimum: 20%).

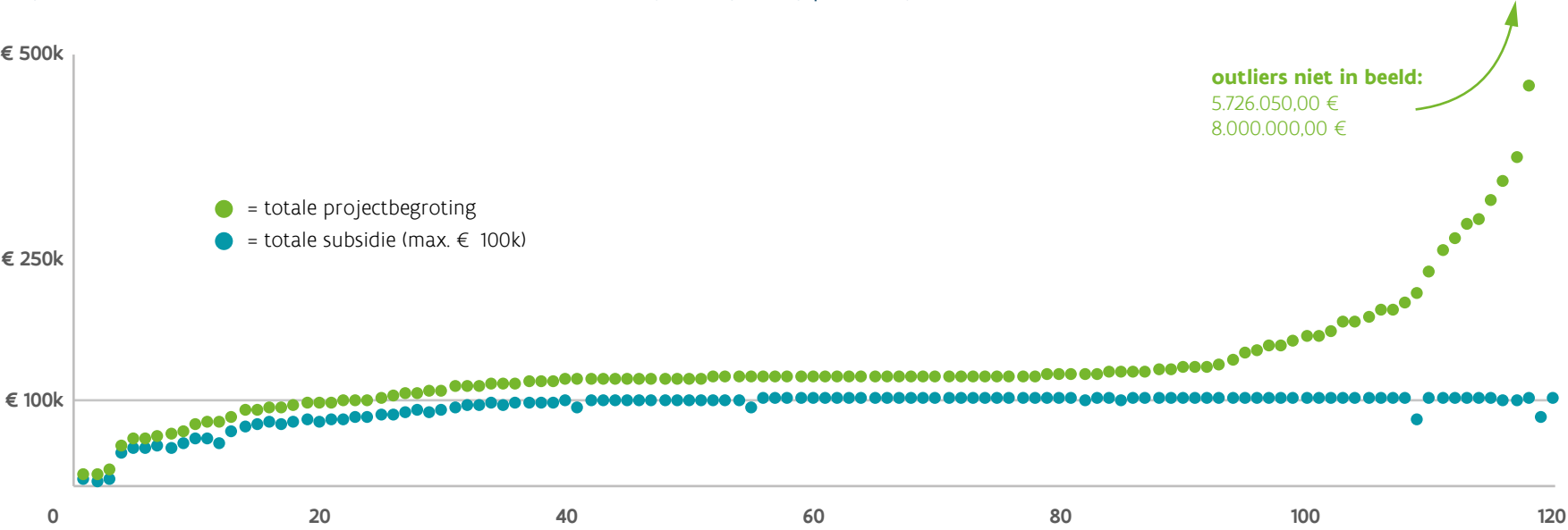
Dit zijn de cijfers zonder Call Aankopen en twee bijzondere outliers met een uitzonderlijk hoog projectbudget.

Wat is het budget?

		# projecten	budget
2017	stad & ondernemen	52	4.588.249,31 €
	aankopen	11	209.110,00 €
2018	herkansingen 2017	15	1.455.365,56 €
	stad & ondernemen	53	4.656.044,38 €
	aankopen	4	65.255,00 €
		135	10.974.024,25 €

Middelgrote projecten gefinancierd

Regel: max 100.000 euro subsidie, voor max. 80% van de projectbegroting | 120 projecten Stad en Ondernemen

D. OUTPUT(S)

Beeld: lancering van COSH!

Hoewel de projecten onderling erg verschillend zijn, hebben we een typologie doorgevoerd van soorten outputs die we mogen verwachten:

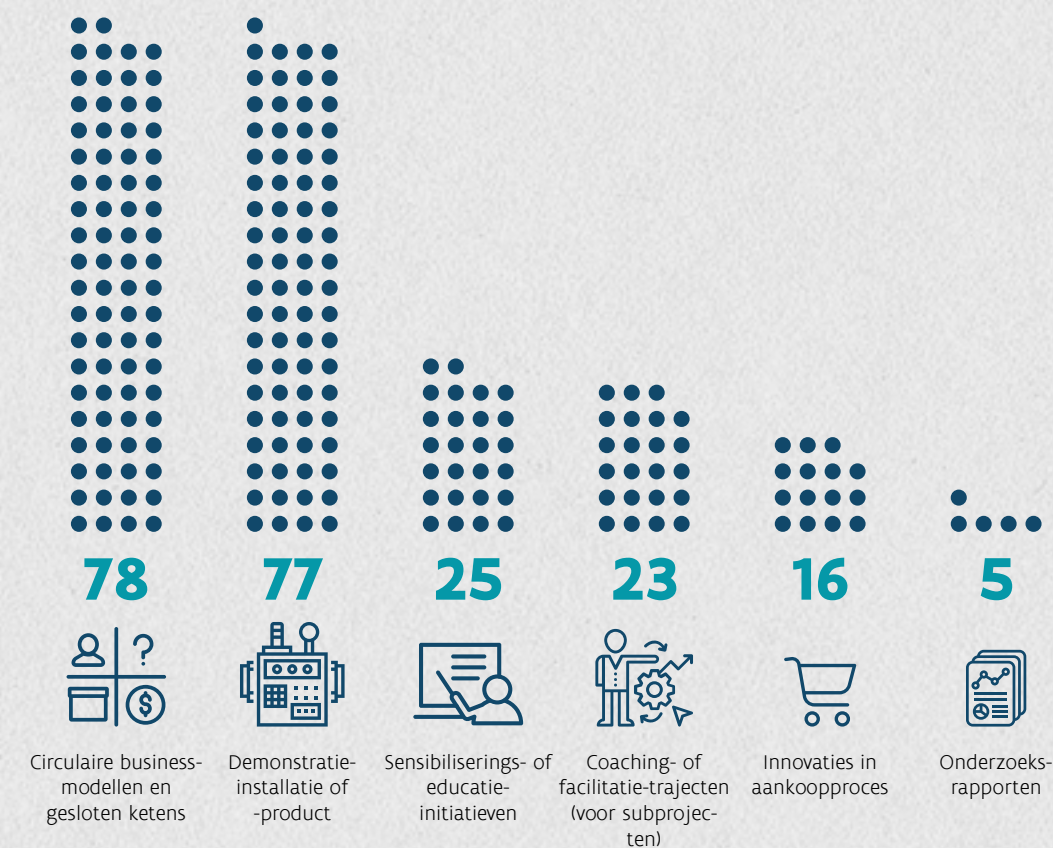
- **78 circulaire businessmodellen en gesloten ketens:** dit zijn projecten waarbij partners op zoek gaan naar vormen van structurele samenwerking, nieuwe markt-offerings uittesten, innovaties in een gesloten keten plaatsen ...
Bijvoorbeeld: Eco-Oh onderzoekt of het zitbanken kan aanbieden als een dienst bij lokale besturen.
- **77 demonstratie-installaties of producten:** dit zijn projecten die theoretische en technologische kennis omzetten in een functionerende installatie op het terrein. Deze projecten gaan meestal ook gepaard met een circulair businessmodel, waarbij leveranciers en afnemers betrokken worden.
Bijvoorbeeld: Aquafin plaatst een struvietinstallatie op de site van de Kruitfabriek in Vilvoorde.
- **25 sensibiliserings- of educatie-initiatieven:** dit zijn projecten die voor hun 'achterban' educatieve en sensibiliserende activiteiten opzetten. Samen gaan de stakeholders op zoek naar wat circulaire economie voor hen betekent.
Bijvoorbeeld: AGORIA verhoogt met Circular Bytes onder haar leden de kennis over de kansen van digitalisering voor de CE. Het project informeert en maakt matches tussen bedrijven.

- **23 coaching- of facilitatietrajecten (voor subprojecten):** dit zijn projecten die voor een specifieke set subklanten of -projecten (gekozen via een oproep bv.) coaching organiseren in de richting van circulaire businessmodellen.
Bijvoorbeeld: VITO begeleidt met Expeditie Circulair vier bedrijven om uit te zoeken hoe ze hun circulair idee tot een businesscase kunnen laten uitgroeien.
- **16 innovaties in aankoopproces:** dit zijn de projecten die in het kader van de Green Deal Circulair Aankopen werden gefinancierd om innovatieve aankoopprocessen te faciliteren.
Bijvoorbeeld: ZORG Leuven bouwt circulariteit in in de raamovereenkomst voor duurzame huur en onderhoud van linnen en werkkledij.
- **5 onderzoeksrapporten:** dit zijn projecten die theorie omzetten in toegepaste/toepasbare kennis en hierover rapporteren.
Bijvoorbeeld: Econocom onderzoekt de knelpunten en kansen voor financiering van pay-per-use modellen en test de inzichten in een concrete financieringscase uit.

NB1: alle projecten zijn verplicht publiek te communiceren over hun resultaten. Disseminatie of PR is dus geen project-output-categorie op zich.

NB2: veel projecten leveren verschillende outputs tegelijk.

Verwachte outputs Open Call 2017-2018

“Mijn bedrijf heeft dringend concurrentie nodig.”

Didier Pierre – Nearly New Office Facilities

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

VITO

VITO is een toonaangevend, internationaal onderzoeks- en adviescentrum. Het reikt kennis en technologische innovaties aan die de transitie naar een duurzamere samenleving faciliteren. Dit doen we op het vlak van energie, chemie, materialen, gezondheidstechnologie en landgebruik. Wij verbinden verschillende partijen in een duurzame waardenketen.

“Nu circulaire economie mainstream wordt, is het belangrijk om een kritisch debat te voeren.”

Karl Vrancken, Onderzoeksleider duurzame materialen

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Voor de transitie naar een circulaire economie zal de manier waarop wij leven moeten veranderen. Het zal tot nieuwe interactiepatronen tussen mensen leiden en de manier waarop wij producten produceren, bezitten, gebruiken en hergebruiken veranderen. Samen met onze partners, de industrie en overheden willen wij de drijfveer zijn van deze transitie in Vlaanderen en Europa, in connectie met de wereld.

Als onderzoeksorganisatie ontwikkelen we actief nieuwe technologieën om de circulaire economie te helpen realiseren. Daarbij kijken we verder dan de recyclage en het hergebruik van afvalmaterialen. Denk aan nieuwe businessmodellen, ontwikkeling van innovatieve materialen, modellen voor materiaalbeheer, vernieuwende kaders voor overheidsbeleid ...

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 VITO trekt samen met WTCB, UHasselt en VUB de **Proeftuin Circulair Bouwen**, die deel uitmaakt van de Green Deal. We begeleiden transitiegerichte **experimenten** en voeren onderzoek uit naar **selectieve sloop** en **modulair bouwen**. ▶
- 2 In het Horizon 2020-project Circusol ontwikkelt VITO een bedrijfsmodel voor de **leasing van zonnepanelen en batterijen**. Samen met internationale partners brengen we dit model in de praktijk in wijken en bedrijven. ▶
- 3 De productie van cement is energie-intensief en zorgt voor een hoge uitstoot van CO₂. VITO ontwikkelt **technologie** en duurzame **bouwmaterialen** voor de **‘vergroening’ van de betonsector**: cementvervangers en gerecycleerde granulaten.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 VITO ontwikkelt **nieuwe bouwmaterialen** op basis van minerale industriële afvalstromen. Een goed voorbeeld is Carbstone, een CO₂-negatieve bouwsteen op basis van metaalslakken, met CO₂ als binder. ▶
- 2 We ondersteunden in **Expeditie Circulair** ondernemingen bij circulaire **businessexperimenten**. Door procesbegeleiding, expertise en netwerking ontstond een blauwdruk waar bedrijven mee aan de slag kunnen. ▶
- 3 VITO brengt leidende internationale organisaties samen in een dialoog rond technologische noden voor de circulaire economie. In de jaarlijkse **G-STIC-conferentie** wisselen we leerlessen uit rond digitale innovatie. ▶
- 4 We ondersteunen het Vlaams en Europees beleid bij het ontwikkelen van **indicatoren voor circulaire economie** en de introductie van **beleidskaders**. Dit geeft inhoud aan publicaties van de OVAM en het Europees Milieu Agentschap.
- 5 Het Europese Horizon 2020-project **‘Building As Material Banks’** (BAMB) bracht 15 partijen van over heel Europa samen met één doel: een **systeemomslag in de bouwsector** mogelijk maken door circulaire oplossingen te ontwikkelen. ▶

Agentschap Innoveren & Ondernemen is het aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor alle ondernemers in Vlaanderen. Wij stimuleren en ondersteunen innovatie en ondernemerschap en dragen bij aan een gunstig ondernemersklimaat.

“**Circulaire economie is sterk aanwezig in de VLAIO portfolio. Dit nog meer zichtbaar maken is voor ons een prioriteit.**”

Mark Andries - Administrateur-generaal VLAIO

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Agentschap Innoveren & Ondernemen heeft een voortrekkersrol in het stimuleren van duurzaam en circulair ondernemen in Vlaanderen. Wij zetten hiervoor in op vier acties:

1. verlenen van subsidies;
2. adviesverlening op maat;
3. het faciliteren van een netwerk van dienstverleners;
4. en het creëren van de juiste omgevingsvoorwaarden.

Steunmaatregelen zoals de ecologiepremie, maar ook onze andere subsidies zoals bijvoorbeeld KMO groeisubsidies en innovatiesteun kunnen perfect aangewend worden om de overstap te maken naar een circulair(e) productie(proces).

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 In het kader van de Visie 2050 zullen wij de **samenwerking** vanuit de transitie **Industrie 4.0** met de transitie naar een circulaire economie **versterken**.
- 2 Bij de vernieuwing van onze **ondernemersbegeleiding** voorzien we ook **ruimte** om hen te **informer**en, **adviseren**, **coachen**, **netwerken** rond het thema circulaire economie. Ook maken we in onze werking **innovaties meer toegankelijk** voor alle ondernemingen.
- 3 In lijn met de permanente zorg voor optimalisatie van onze instrumenten, zullen we de **mogelijkheden voor ondersteuning** van circulaire economie **in beeld** houden.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 In 2018 startte VLAIO een opdracht om de **speerpuntclusters** te ondersteunen bij de opzet en de uitwerking van **projecten** in de transitiedomeinen Industrie 4.0, **Circulaire Economie**, Energie en Mobiliteit. Daarnaast screenen we jaarlijks met Vlaanderen Circulair de **projectportfolio** van de clusters om een aantal **frontrunnersprojecten** extra onder de aandacht te brengen. ▶
- 2 VLAIO ondersteunt en stimuleert ondernemerschap via **structurele partnerschappen** waarbij verschillende organisaties uitdagingen aanpakken. In overleg met deze partners werd **in hun aanbod extra aandacht** gegeven aan het thema circulaire economie.
- 3 VLAIO zet circulaire economie op de kaart in zijn **bedrijventerreinmanagement**. We ondersteunen bijvoorbeeld projecten op het vlak van uitwisseling/hergebruik van **water, energie, warmte en materialen**. Daarnaast ijveren we ook voor een zorgvuldiger, 'verweven' en meer circulair **ruimtegebruik** op bedrijventerreinen.
- 4 Vlaanderen Circulair gaf een **opleiding** circulaire economie aan ons team van bedrijfsadviseurs. Team Bedrijfstrajecten versterkte ook de samenwerking met Vlaanderen Circulair. We **wisselen kennis uit** en we **begeleiden** enkele bedrijven met hun aanvraag voor steun. ▶
- 5 Via een **interne werkgroep circulaire economie** maken wij het thema circulaire economie intern zichtbaar en stimuleren we de kennisdeling. Vlaanderen Circulair is lid van deze werkgroep. Een output van deze werkgroep wordt een **brochure** rond de mogelijke **steunmaatregelen** voor projecten in de circulaire economie (publicatie eind 2019).

6/ MARKETING & COMMUNICATIE

A. PRODUCTEN EN KANALEN

& onderhoudsjobs

Het begrijpelijk en enthousiasmerend uitleggen van de circulaire economie is een constante in de werking van Vlaanderen Circulair. Daartoe ontwikkelen we –naast de projectspecifieke communicatie die je elders in dit verslag al terugvond– algemene communicatieproducten. We werken ook voortdurend aan onze aanwezigheid op sociale media. Een kort overzicht.

Ons online bereik

Website (excl. subsites)
4,7k bezoekers/maand

Twitter
CirculFlanders: 3,9k
OVAM_Ecodesign: 1,4 k

Facebook
vlaanderencirculair: 2,7k
ovamecodesign.link: 1,9k

Instagram
circular.flanders: 1,4k
ovamecodesign.link: 650

LinkedIn
Vlaanderen Circulair-groep: 1,3k
GDCB-groep: 500
GDCA-groep: 400

EVENTS

Met sfeervolle en inspirerende events zoals onze Community Night brengen we circulaire denkers en doeners samen. We organiseren matchmaking-sessies om het netwerken extra gemakkelijk te maken.

TOOLS

We ondersteunen de voor circulaire mode en textiel, The Circulator voor businessmodel-ontwikkeling en bouwden het CE Kompas, een oriënterende checklist voor projecten.

INFOGRAFIEKEN

Jobs in de circulaire economie

Ook nieuw potentieel voor lokale kortgeschoolde jobs?

Als vurige adepten van visuele communicatie investeren we voortdurend in de ontwikkeling van infografieken. Enkele van onze grafieken zijn internationale greatest hits geworden.

VIDEO'S

We publiceren regelmatig eigen video-content op onze sociale media: case-filmpjes over circulaire projecten, ecodesign-winnaars, steunpunt-onderzoekers die hun project toelichten ...

PODCASTS

Het product dat de wereld verandert

OVAM >

[Details](#) [Beoordelingen en recensies](#) [Gerelateerd](#)

Van de provider

Er zijn een pak producten die de wereld veranderen. In deze podcast duiken we samen met de ontwerpers ervan in die producten en in hoe zij naar ecodesign kijken. Dit is een Podcast van de OVAM, een Vlaamse overheidsdienst die ervoor zorgt dat we in Vlaanderen op een duurzame en milieuvriendelijke manier omgaan met afval, materialen en bodem. Die reeks maakt deel uit van de OVAM Ecodesign Awards voor studenten. Ben je student en een product aan het ontwerpen dat de wereld zal veranderen? Surf naar www.hetproductdatdewereldverandert.be en kom alles over deze wedstrijd te weten.

#	NAAM	LENGTE	UITGEGEVEN	OMSCHRIJVING	POPULARITEIT	PRIJS
1	HENST & Lotte Philip...	34 min	22 jun 2019	Tom Duhoux is oprichter en be...		Download
2	Glenn Verhaeghe & T...	25 min	4 jun 2019	Jonas richtte in 2018 Too Good...		Download
3	Robbette & OVAM	22 min	14 mei 2019	Podcast #7 - Duurzaamheid op...		Download
4	Studio Segers	26 min	17 jul 2018	Studio Segers won in zijn bijna...		Download
5	Glimps & Kabas	26 min	4 jul 2018	In deze aflevering maak je kenn...		Download
6	Nearly New Office F...	28 min	13 jun 2018	Podcast #3 - Circulair Design ...		Download
7	Francesca Ostuzzi (...)	21 min	23 mei 2018	Podcast #2 - Open ended dest...		Download
8	Dopper & Mobit	21 min	9 mei 2018	Podcast #1 - Duurzame produc...		Download
9	Bright: Bie Noël	24 min	24 apr 2018	Podcast #1 - Duurzame mode l...		Download

Ecodesign by OVAM maakte een reeks podcast-afleveringen 'Het product dat de wereld verandert'. Elke episode biedt een interview met bevlogen ontwerpers.

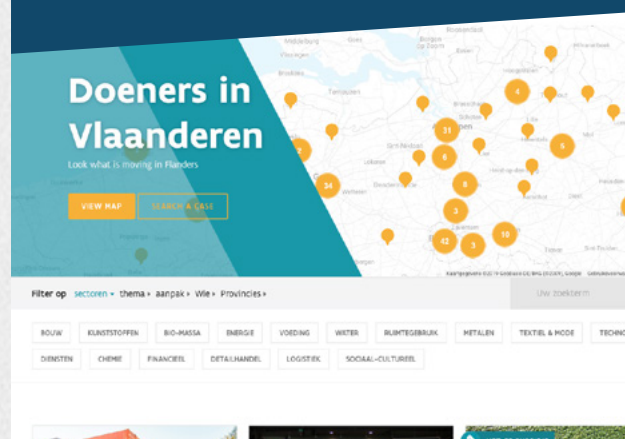

A. PRODUCTEN EN KANALEN

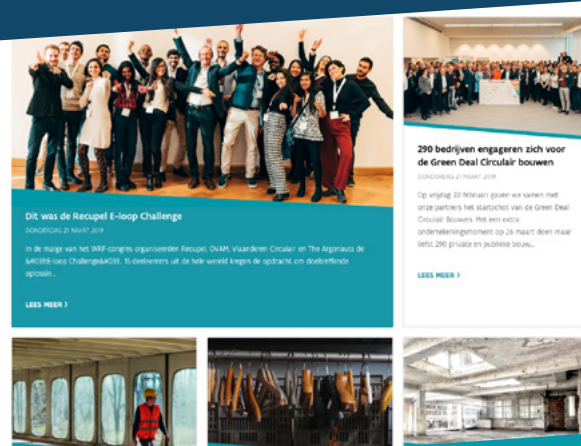
Het begrijpelijk en enthousiasmerend uitleggen van de circulaire economie is een constante in de werking van Vlaanderen Circulair. Daartoe ontwikkelen we –naast de projectspecifieke communicatie die je elders in dit verslag al terugvond– algemene communicatieproducten. We werken ook voortdurend aan onze aanwezigheid op sociale media. Een kort overzicht.

CASE DATABANKEN

We onderhouden een [ecodesign case-databank](#) en [tweetalige databank van circulaire initiatieven in Vlaanderen](#).

BLOGS

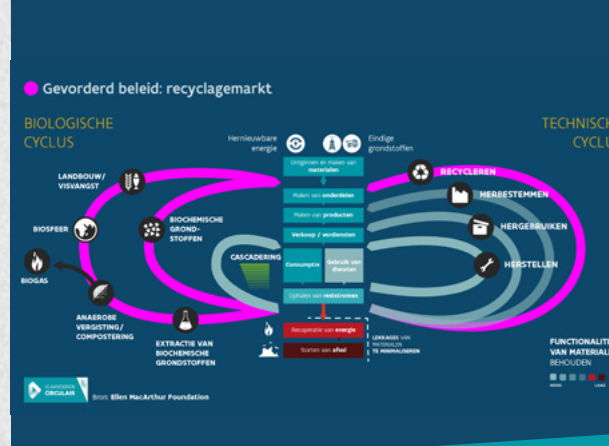
Regelmatig publiceren we blog-artikelen op onze websites: [interessante case verhalen](#), [ecodesign highlights](#) of [nieuws en interviews](#) uit het onderzoekssteunpunt.

NIEUWSBRIEVEN

Ongeveer maandelijks zenden we een verzorgde nieuwsbrief uit naar 2.300 (GDPR-proof) abonnees. Ook met het CE Center zenden we per kwartaal een nieuwsbrief naar zo'n 1.200 adressen.

SLIDESHOWS

We ontwikkelden een set van standaard-slides en -presentaties om de circulaire economie bevattelijk uit te leggen. Inclusief ingesproken tekst. We bieden het materiaal op vraag aan.

B. LOKET: DIENSTVERLENING OP VRAAG

Naast ons aanbodgericht werk leveren we heel wat inspanningen om vragen ‘uit het veld’ te beantwoorden. Dat gaat van een simpel telefoongesprek tot een lezing op een event. Regelmatig zien we dat eerste kennismakingen uitvloeien in een blijvende samenwerking of ondersteuning. Het loket is het begin van een ‘funnel’ naar meer.

Inkomende e-mails: we krijgen elk jaar zo’n 260 inhoudelijke vragen per mail binnen (cijfer gebaseerd op nauwkeurige registratie in de eerste 8 maanden van 2019). Dat zijn mails die we niet zelf ‘uitgelokt hebben’: ze gaan niet over de GDCA, GDCB, Open Call, vragen om aanpassingen of toevoegingen in onze communicatie, spontane sollicitaties of telefoonoproepen. Deze mails krijgen steeds een opvolging in het team en leiden soms tot een adviesgesprek.

Adviesgesprekken: medewerkers van het operationeel team staan samen zowat 10 keer per maand mensen gratis te woord. Het zijn vaak bedrijven of mensen die op zoek zijn naar inspiratie, oriëntatie of ondersteuning bij hun circulaire plannen die aankloppen. De gesprekken vinden meestal op kantoor plaats, maar kunnen ook videogesprekken zijn. Wanneer nodig kunnen we daarbij steeds een beroep doen op experts van OVAM om beleidstechnische vragen te beantwoorden.

Presentaties/lezingen: Vlaanderen Circulair blijft een graag geziene gast op tal van events. Van studiedagen over sectorevents tot internationale congressen: overal verkondigen we de boodschap van de circulaire economie. Goed voor gemiddeld zo’n 66 optredens per jaar voor een binnenlands publiek en 28 per jaar voor een internationaal publiek.

Dienstverlening in cijfers

E-mail:
inhoudelijke vragen
beantwoorden

260
per jaar*

*Cijfers **exclusief** mails omtrent GDCA, GDCB, Open Call, inhoud op website, spontane sollicitaties, telefoonoproepen

Adviesgesprekken:
face to face
te woord staan

110
per jaar**

** Raming op basis van partiële agenda-telling

Presentaties/lezingen:
bijdrages leveren
aan events/studiedagen

66
per jaar
binnenlands
publiek***

28
per jaar
buitenlands
publiek

*** Raming op basis van aantal unieke ppt- en speech-bestanden per jaar

C. IN DE PERS

De pers weet ons ook te vinden voor duiding bij de circulaire economie in Vlaanderen. We zien ook dat met de Open Call gesubsidieerde projecten met de pers communiceren en daarbij de steun van Vlaanderen Circulair vermelden. Een greep uit de artikels.

- **Studio's klikken als legoblokjes in elkaar**
Het Nieuwsblad
- **Roeselaarse babytheek in de maak**
Het Laatste Nieuws
- **Duurzaam winkelen met behulp van Cosh!**
FashionUnited
- **Babyspullen kan je voortaan ook uitlenen. "Die spullen kosten een bom geld en je hebt ze maar even nodig"**
Het Laatste Nieuws
- **230 bedrijven en overheden ondertekenen charter Circulair Bouwen**
Het Laatste Nieuws
- **Circulaire economie is een blijver**
MO
- **Vervuiling en leegstand maken plaats voor circulair labo**
Het Laatste Nieuws
- **Slecht nieuws: België lijdt aan zware waterstress**
MO
- **Green Deal leidt bouw binnen in tijdperk van de circulaire economie**
Bouwkronek
- **Samen naar een gesloten circulair circuit**
Smart Media Agency
- **"Wij willen een duurzaam alternatief voor Bol.com zijn"**
ATV
- **Zwaar vervuilde site in centrum van de stad krijgt groot plein als blikvanger**
Het Nieuwsblad
- **Vlaamse circulaire-economieprojecten uit de startblokken**
Bouwkronek
- **Minder en efficiënter gebruik van de wagen kan uitstoot met 35 procent doen dalen tegen 2030**
MO
- **OVAM: "Focus op terugdringen CO2-voetafdruk ligt te eenzijdig op energieverbruik"**
DVO - iTel
- **Twintig Gentse winkels starten met statiegeld-beker**
De Morgen
- **Veelbelovend onderzoek naar eendenkroos in velderbrokken**
Landbouwleven
- **Nieuwe online tool moet duurzaam shoppen in ons land makkelijker maken**
Het Laatste Nieuws
- **Is HNST de meest duurzame jeans? 'Tegen transparantie is geen modelabel opgewassen'**
MO
- **Hier krijgt een plasje van mannelijke bezoekers een tweede leven**
Het Nieuwsblad
- **Urine van mannelijke Kruitfabriek-bezoekers kan achteraf dienen om de kruidtuin te besproeien**
Het Nieuwsblad
- **Deze architecten vormen lokale aarde, klaar voor de afvalberg, om tot bouwstof**
MO
- **Duurzame routeplanner COSH! krijgt subsidie**
Retail Detail Belgium
- **Circulair bouwen als 'next level' in duurzaam ontwerpen**
Bouw & Wonen
- **Koplopers in circulair bouwen, lichtpunten in het groene duister**
MO
- **'We leggen ons niet neer bij de ellende'**
MO
- **Billie, de plasticbeker tegen wegwerp**
De Standaard
- **Makelarij voor het eerst helemaal open tijdens Tongerse Helden**
Het Belang van Limburg
- **Tongeren: Ambiorixkazerne Tongeren wordt een plek om duurzaam te ondernemen**
Limburgnieuws.be
- **Edo Collective: "We willen een business model uitbouwen dat zelfsturend en zelfondersteunend is"**
FashionUnited
- **Catalisti: matchmakers van de circulaire chemie**
MO
- **Meester, hoe breng je verandering in het onderwijs (over circulaire economie)?**
MO
- **Varkenshouder Tim Keyzers wint derde Ivan Tolpe-prijs**
Landbouwleven
- **Pro Natura: groene, sociale vingers sluiten kringlopen**
MO
- **Werflink is online matchmaker richting circulaire bouweconomie**
Bouw & Wonen
- **Totaalplaatje realiseren met NPirriK**
Landbouwleven
- **'De stad van de toekomst zal circulair zijn of niet zijn'**
Knack.be
- **Limburg bouwt nieuwe oefenhal provinciale veiligheidsschool**
Bouwkronek
- **Pami zet volop in op circulaire economie**
OfficeRepublic
- **Overheden geven circulaire economie een duw in de rug**
Trends
- **De circulaire economie vindt onvoldoende geld**
Trends
- **Hoe de circulaire economie langzaam maar zeker de norm wordt**
Trends
- **Ruim 130 bedrijven en organisaties omarmen circulaire economie**
Kanaal Z
- **De #klimaatraad: #decirculair - Brigitte legt uit waarom vuilbakken overbodig worden**
Canvas.be
- ...

“Als we wachten op het moment
dat alles, maar werkelijk alles klaar
is, zullen we nooit beginnen.”

Ivan Turgenev, Russisch schrijver

STUURGROEPPARTNER IN BEELD VLAKWA + VMM

Het VLAKWA is het onafhankelijke intermediair actief voor de integrale waterketen en staat voor een geïntegreerde aanpak met internationale connectiviteit, samenwerking, kennisopbouw en -uitwisseling.

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) is een agentschap van de Vlaamse overheid en richt zich op proper water, zuivere lucht, klimaatadaptatie en milieurapportering.

“
Simultaan materiaal- en
waterkringlopen sluiten.”

Bernard De Potter, Administrateur-Generaal van de VMM

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Het Vlaams Kenniscentrum Water wil bijdragen aan de vergroening van de economie en de socio-economische ontwikkeling van Vlaanderen. Daartoe reiken we vraaggedreven, innovatieve oplossingen voor duurzaam gebruik en hergebruik van water aan en versnellen we de valorisatie van deze oplossingen. En dit alles op basis van netwerking en multistakeholder-samenwerking.

De Vlaamse Milieumaatschappij speelt een cruciale rol in het integraal waterbeleid. Ze meet en controleert de kwantiteit en kwaliteit van water, beheert watersystemen, int een heffing op watervervuiling en op grondwaterwinning, adviseert over omgevingsvergunningen en zorgt voor de planning van en toezicht op de zuiveringsinfrastructuur. De VMM vervult de taak van regulator voor leidingwater.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

- 1 We **stimuleren** maximaal het **hergebruik van water** bij de bedrijven/landbouwsector en zetten in op het gebruik van alternatieve waterbronnen zoals hemelwater.
- 2 We bouwen een **living lab** uit voor innovatie concepten en een **robuust watersysteem**. We ondersteunen dit via correcte **juridische kaders** en gepaste **economische prikkels**.
- 3 We zetten in op **klimaatadaptatie** en geven uitvoering aan het **actieplan droogte en wateroverlast**. We realiseren een duurzaam watersysteem door in te zetten op slimme technologie, robuuste infrastructuur en voldoende ruimte.

ONZE TOP-5 REALISATIES

- 1 De **coördinatie van waterhergebruikprojecten** op verschillende schaalniveaus (bedrijf, landbouwgebied, stad) en tussen verschillende types van gebruikers, waaruit belangrijke lessen voor opschaling worden gecapteerd. ▶
- 2 De **ondersteuning** van consortia van bedrijven om **circulaire waterconcepten te demonstreren** (open call Vlakwa/VITO) respectievelijk om bedrijfsoverschrijdend **(ther)gebruik van water in de bedrijfsvoering** op te nemen (Proeftuin Droogte – VMM). ▶
- 3 Het opzetten van een **Green Deal Brouwerijen** en het ondersteunen van de brouwerijen om concrete initiatieven te nemen waardoor binnen de sector **duurzamer met water** kan worden omgesprongen. ▶
- 4 De verdere uitwerking en uitrol van een “**actieplan droogte en wateroverlast**” met acties ten behoeve van waterhergebruik; inzet op consistente dataopbouw en -uitwisseling en open data/juridisch kader voor hergebruik van effluent. ▶
- 5 De **studie** over het **socio-economisch belang van water** in Vlaanderen en de uitbreiding van het **Klimaatportaal**, die het belang van het veiligstellen van de bevoorradingszekerheid, en het sluiten van kringlopen, scherpstelt. ▶

STUURGROEPPARTNER IN BEELD

VVSG

Vereniging Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) is belangenbehartiger, dienstverlener en netwerkorganisatie van en voor de lokale besturen.

ONZE ROL IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Lokale besturen kunnen mee een motor en facilitator zijn van circulaire ontwikkelingen op hun grondgebied, en deze (b.v. gebieds- of materiaalstroom-gericht) mee verbreden tot méér dan wat alleenstaande initiatieven. Voorlopende steden en gemeenten vragen om facilitering van kennis- en ervaringsuitwisseling. De VVSG pikt in op deze nood. Zij ondersteunt de versnelling van de transitie van de circulaire economie en helpt het draagvlak hiervoor te vergroten binnen steden en gemeenten.

Dit doet de VVSG op verschillende manieren. De VVSG gaat na welke verschillende actoren en diensten bij lokale besturen een rol kunnen spelen. Daarnaast tracht zij de verkokerende grenzen binnen de gemeenten weg te nemen en ook verbindingen te leggen met andere gemeenten. Ze promoot ketensamenwerking en communiceert over de verschillende mogelijkheden en marktspelers.

ONZE PLANNEN VOOR 2020

1

Naar analogie van de Urban Agenda for the EU, creëren we een **Vlaams stedelijk partnerschap rond circulaire economie**. In dit stedelijk partnerschap brengen we verschillende nationale en internationale stakeholders samen rond verbeterde **kennisdeling**, verbeterde **regelgeving** en toeleiding tot **financiering**. Zowel gevorderde als beginnende lokale besturen zullen deel uitmaken van het Vlaams stedelijk partnerschap.

2

We starten een **innovatielab** dat met verschillende partners en steden innovatieve projecten uitwerkt. Op deze manier worden de verschillende mogelijkheden van de toenemende **digitalisering** en innovatieve **technologieën** voor een circulaire economie ontdekt. De resultaten hiervan zullen **opschaalbaar** zijn naar alle steden en gemeenten in Vlaanderen.

ONZE TOP-5 REALISATIES

1

We **inventariseerden de verschillende initiatieven** die steden, gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden nemen. Per project werd een fiche opgemaakt die we delen in onze (vanaf eind 2019) online praktijkendatabank. De verschillende projecten dienen als inspiratie voor andere lokale besturen.

2

Lokale besturen werden tijdens verschillende inspiratiesessies **gestimuleerd** om rond circulaire economie te werken. Door binnen de VVSG dienstoverschrijdend te werken, werd het thema breed geïntroduceerd bij onze leden. Zo werd er samengewerkt in het kader van duurzame aankopen, lokale voedselstrategie, lokale huisvesting ... We stimuleren hen om waardevolle projecten op te starten.

3

In lijn met het voorgaande, **ondersteunen we lokale besturen** in hun projecten. We beantwoorden adviesvragen en zorgen voor een ondersteuning **op maat van de plaatselijke context**. In het kader van de nieuwe legislatuur gingen we na hoe de gemeente het thema een plaats kan geven.

4

Op 2 mei 2019 organiseerde de VVSG een druk bijgewoonde Klimaatdag met een **masterclass circulaire economie**. Tijdens de masterclass lag de focus op hoe een stad, gemeente of provincie aan de slag kunnen gaan.

5

We werken aan een **publicatie rond circulaire economie voor lokale besturen**. Op die manier bieden we antwoorden op vragen zoals “Wat is circulaire economie voor een lokaal bestuur?”, “Waarom zou een stad of gemeente hieraan werken?” en “Hoe kan je het in de praktijk brengen?”. We stimuleren lokale besturen om actief met het thema aan de slag te gaan.

“

Lokale besturen kunnen een motor en facilitator zijn van circulaire ontwikkelingen op hun grondgebied.”

7/ INTERNATIONAAL

VLAANDEREN OP DE KAART

WORLD RESOURCES FORUM 2019

In februari 2019 hostte OVAM het [World Resources Forum](#). Het doel van het congres is tonen hoe de transitie naar circulaire economie mogelijk is. Het congres ontving zo'n 700 deelnemers uit binnen- en buitenland. Vlaanderen Circulair speelde een adviserende rol, hostte een eigen sessie rond circular cities and regions, co-organiseerde er de E-loop Challenge, gaf een presentatie over de Green Deal Circulair Aankopen, plaatste een expo over Vlaams ecodesign en baatte er de centrale infostand over circulaire economie in Vlaanderen uit (met onze koffiebar als eyecatcher).

DELEGATIES en lezingen

Vlaanderen Circulair is als unieke hub een veelgevraagde partij op congressen en internationale missies.

Uitwaarts

Vlaanderen Circulair nam deel aan verschillende internationale handelsmissies en congressen om Vlaamse initiatieven en bedrijven op de kaart te zetten. We reisden onder meer naar Lissabon, Boston, Tallinn, Stockholm, Kopenhagen, Adelaide ... We trokken ook vaak naar Brussel om bijdragen te leveren aan tal van Europese bijeenkomsten.

Inkomend

We ontvingen samen met OVAM delegaties uit Taiwan, India, de Noorse landen, Nederland en Chili.

CIRCULAR ECONOMY HOTSPOT 2019

In november 2019 was België gastland voor het jaarlijkse [Circular Economy Hotspot](#). De hotspot zette de schijnwerpers op goede praktijken en knappe innovaties in België. Vlaanderen Circulair was mee aan boord bij de organisatie.

MEER WETEN >

WAAROM DOEN WE DIT?

Wat goed is, moet gedeeld worden. We zijn ervan overtuigd dat we in Vlaanderen een knap beleid hebben om de circulaire economie te promoten én straffe organisaties en bedrijven hebben die het in de praktijk brengen. Die Vlaamse know-how en oplossingen kunnen ook elders ingezet worden. Dat willen we wereldkundig maken. Tegelijk willen we ook het warm water niet uitvinden en leren we graag van goede praktijken in het buitenland.

8/ CE CENTER

IN DIT HOOFDSTUK

- A. ONDERZOEK EN EXPERTISE
- B. ONDERZOEK OP ACHT SPOREN
- C. PUBLICATIES

A. ONDERZOEK EN EXPERTISE

Het Steunpunt Circulaire Economie (CE Center) doet beleidsrelevant onderzoek in het kader van de circulaire economie en verenigt onderzoekers van de KU Leuven, de UGent, de Universiteit Antwerpen en VITO. Dit steunpunt bouwt verder op de onderzoeksresultaten van het vorige steunpunt SuMMA, actief van 2012 tot 2016.

De OVAM en het Departement Economie Wetenschap en Innovatie (EWI) financieren samen het steunpunt.

Beleidsonderzoek

Het steunpunt voert wetenschappelijk onderzoek naar hoe de overheid de circulaire economie kan monitoren, stimuleren en contextualiseren. De bedoeling is om de wetenschappelijke inzichten te vertalen in ondersteuning en aanbeveling voor het beleid, en om kennis beschikbaar te stellen voor beleidsmakers, belanghebbenden en het bredere publiek. Daarnaast bouwt het steunpunt een wetenschappelijk kennisnetwerk uit dat zich op nationaal en internationaal niveau positioneert als een kenniscentrum voor circulaire economie.

Lange- en kortetermijnopdrachten

Het steunpunt combineert langlopend onderzoek met opdrachten op korte termijn. Zo gaan de onderzoekers aan de slag met concrete cases die dwars doorheen de verschillende onderzoeksdoeinen snijden. Bijvoorbeeld het gebruik van biogebaseerde materialen: hoe kan het beleid deze producten beïnvloeden, van grondstof en productontwikkeling tot gebruik en levenseinde.

WAAROM DOEN WE DIT?

Zonder data varen we blind. Om een passend beleid te voeren dat de circulaire economie vooruit helpt, hebben we bewijskracht nodig. We hebben antwoorden nodig op vragen als: “Waar staan we vandaag? Wat hebben we nodig? Wat werkt, wat werkt niet?” Vooral het meten van ‘circulariteit’, het bouwen van een set indicatoren voor Vlaanderen, is een belangrijke taak. Daarom bestaat het CE Center: in overleg met overheden gaan de onderzoekers op zoek naar antwoorden voor een beter beleid.

B. ONDERZOEK OP 8 SPOREN

Het CE Center zet voor de periode 2017-2021 in op acht onderzoekssporen. Eén spoor is voorbehouden voor meer ad hoc korte-termijnopdrachten.

De transitie meten

In dit project bouwen we aan een instrument om de voortgang van Vlaanderen naar een circulaire economie te meten. Een dergelijk instrument laat toe om te kijken of de transitie op koers ligt en hoe die eventueel bijgestuurd kan worden.

Indicatoren voor circulariteit

We ontwikkelen instrumenten om de complexiteit van de circulaire economie en de meest aangewezen processen accuraat te vatten.

Systemen modelleren

We zetten levenscyclusanalyse (LCA) in als middel om de milieu-impact in kaart te brengen van activiteiten in de circulaire economie, zoals bijvoorbeeld de deeleconomie.

Leereffecten

Om de mogelijkheden van innovaties in de circulaire economie correct in te schatten, moeten we ook rekening houden met de leereffecten van innovatie: ze kunnen door opschaling de economische en milieukosten aanzienlijk doen dalen.

Acceptatie door de markt

We moeten de onzekerheden over investeringen en verwachte winsten goed in beeld krijgen om zo te zien waar het beleid de acceptatie van circulaire economie in de markt verder kan faciliteren.

Financierings- en verdienmodellen

Doel in dit project is om de overheid advies te geven over welke beleidsinstrumenten de transitie naar meer circulaire businessmodellen kunnen aandrijven.

Werkgelegenheids- en actoranalyse

Dit project focust op onderzoeksvragen over tewerkstelling: zal die globaal stijgen of dalen, hoe zullen bestaande jobs veranderen, en zullen bestaande beroepen verdwijnen of nieuwe beroepen gecreëerd worden?

Korte-termijnopdrachten

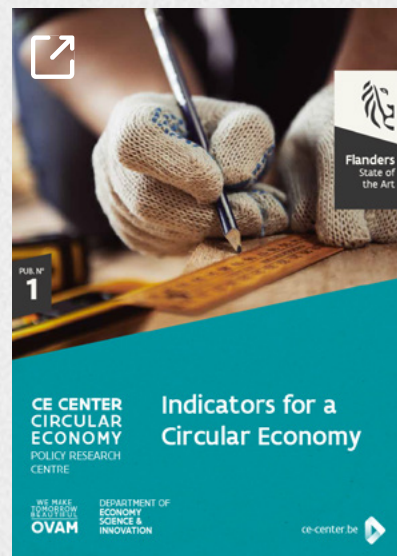
Doorheen de looptijd van het steunpunt is ruimte voorzien om bijkomende beleidsvragen aan te pakken. VITO is als partner hiervoor in eerste instantie verantwoordelijk.

C. PUBLICATIES

Het CE Center bracht tot dusver acht rapporten in eigen uitgave uit en publiceerde artikels in gezaghebbende journals.

EIGEN UITGAVES

JOURNAL PAPERS

- [Towards a more direct policy feedback in circular economy monitoring via a societal needs perspective](#)
Resources, Conservation and Recycling, oktober 2019
- [Circular economy indicators: What do they measure?](#)
Resources, Conservation and Recycling, juli 2019
- [Using material flow analysis and life cycle assessment in decision support: A case study on WEEE valorization in Belgium](#)
Resources, Conservation and Recycling, maart 2019
- [Impact of Bio-Based Plastics on Current Recycling of Plastics](#)
[Sustainability](#), mei 2018

C. PUBLICATIES

Onderzoekers van het CE Center treden vaak op als onafhankelijke en kritische stem in het debat over afval en circulaire economie.

IN DE PERS

- [Alleen zo daalt onze koolstofvoetafdruk voor mobiliteit met 51 procent](#)
Susanova, 3 september 2019
- [Minder en efficiënter gebruik van de wagen kan uitstoot met 35 procent doen dalen tegen 2030](#)
Mondiaal nieuws, 25 juni 2019
- [Afbreekbaar plastic moet toch naar verbrandingsoven](#)
Het belang van Limburg, 3 mei 2019
- [De chipszak is een recyclageramp](#)
Standaard, 30 april 2019
- [Impact of Circular Economy on achieving the climate targets: Case mobility](#)
Vlaanderen Circulair, maart 2019
- [Huren is het nieuwe kopen: van fiets en jeans tot wasmachine en vliegtuigmotor.](#)
Knack, 20 maart 2019
- [Vlaanderen moet nóg beter afval recycleren en materialen hergebruiken.](#)
RTNWS, 26 feb 2019
- [De kringloopwoning staat in de steigers.](#)
Trends, 21 feb 2019
- [Nespresso rekent vooral op u om de afvalberg te verkleinen.](#)
De Morgen, 21 feb 2019
- [Hoe voorkom je dat de cirkel vierkant draait?](#)
Campuskrant, 24 januari 2019
- [Vlamingen stellen ruim 10.000 wetenschapsvragen.](#)
Het Laatste Nieuws, 14 december 2018
- [Factcheck: de plastic zak is 20000 keer milieuvriendelijker dan de katoenen ecotas.](#)
Knack, 14 november 2018

- De circulaire economie versus de economie van het genoeg.
Oikos magazine nr 88 p 4-14, september 2018. www.oikos.be
- [Zwerfvuil is ergernis nummer 1 in Gent](#)
De Morgen, 15 september 2018
- [Expert: “Voor 40 procent van het zwerfvuil kon statiegeld gevraagd worden”](#)
De Morgen, 15 september 2018
- [Omslag naar de circulaire economie: de rol van Vlaanderen](#)
Apache, 24 augustus 2018
- [The circle... of life.](#)
Fokus, Smart Media Agency, 12 juni 2018
- [De recyclingindustrie negeert plastic afval.](#)
Eos Wetenschap, 7 juni 2018
- [Mei plasticvrij: in juni naar een gesloten plastic kringloop?](#)
MO* Magazine, 17 mei 2018
- [De toekomst van plastic: ‘Recycleren is goed, maar plastic vermijden is beter’](#)
Weekend Knack, 16 mei 2018
- [Circulaire economie kan tot 100.000 nieuwe jobs opleveren](#)
Trends, 25 april 2018
- [‘Statiegeld is geen doel op zich. Het is een middel om de kringloop te sluiten’](#)
MO* Magazine, 5 april 2018
- [We kunnen alleen samen de circulaire economie realiseren.](#)
MO* Magazine, 8 maart 2018
- [Minder btw, minder wegwerp. Is het zo simpel?](#)
De Morgen, 5 januari 2018

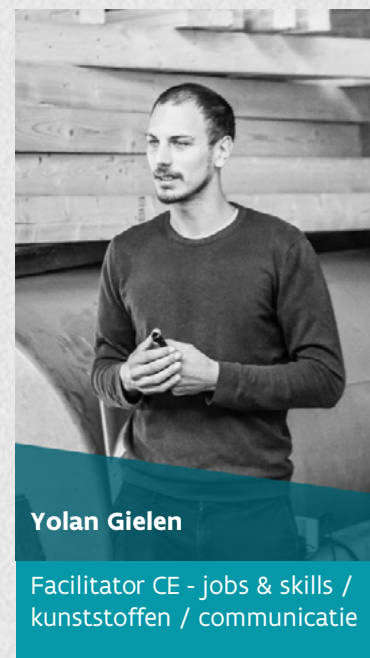

9/ ONS TEAM

TOT JE DIENST

HET OPERATIONEEL TEAM

VLAANDEREN CIRCULAIR

Vlaanderen Circulair
Stationsstraat 110
2800 Mechelen
015 284 409
info@vlaanderen-circulair.be
www.vlaanderen-circulair.be

powered by:

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER
OVAM